KARYS

1957

SPALIS-
OCTOBER

KARYS

1 9 5 7 M.
Nr. 8 (1335)

Redaktorius Zigmas Raulinaitis

Redaktoriaus pavaduotojas Stasys Butkus

Kalbinę dalį redaguoja Kazys Kepalas

Dailiosios literatūros dalį redaguoja Vincas Jonikas

Administratorius Leonas Bileris

*

Leidžia Kario Leidykla

Atskirus skyrius redaguoja:
Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje,
Romas Kezys—Kariai ir Jaunimas,
Justinas Liaukus—Karinės žinios,
L. š. S. T.—Tremties Trimitas.

TURINYS

Žygimantas Vaza, D. L. K. ir Lenkijos karalius ..... Viršelis
O. Urbonas — Lietuvių-lenkų karas su švedais 241
J. Skardis — Kaip Sovietai išsunkia savo vergų smegenis 248
P. Bliumas — Ar teisingos 1939 m. Vokietijos sienos? 250
O. Žadvydas — L. K. M. IX laidos sukaktis 252
J. Tumas — Bolševikų kalėjimuose ir červenės žudynėse 254
P. Būtėnas — Iš Mindaugo laikų 259
Tremties Trimitas 261
Karinės žinios 264
Lietuviai kariai laisv. pasaulyje 265
Kariai ir Jaunimas 266
Kuprinės Pabiros 272

Bendradarbiai

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apyrubis, V. Augustinas, A. Balčiūnas, B. Balčiūnas, A. Bernotas, P. Bliumas, P. Būtėnas, E. Čekienė, P. Dirkis, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Juodis, J. Almis Jūragis, Dr. K. Jurgėla, P. Jurgėla, J. Kiaunė, P. Labanauskas, J. Lanskoronskis, A. Levickis, Marių Žuvėdra, Nelė Mazalaitė, Kan. J. Meškauskas, J. Mikštas, J. Mikuckis, Vl. Mingėla, T. Papartis, V. Perminas, P. Plechavičius, A. Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Skardis, A. Sodaitis, A. Sperauskas, Dr. V. Sruogienė, Mag. Hist. K. Stalšans, J. Šarūnas, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, J. Tumas, O. Urbonas, Kun. Dr. S. Valiušaitis, J. Vėgelis, V. Vilkutaitytė-Gedvilienė, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: Albinas Baranauskas, Kaiserslautern, Vokietija. Balys Brazdžionis, Chicago, Ill. Andrius Mart, Cieminis, Rochester, N. Y. N. Cininas, Sydney, Australija. Vytautas Sederavičius, Omaha, Nebr. Jonas Citavičius, Cleveland, Ohio. V. Šalkūnas, Port Melbourne, Australija. Morkus Šimkus, Baltimore, Md. Kazys Trečiokas, Newark, N.J.

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Baltimore, Md.—K. Bradūnas,
Boston, Mass.—"Baltic Florists",
Brockton, Mass — A. Mantautas.
Chicago, Ill. J. Karvelis, "Marginiai", Ramanauskas, "Terra".
Cleveland, Ohio—V. Ročiūnas,
Detroit, Mich. — Vl. Mingėla,
Detroit, Mich.—"Neringa",
Grand Rapids, Mich.—J. Belinis,
Los Angeles, Calif.—V. Prižgintas,
Omaha, Nebr. — Elz. Ribokienė,
Philadelphia, Pa.—A. Impulevičius,
Newark, N. J.—Kazys Trečiokas,
Rochester, N. Y.—P. Saladžius,
Waterbury, Conn.—V. Vaitkus.

KANADOJE:

Hamilton, Ont.—J. Pleinys, Z. Orvidas,
London, Ont. — Vyt. Repšys,
St. Catherines, Ont.—J. Vyšniauskas,
Toronto, Ont.—V. Aušrotas, A. Kuolas, "Parish Library", J. Smolskis, Br. Žolpys,
Montreal, Que.—"Parish Library".

ANGLIJOJE:

D. Daunoraitė, 49 Thornton Ave., London, West 4, Great Britain.
K. Rožanskas, 35 Storer St., Nottingham.
Santarvė, 46 Aberdare, Gdns., London. N. W. 6, Gt. Britain.

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas, 9 Cowper St., St. Kilda, Vic.
N. Cininas, 97 Boyd St., Cabramatta, NSW.
E. Stašys, 72 Canterbury Rd., Cantenrbury, Suburb, NSW
Pr. Zenkevičius, 181 Victoria St., N. Geelong, Vic.

VENEZUELOJE:

Tėvų Kelias, Apartado 369, Caracas, Venezuela, SA

VOKIETIJOJE:

Alb. Baranauskas, Kaiserslautern, Postschliessfach 232, W. Germany

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS", 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y., U.S.A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents. Entered as second-class matter at the Post Office Brooklyn, N. Y. OFFICE OF PUBLICATION: 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.

KU biblioteka
093 00523514 0

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

KARYS

Atgaivintas Jungt. Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 8 (1335) SPALIS - OCTOBER 1957

LIETUVIŲ - LENKŲ KARAS SU ŠVEDAIS 1600–1611 METAIS

O. URBONAS

(Tęsinys)

Rugpjūčio 6 d. Karolis, galų gale, surinko Pernau tiek jėgų, kad tolimesnis ofenzyvinis karas vėl buvo galimas. Jo jėgas dabar sudarė 35 (gal šiek tiek daugiau) kuopos pėstininkų, 4000 kavalerijos ir 20 artilerijos pabūklų.

Iš dviejų galimybių: sumušti lietuvių-lenkų kariuomenę ir tik po to nukreipti smūgį į Ryga ir tuo užbaigti šių metų karinius veiksmus, ir antrosios — pulti Rygą ir tuo priversti lenkus nutraukti Ronneburgo apgulimą, — Karolis pasirinko pirmąją galimybę. Atrodo, kad šis sprendimas buvo priimtas daugiausia dėl Ronneburgo įgulos būklės, kuri badavo ir vos laikėsi. Kad išlaikytų operacinę laisvę ir atkirstų apgulos jėgas nuo atsitraukimo kelių į Ryga, švedai pradėjo žygį iš Lamsalio per Hochrosen Grose ir Kleine, Ropp kryptimi.

Čia atvykęs, herzogas Karolis rugpiūčio 17 d. gavo žinių, kad lenkų-lietuvių kariuomenė nutraukė Ronnenburgo apgulimą ir atsitraukė iki Wendeno. Tuo būdu priešai stovėjo tik 2 mylių atstume vienas nuo kito, skirtinguose upės Aa krantuose. Jei švedai tęstų toliau savo žygį, tikslu persikelti per upę Aa Wendeno rajone, lietuvių-lenkų kariuomenė galėtų laisvai trauktis rytiniu upės krantu. Didelių perspektyvų toks operacinis planas neturėjo — ir vis gi Karolis jį pasirinko. Vietoj energingai persekioti besitraukiantį priešą, Karolis nusprendė persikelti per Aa Wendeno rajone. Bet ir šitą žygį Karolis buvo priverstas kelioms dienoms atidėti, nes visa jo artilerija, dėl blogų kelių, atsiliko. Bestovėdamas vietoje Karolis gavo žinių, kad vienas kavalerijos pulkas ir vokiečių pėstininkų kuopa, iš Švedijos atvyko į Talliną. Prijungęs šias jėgas prie savo kariuomenės, jis pilnai pasitikėdamas savimi tęsė žygį toliau.

Rugpjūčio 20 d. švedai pajudėjo iš vietos, bet lietuviai-lenkai jau buvo atsitraukę ir nuo Wendeno. Grafo von Nassau reikalavimą, mesti visą kavaleriją persekioti priešą, tikslu sutrukdyti jo atsitraukimą, ir priversti priimti kautynes atvirame lauke, kas didelei švedų jėgų persvarai esant, galėjo vienu smūgiu užbaigti visą operaciją, Karolis atmetė. Jis nusprendė persekioti lietuvius-lenkus sutelktomis jėgomis, tikėdamas, kad laimėjimas yra taip užtikrintas, kad rizikuoti kavalerija neapsimoka. Šiame sprendime matome aiškiai pabrėžtą pagarbą lietuvių-lenkų jietininkams (gusarams) ir jų baimę, nes moralinę ir materialinę jų persvarą kautynių lauke švedams jau ne kartą teko patirti.

Šios kelios dienos, kurias Karolis neveikliai prastovėjo vietoje, leido lietuvių-lenkų kariuomenei netrukdomai pasiekti Rygą. Tik du pakelv palikti artilerijos pabūklai ir keletas vežimų su maistu ir pašaru teko švedams grobiu. Rugpiūčio 21 d. pirmieji lietuviu-lenku daliniai pasiekė Rygą, o po 2 dienų čia atvyko Radvila su Katkevičium.

Lietuviams-lenkams atsitraukus nuo Ronneburgo ir Wendeno, švedai vėl atgavo veikimo laisvę savo kairiajame sparne. Tačiau šita aplinkybė neturėjo ypatingos strateginės vertės, nes visos priešo jėgos buvo sukoncentruotos Rygoje.

Lietuvių-lenkų kariuomenė greitai persikėlė į kitą Dauguvos kranta, bet Rygoje paliko 300 pėstininkų ir nedidelį skaičių kavalerijos. Rygos miestas rugpjūčio 11 d. papildomai pasamdė 1200 vokiečių pėstininkų, kurie, drauge su anksčiau buvusiom ir čia paliktomis jėgomis, sudarė pakankamą igulą, kuri galėjo švedų puolimui priešintis ilgesnį laiką.

Dabar švedai stovėjo prieš savo galutinį tikslą, bet dėl jų sugaišto laiko miesto ir tvirtovės gynyba buvo tiek sustiprinta, kad greitai užimti Rygą buvo sunku. Ilgesnis apgulimas buvo neįmanomas, nes Žygimanto pagrindinės jėgos galėjo pasirodyti kiekvieną dieną. Glaudus sausumos kariuomenės ir laivyno bendradarbiavimas buvo suires, kai didesnieji karo laivai rugpjūčio viduryje paliko Rygos įlanką ir nuplaukė į Pernau, kad žiemai grįžtų Švedijon. Tiesa, galeros ir mažesnieji karo laivai dar tebestovėjo prie Rygos, bet jų artilerija buvo per silpna, kad priverstų miestą ir tvirtovę pasiduoti. Galų gale, Karolis nepasirūpino laiku pristatyti apgulos artilerijos, kuri dar stovėjo Talline, ir tik rugpjūčio 28 d. jis davė įsaky-

mą jai vykti jūros keliu į Rygą. Buvo aišku, kad atvykti laiku ji nesuspės.

Tokioje būklėje būdamas, Karolis nusprendė mėginti netikėtai pulti miestą, manydamas, jog netikėtumas atsvers nepakankamą pasirengimą. Ir tikrai, netikėtumas pasisekė, bet tik dalinai. Priemiestį švedai užėmė, užėmė ir įtvirtinimus priešais tvirtovę, bet tuo jų pasisekimas ir pasibaigė. Kaip paprastai kad būna, nugalėtojai žymiai sumažino savo nuostolius (30 žmonių), tačiau, nesvyruodami padidino priešo (500). Nugalėjimo dvasia aiškiai persunkia visus tuometinius pranešimus, bet ta dvasia nelabai tiko sekančiam operacijos aktui: rugpjūčio 30 d., po karo tarybos pasitarimo, švedai, visai netikėtai, atitraukė savo jėgas nuo Rygos ir pradėjo skubiai trauktis, pirmiau iki Neuermuehlen, o sekančią dieną į Muehlengraben.

Ir šiuo kartu netrūko argumentų tą atsitraukimą paaiškinti: apgulos artilerijos nebuvimas ir maisto, bei pašaro trūkumas.

Tikrumoje ne dėl tų priežasčių Karolis taip skubiai atitraukė savo jėgas nuo Rygos. Priežastis buvo žinios, kad lietuvių-lenkų kariuomenės branduolys, paties Žygimanto vadovaujamas, artinasi ir greitu laiku gali pasirodyti. Gyllenhielmas su jam įprastu atvirumu savo atsiminimuose rašo: "būtų buvę geriau iš čia atsitraukti be priešo spaudimo, su geru vardu ir šiuo kartu palikti miestą, kaip rizikuoti būti apkaltintam, kad atsitraukimas įvyko iš Žygimanto baimės, kas galėtų sutepti herzogo gerą vardą ir mesti dėmę visai kariuomenei".

Tačiau Karolis "nepaliko šiuo kartu miesto visai", kaip išsireiškia Gyllenhielmas, bet mėgino priversti miestą pasiduoti tiesiog avantiūrinėmis priemonėmis. Ypatingai susirūpinęs išsaugoti savo gerą vardą ir įsitikinęs, kad sausumos kariuomenės pagalba nieko pasiekti negalės, jis nusprendė operuoti laivynu Dauguvos upe. Laivynas įplaukė į Dauguvą, išsodino 1 pėstininkų pulką, tokiu būdu, mėgindamas pulti. Mėginimas visiškai nepasisekė, krantuose išstatyti laivyno pabūklai savo sviediniais miesto pasiekti negalėjo.

Didelis įtempimas, kurį kėlė švedų vadovybei laukiamas Žygimanto atvykimas, ypatingai sustiprėjo, kai rugsėjo mėn. švedus pasiekė žinios, kad 7000 vyrų lietuvių-lenkų rinktinė, didžiojo kanclerio Jono Zamoiskio vadovaujama, pradėjo keltis per Dauguvą ties Kokenhusenu ir Selburgu ir kad Žygimantas su pagrindinėmis jėgomis, viso 10,000 vyrų, žygiuoja vienos kitos dienos atstume užpakaly. Vėliau paaiškėjo, kad šitos žinios buvo labai perdėtos. Iš tikrųjų, visa lietuvių-lenkų kariuomenė, kuri atžygiavo į karo veiksmų teatrą, teturėjo iš viso tik 8650 vyrų.

Žinias apie lietuvių-lenkų kariuomenės pasirodymą gavęs, Karolis tą pačią dieną įsakė iškeltą ties Ryga pulką sodinti atgal į laivus ir, su visa kariuomene, pradėjo skubiai trauktis. Tas atsitraukimas buvo atliktas taip paskubomis, kad visi sužeistieji ir ligonys buvo palikti vietoje. Olof Sverkilssonas savo laiške 1601 m. rugsėjo 20 d. (Bodeckerio metraštis pusl. 6 ir Kelchas pusl. 473) tvirtina, kad visi tie palikti žmonės atžygiavusios kariuomenės buvę iššudyti.

Lietuvių-lenkų pasirodymas karo veiksmų teatre visai sutrikdė švedų operacinius planus, o strateginę padėtį iš pagrindų pakeitė. Nustojęs iniciatyvos kovos lauke, švedai griebėsi tvirtovių gynimo taktikos. Toks karo būdo pakeitimas jokiu būdu negali būti aiškinamas kariuomenės neskaitlingumu, ką kai kurie iš švedų istorikų mėgina daryti. Greičiau, tai buvo švedų vadovybės nesugebėjimas tą kariuomenę tinkamai pa-

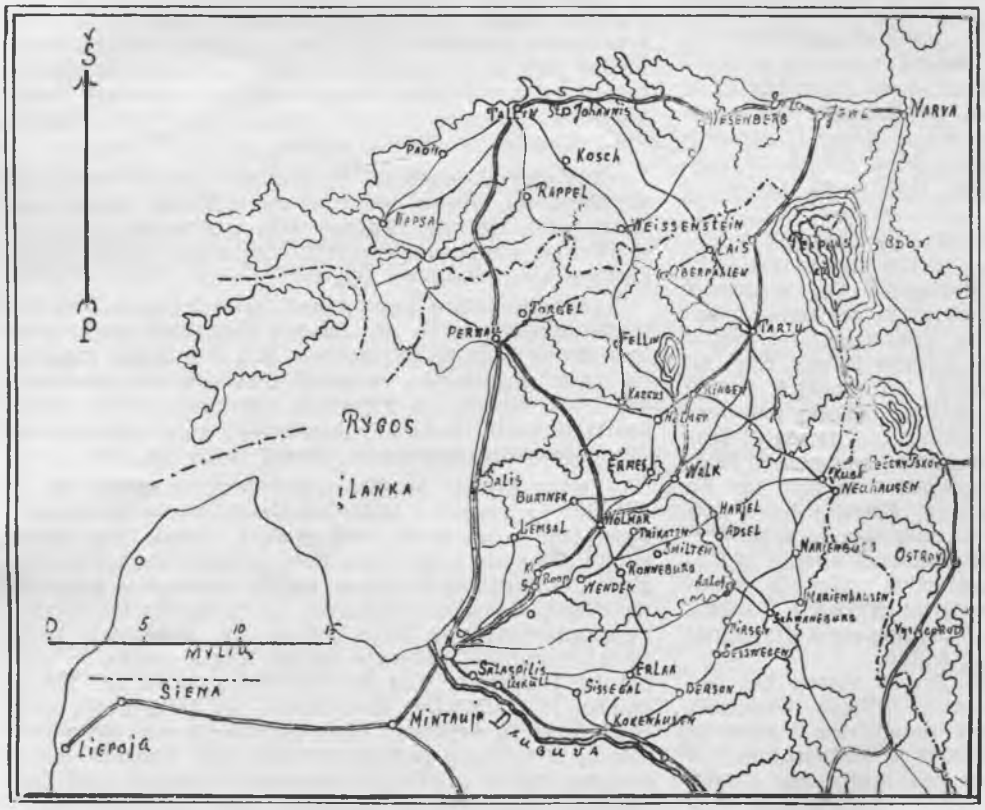

LIVONIJA — karo veiksmų teatras

naudoti. Ir tikrai: po švedų kariuomenės koncentracijos Pernau, ten atvyko iš Švedijos paskutinieji sustiprinimai. Herzogas Karolis turėjo mažiausiai 69 kuopas pėstininkų ir 27 vėliavas kavalerijos, t.y., nemažiau kaip 14,500 pėstininkų ir 4,500 raitelių, iš viso apie 19,000 vyrų. Jei šitas skaičius ir buvo kiek mažesnis dėl ligų ir sužeidimų, tai vis tik švedai turėjo didelę persvarą, nes visas priešo jėgas (neskaitant Rygos miesto įgulos, kuri liko vietoje) sudarė vos 9,000 vyrų.

Spalių 28 d. Karolis paskelbė savo dalių suskirstymą tvirtovėms: Wolmae 6 kuopos, viso 1000 vyru; Marienburg 2 kuopos — 414 vyrų; Neuhausen 2 kuopos — 192 vyrai; Fellin 4 kuopos — 634 vyrai; Pernau 8 kuopos — 1644 vyrai; Tartu 10 kuopų — 2063 vyrai; Tallin 12 kuopų — 2354 vyrai. Šiame suskirstymo plane be to pažymėti: Pernau — nordlandiečių pulkas iš 1000 vyrų, herzogo Jono Adalfo vokiečių pulkas iš 1184 vyrų ir 21 vėliava kavalerijos iš 3994 vyrų ir tiek pat arklių. Iš viso 10,485 pėstininkai ir 3994 raiteliai.

Skirtumas tarp sąraše numatytų dalių ir anksčiau nurodyto bendro skaičiaus yra todėl, kad dalis grynai švediškų dalių buvo numatyta žiemai pasiųsti Švedijon ir jos sąraše nenurodytos (lapkričio 16 tie daliniai Talline buvo pakrauti į laivus — viso 24 kuopos ir 5 kavalerijos vėliavos).

TVIRTOVIŲ GYNIMAS 1601 — 1604 (LIVONIJOJE)

Karolio sudarytą gynybos planą geriausiai apibūdina jo įsakymas: "Tvirtovių įgulos neprivalo būti išstatomos sunaikinimo pavojun, jos turi laikyti tvirtoves ir priešintis, jei lenkai mėgintų pulti". Gyllenhielmas savo atsiminimuose patvirtina ta gynimosi planą, bet priduria, kad tvirtovių komendantams duotoje instrukcijoje buvo nurodyta, jog komendantai, reikalui esant, įpareigojami vienas kitam padėti, bet nerizikuodami būti sunaikinti kautynių lauke. Švedų vadovybė manė, kad lietuviu-lenkų kariuomenė, kuri buvo sudaryta "iš kilmingų žmonių ant išlepintų arklių" nesugebės pakelti visų žiemos meto veiksmų sunkumų, ypač jei švedams pasiseks sudarvti sunkumu jiems maisto ir pašaro atžvilgiu. Tuo būdu tvirtovių komendantai lengvai galės išlaikyti jiems pavestas tvirtoves iki ptogesnio momento. Švedai buvo isitikinę, kad iki pavasario lietuvių-lenku kariuomenė bus tiek išvarginta, kad jie galės su ja "daryti, ka tik panorės" ir, be ypatingu sunkumų, iš naujo pradėti ofenzyvinius veiksmus prieš Kokenhuseną ir Ryga. Tam tikrą sunkumą sudarė, žinoma, faktas, kad visi pėstininkai buvo išdėstyti tvirtovėse ir kad nebuvo jokio bendro rezervo, kuris galėtų veikti prieš mažesnes priešo dalis ir į jo susisiekimo kelius. Tokiems veiksmams pėstininkai turėjo būti imami iš tvirtovių, kas, žinoma, galėjo iššaukti kai kurių tvirtovių komendantų pasipriešinimą.

Švedų operacinis planas iš karto subraškėjo, kai lietuvių-lenkų kariuomenės pagrindinės jėgos spalių 20 d. pradėjo veiksmus prieš Wendeną. Šituos veiksmus pradėjo pats Žygimantas. Tačiau po keletos dienų jis perkėlė savo stovyklą į Gross Ropp, iš kur spalių 28 d. grįžo į Rygą.

Beviltį uždavinį, ginti Wolmarą, Gyllenhielmas pasiėmė pats, nežiūrėdamas grafo von Nassau atkalbinėjimų nestatyti savo asmenį pavojun. Karolis gi užtikrino Gyllenhielmą, kad 6 savaičių bėgyje jis parengs Wolmaro išlaisvinimo ekspediciją, kartu pareikalaudamas žinių iš Marienburgo, Neuhauseno, Fellino, Pernau ir Tartu komendantų, kiek jėgų jie šlai ekspedicijai galėtų duoti. Bet, nelaukdamas net atsakymo į užklausimą, Karolis, lapkričio 3 d., netikėtai nusprendė išvykti per Suomiją Švedijon. Savo vieton generalgubernatorium Livonijoje jis paliko herzogą Adolfą von Šlezwig-Holšteiną ir pavedė grafui von Nassau 3 mėnesių bėgyje "išlaisvinti Wolmarą". Pranešdamas Gyllenhielmui apie savo sprendimą, jis tarp kitko nurodė, kad "jei išlaisvinimo operacija ir pasirodytų nereikalinga dėl lenkų nesugebėjimo apguliti Wolmarą, jis (Gyllenhielmas) neprivalo svyruoti sutrypti lenkus po savo kojomis atsitraukimo metu".

Karolio kelionė Švedijon turėjo, žinoma, ryšį su jo regento pareigomis, kurioms jis negalėjo skirti reikalingo dėmesio operacijoms vykstant. Bet svarbiausia priežastis buvo, be abejo, noras išvengti atsakomybės už tą nepalankią situaciją, kuri Livonijoje susidarė. Jo planai prieš Žygimantą nepasisekė ir jo ofenzyvinis karas pavirto į gynimosi, ir dar be galo nepalankiose aplinkybėse — esant visuotinam Livonijoje badui ir švedų kariuomenės moralei labai kritus.

Lietuvių-lenkų Wolmaro apgulimas ir grafo von Nassau nepasisekęs mėginimas jį išlaisvinti iš karto įrodė švedų operacinio plano neveiksmingumą. Jonas Zamoiskis, susilaukęs apgulos artilerijos atvykimo, lapkričio 27 d. pradėjo Wolmaro puolimą ir gruodžio 3 d. miestą užėmė. Gyllenhielmas su likusia įgulos dalimi atsitraukė į silpnai įtvirtintą ir menkai gynimui parengtą pilį.

Žygimantas, po Karolio išvykimo Švedijon, nustojęs domėtis tolesnia karo eiga, gruodžio 1 d. iš Rygos išvyko atgal Lenkijon. Dalį lenkiškos kariuomenės Žygimantas pasiėmė su savim, tiesa, žadėdamas atsiųsti kitus dalinius. Vyriausiu kariuomenės vadu jis paskyrė Zamoiski, kuo iššaukė, visai suprantamą, nepasitenkinimą lietuvių tarpe, nes daugumą kariuomenės sudarė lietuviai. Nuo šio laiko prasidėjo kariuomenės didelis vargas. Žygimantas ne tik nesilaikė duotųjų pažadų, bet ir aprūpinimas susidūrė su be galo dideliais sunkumais. Ypatingai sunku buvo gauti pinigų. Negaudami pinigų, bet suprasdami karo neišvengiamumą, augštesnieji vadai neretai būdavo priversti naudoti savo asmeninius turtus. Ypatingai tas tinka Katkevičiui, kuris pardavė savo brangenybes ir net užstatė savo dvarus.

Zamoiskis 3 kartus mėgino pulti pilį, bet be pasisekimo. Gruodžio 8 d. jis pradėjo derybas dėl kapituliacijos ir gruodžio 19 d. Gyllenhielmas pasidavė. Švedų likučiams buvo leista pasitraukti, bet pats Gyllenhielmas ir de la Gardie pateko nelaisvėn. Kartu su Wolmaro pilimi buvo užimta ir visa eilė smulkesnių tvirtovių, kaip Mojahn, Wolfahrt ir kitos.

Wolmarą užėmęs, Zamoiskis pradėjo veiksmus išlaisvinti dar likusią švedų valdžioje Livonijos dalį. Mažesnės tvirtovės į šiaurę nuo Wolmaro ir nemėgino priešintis; gruodžio 29 d. pasidavė Ermes, keletą dienų vėliau — Helmet. Sausio vidury Zamoiskis savo pagrindines jėgas permetė į Anzen, kad užtikrintų apgulimą tvirtovių, esančių išilgai Livonijos rytinės sienos (Marienburg, Neuhausen ir k.) ir kad įrengtų sau bazę būsimam Tartu puolimui. Grafas von Nassau bandė šį Zamoiskio planą sutrukdyti, puldamas jo dešinįjį sparną (išilgai Peipuso ežero). Tačiau to žygio metu pabėgo keletas anksčiau paimtų į nelaisvę kazokų. Kadangi jo planas galėjo pasisekti tik griežtai išlaikius paslaptį ir įvykdant jį visai priešui netikėtai, jis buvo priverstas nuo savo plano atsisakyti ir grįžti atgal.

Kovo viduryje Zamoiskis apgulė Felliną. Buvo aišku, kad vėliau ar anksčiau, visos Livonijos tvirtovės atsidurs lietuvių rankose. Išlaikyti Felliną savo rankose buvo ypatingai svarbu, todėl grafas von Nassau

vėl pradėjo ruošti "išlaisvinimo ekspediciją", bet pasirengimai ėjo taip lėtai, kad tik gegužės gale jis pajudėjo iš vietos.

Felline buvo įgula iš 800 vyrų, kurie atkakliai gynėsi. Keleta kartų Zamoiskis mėgino pulti Felliną ir vieno puolimo metu tvirtovės komendantas buvo sužeistas. Tas taip paveikė įgulos morale, kad gegužės 8 d. Fellinas kapituliavo. Dėl šitos kapituliacijos jau sekančią dieną ir Oberpahlen buvo švedų paliktas. Tuo būdu 1602 m. pavasarį visa Livoniia, išskyrus Pernau, Lais ir Tartu, buvo užimta lietuvių-lenkų.

Jono Zamoiskio veiksmų planams vasarą turėjo įtakos tas, kad švedų gynimosi frontas rėmėsi į dvi tvirtoves (Pernau ir Tartu), kurias švedai galėjo remti vandens keliu (jūra ir Peipuso ežeru). Jas užimti vasarą atrodė neįmanoma.

Zamoiskio sudarytas veiksmų planas numatė suskaldyti švedų gynimosi fronta į dvi dalis, būtent į du savarankius karinius teatrus: viena su Tallinu, kita su Narva. Iš vidinės padėties, kur nors ties Weissenšteinu jis galėtų veikti vidinėmis operacijų linijomis ir kreipti savo smūgius į viena ar į kita puse. Be to, stovėdamas Weissenšteino rajone, savo rankose laikytų švedų susisiekimo kelius, jei jie mėgintų abi grupes jungti. Tokioje padėtyje jis galėtų apsidirbti su kiekviena priešo grupe atskirai, kas būtų visiškai įmanoma, žinant lietuvių-lenkų kariuomenės didesnę kovingumo vertę. Taip prasidėjo Weissenšteino operacija.

Tallino kryptimi Zamoiskis įvykdė stipresnę jėgų demonstraciją, kad paveiktų švedus derybų dėl paliaubų metu, kurias jis, Žygimanto pavestas, buvo pradėjęs. Karo paliaubų pasiūlymas birželio 23 d. buvo pasiųstas į Tallina. Salygos buvo statomos tokios: tuojau atiduoti Pernau, Tartu, Weissenšteina ir Narvą, po to galėtų būti pradėtos derybos dėl taikos. Taikos sąlygose Tallinas turėjo būti perduotas lenkams. Žygimantas manė galis statyti švedams tokias salygas, nes Estijos prijungimas prie bendros valstybės, dėl karinių laimėjimų, jau nebeiššaukė jokio pasipriešinimo. Ir lenkai ir lietuviai tam pritarė.

Zamoiskis savo operacini planą įvykdė. Weissenšteinas laikėsi iki rugsėjo 17 d., ir dėl maisto trūkumo pasidavė. Tuo švedų gynybos frontas buvo suskaldytas į dvi dalis. Lietuvių-lenkų kariuomenė meniškai išnaudojo pirmenybes, kurias ta padėtis davė. Atėjo Tartu eilė. Šiai operacijai, paskirtas naujas vadas, Katkevičius, sutelkė savo jėgas tarp Oberpahlen ir Lais.

Katkevičiaus paskyrimas vyriausiu vadu lietuvių tarpe buvo sutiktas dideliu pasitenkinimu. Zamoiskis, kaip lenkas, lietuvių tarpe neturėjo didelio autoriteto, gi Katkevičius jiems buvo gerai žinomas kaip vyras nepalaužiamos energijos ir drasos. Visa jo praeitis statė jį augščiau kitų ir, jam vadovaujant, buvo vilčių laimingai ir garbingai užbaigti karą.

Liepos mėn. pradžioje hercogas Karolis pradėjo reaguoti į karo paliaubų pasiūlyma. Tam jį vertė pablogėjusi Švedijos politinė būklė. Iš vienos pusės rusai, iš kitos danai pradėjo statyti Švedijai įvairius politinius reikalavimus, kurie , jų nuomone, buvo galimi statyti dėl Švedijos pralaimėjimų. Karolis pirmiausia reikalavo derybas 3 mėnesiams atidėti, bet jau rugsėjo pradžioje jis buvo pasirengęs pradėti derybas tuojaus. Jo pasiūlytas derybų pagrindas, kad abi kariaujančios pusės atsisakytų nuo savų užkariavimų ir atitrauktų savas jėgas į išeities punktus, aišku, buvo visiškai nepriimtinas.

Rugsėjo 26 d., kai Weissenšteinas jau buvo užimtas, į Talliną atvyko naujai paskirtas švedų vy-

Švedų karalius Karolis IX

riausias vadas Anders Lennartssonas. Kartu atvyko ir Arvid Stalarmas su sustiprinimais. Iš viso jis atsigabeno 9 švedų, 7 suomių kuopas, 6 švedų, 5 suomių ir 2 svetimtaučių vėliavas. Tuo būdu, įskaitant švedų rankose dar esančias tvirtovių įgulas, švedų kariuomenę Estijoje sudarė vėl daugiau kaip 10,000 žmonių, kas buvo beveik dvigubai daugiau, kaip Katkevičius turėjo savo žinioje.

Pagal susidariusią būklę, Lenartssonas nusprendė pirmon eilėn užimti Wesenburgą, kuris gulėjo svarbiajame susisiekimo kelyje tarp Tallino ir Narvos. Rugsėjo 28 d. jis aplankė St. Johannes sutelktą (2.5 mylios į pietų rytus nuo Tallino) kariuomenę, kur buvo sutiktas tiesiog maištaujančios karių minios. Kariai nusiskundė blogu maistu, ginklų ir municijos trūkumu, be to, remdamiesi lengvabūdišku Karolio pažadu, kad jie šaukiami į kariuomenę tik 3 mėnesiams (laikas jau buvo pasibaigęs), griežtai atsisakė dalyvauti bet kokiuose karo veiksmuose. Visi įkalbėjimai nieko nepadėjo. Surinkta iš 13 kavalerijos vėliavų rinktinė, 400 vyrų, pražygiavus tik keletą kilometrų, išsilakstė. Lennartssonas įsitikino, kad su tokia kariuomene, žiemos metu jokia didesnio masto operacija yra negalima, — todėl pagrindines savo jėgas, vadovaujamas Stalarmo, jis žiemai išsiuntė į Suomiją.

Dėl žymiai pablogėjusios strateginės būklės, Karolis vėl mėgino atnaujinti derybas su Žygimantu. Nežiūrint, kad parengiamieji deryboms darbai buvo pradėti dar rugsėjo mėn., švedų delegacija išvyko iš Švedijos tik gruodžio mėn. pabaigoje. Derybos nepasisekė, nes Žygimantas visai nesileido į derybas.

Tvirtovių Estijoje praradimas ir tolesniųjų nepasisekimų grėsmė, ypatingai grėsmė Tartu, privertė Karolį griebtis naujos propagandos akcijos, kad išvengtų atsakomybės už karą ir jo nelaimes. Nepasisekimai buvo pateisinti kariuomenės sukilimu ir jos bailumu. Dėl paties karo, tai Karolis kartojo savo senus argumentus, tik dar griežtesnėje formoje. Jis tvirtino, kad Žygimantas paliko Švediją ir išvyko Lenkijon vien tik tam, kad "užtrauktų mums ant sprando šitą kruviną karą, kuris dabar ir tęsiasi".

Bijodamas, kad Tartu negalės atlaikyti blokadą, Karolis 1602 m. žiemai prasidėjus, paėmė karo vadovavimą į savo rankas. Stralarmui jis įsakė su kariuomene grįžti Estijon ir sujungus jėgas su Lennartssonu išlaisvinti Tartu. Kai šis jo įsakymas nebuvo pradėtas vykdyti tuojaus, jis sausio mėn. pradžioje įsakymą pakartojo griežčiau, kartu nurodydamas, kad jei Suomių įlankos ledas būtų per silpnas žygiuoti juo kariuomenei, Stralarmas privalo žygiuoti per Narvą, praskindamas, reikalui esant, kelią per rusų kariuomenę. Toks įsakymas, neabejotinai rodo Karolio tam tikrą desperaciją, nes rusų neutraliteto pažeidimas galėjo lengvai iššaukti naują karą, šį kartą su rusais.

1603 m. vasario viduryje Stralarmas perėjo Suomijos įlanką ledu ir vasario 23 d. atvyko į Narvą.

Lennartssonas, kuris apie Stralarmo judesius buvo tiksliai informuotas, tą pat vasario 23 d. pajudėjo iš Tallino, tikslu sujungtomis jėgomis pulti ir užimti Wesenburgą. Katkevičius, kurio žvalgyba savo laiku išaiškino visus švedų judėsius, 2 vėliavomis kavalerijos sustiprino Wesenburgo apgulos korpą ir, tik Lennartssonui prisiartinus prie blokados korpo pozicijų, jį puolė. Lietuviai jietininkai (gusarai) palyginti lengvai apsidirbo su Lennartssono "vokiečių kavalerijos" 3 vėliavomis, po to puolė pėstininkus. Šie, pastarieji, kurį laiką laikėsi "vagenburge" ir "lenkai neteko 6 vėliavų kavalerijos ir 6 kuopų pėstininkų, bei keletos šimtų slidininkų" (Lennartssono pranešimas Karoliui).

Kautynėms bevykstant, Katkevičius pasirūpino užimti siaurumą, kurios Stralarmas su savo kariuomene aplenkti negalėjo. Jo mėginimai prasimušti nepasisekė. Lennartssonas, matydamas, kad susijungti su Stralarmu nepasiseks, pasinaudojo tamsa ir atsitraukė. Jau pasiekęs Talliną, jis pareiškė savo džiaugsmą, kad pasisekė išvengti didesnės nelaimės. Stralarmas, kuris buvo per silpnas, kad vienas mėgintų išlaisvinti Tartu, irgi grįžo su savo kariuomene Suomijon.

Šios kautynės yra įdomios dėl Katkevičiaus taktikos. Iš dviejų, prieš jį žygiuojančių, priešų Lennartssonas, kaip stipresnis, buvo žinoma, pavojingesnis. Čia jis ir nukreipė savo pagrindines jėgas, kartu, palyginti, silpnomis jėgomis uždarydamas kelią Stralarmui, puikiai pasinaudodamas vietove. Savo strateginę padėtį, operuodamas vidujinėmis linijomis, Katkevičius išnaudojo pilnai ir visą švedų planą pavyzdingai sutrukdė. Ši operacija išsprendė Tartu likimą: balandžio 3 d., dėl maisto ir pašaro trūkumo, Tartu pasidavė ir po savaitės, išvargintos įgulos likučiai prisijungė prie pagrindinių švedų jėgų Talline.

Užėmęs Tartu, Katkevičius sugrupavo savo kariuomenę tarp Weissenšteino ir Wesenbergo, ir čia pirmą kartą, išvargintos lietuvių ir lenkų dalys, gavo užtarnautą trumpą poilsį.

Sudarydamas operacijų planą 1603 m. vasarai, Karolis vis dar buvo veikiamas savo senųjų idėjų, kad lietuvių-lenkų kariuomenė turi būti "ruinerad" (apnaikinta) pakeltų per rudenį ir žiemą sunkumų. Toliau jis manė, kad Žygimantas nepajėgia sustiprinti savo veikiančios kariuomenės ir Katkevičius savaime bus priverstas atsitraukti už Dauguvos. Visas jo planas buvo pagrįstas tuo, kad švedai turėsią tik "lenggvą žaidimą" ir galėsią užimti visas prarastas tvirtoves "be didesnių nemalonumų". Tokiais optimistiškais skaičiavimais remdamasis, jis sudarė vasaros operacinį planą, pagal kurį buvo numatyti 2 pagrindiniai tikslai: Lennartssonas ir Stralarmas jungtomis jėgomis turi išlaisvinti Tartu, tuo pat metu, grynai švedų armija, paties Karolio vadovaujama, puls ir užims Rygą. Abiejų veiksmų įžangą turės sudaryti Weissenšteino ir Wesenbergo apgulimas, kurių įgulas Karolis vertino be galo menkai. Su įprastu jam išdidumu, jis skelbė, kad Katkevičiaus kariuomenė "yra visiškai silpna", jo jėgos "neviršija 1000 vyrų".

Tas veiksmų planas taip ir liko popieriuje, nes dėl gręsiančio Švedijai pavojaus iš danų, Karolis operaciją prieš Rygą buvo priverstas atidėti. Tuo būdu

Lietuvos-Lenkijos valstybinė vėliava, kurios piešinyje matomas ir Lietuvos baltasis Vytis.

padėtis niekuo nepasikeitė. Katkevičius, kaip ir pereitais metais, galėjo veikti vidujinėmis veiksmų linijomis, smūgius kreipdamas į Talliną, arba į Narvą. Šita aplinkybė, žinoma, žymiai sumažino švedų kariuomenės skaičių persvarą.

Karolis spyrė Lennartssoną greičiau pradėti veiksmus prieš Weissenšteiną, arba prieš Wesenbergą, šitas gi vis atsikalbinėjo, kad, stokodamas artilerijos, jis negalįs pajudėti. Tokia būklė tęsėsi gana ilgai. Visoje Livonijoje šeimininkavo Katkevičius, jo žvalgybos rinktinės pasirodydavo ties pačiu Tallinu. Liepos 14 d. viena tokia rinktinė pasiekė Talliną ir sumušė švedų išstatytą saugą. Lennartssono nesugebėjimas bendradarbiaujant su Stralarmu, sujungtomis jėgomis pravesti vieną operaciją, geriausiai iliustruoja jo reagavimas į pranešimą, kad Stralarmas, turėdamas tik 1200 kariuomenės, iš Narvos pajudėjo Tartu link. Tą pranešimą gavęs, jis tik tarė: "Pažiūrėsim kas iš to išeis". Savo pranešime Karoliui, kuriame jis skundžiasi dėl maisto ir pašaro trūkumo, dėl ginklų ir municijos stokos, jis rašo: "su šitais neskaitlingais, neapmokytais ir bailiais žmonėmis, priešui, kurio jėgą aš nesenai pajutau, atvirame lauke nieko padaryti negalima".

Apie Stralarmo veiksmų eigą Tartu link smulkiau nėra žinoma. Atitinkamų lauko pranešimų neišliko, bet atrodo, kad Stralarmas negalėjo prisiartinti prie Tartu, kadangi, jo apskaičiavimu, Katkevičius šiame rajone turėjo apie 2000 žmonių, reiškia beveik dvigubai daugiau, negu jis pats. Veiksmai baigėsi tuo, kad Stralarmas, Katkevičiaus persekiojamas, pasiekė Talliną ir prisijungė prie ten esančių švedų dalių.

Rugsėjo 5 d. Katkevičius pasirodė ties Tallinu. Jis vedėsi 8 vėliavas jietininkų (gusarų), 9 vėliavas kazokų ir totorių, Tartu "cornettą" (vėliavą) ir 13 kuopų pėstininkų (heidukų). Katkevičius iš karto panaudojo dalį savo jėgų ir švedų sauga buvo sumušta vienu smūgiu. Katkevičiaus pasirodymas švedams buvo didelis netikėtumas, jie jo nelaukė ir buvo priversti skubiai trauktis nuo vienos pasipriešinimo linijos į kitą (visai pagrįstai Karolis užklausė Lennartssoną: "Kur buvo ir ką darė jūsų žvalgyba?"). Greitai ir pats miestas buvo pasiektas, ir tik Tallino tvirtovės paremtiems švedams pasisekė atsilaikyti.

Katkevičius pasitraukė. Net sujungtos Lennartssono ir Stralarmo jėgos nerizikavo iš tvirtovės išeiti. Tiesa, Lennartssonas savo pranešime Karoliui rašo: "Žinoma, aš norėjau atsitraukiantį priešą persekioti, bet nerizikavau išvesti šituos blogai ginkluotus ir bailius žmones į kautynių lauką ir ten juos pražudyti".

1603 m. veiksmų pabaiga buvo tokia pati, kaip ir praėjusiais metais: pagrindinės švedų jėgos, "dėl maisto ir pašaro trūkumo turės atitraukti savo kariuomenę arčiau Dauguvos — šį kartą tas prognozas pasitvirtino, Katkevičius atsitraukė — Karolis įsakė per žiemą užimti Weissenšteiną ir Wesenbergą. Tas turėjo būti atlikta su iš Suomijos atvykusiomis jėgomis. Bet, kadangi tos jėgos neatvyko, tai ir visa operacija nebuvo vykdyta. Bendrai paėmus, karo veiksmai 1603 — 1604 metų žiemą, kaip ir aprimo ir, išskyrus mažus susikirtimus, "ginklai nutilo".

1604 METAI

Karolio IX (dabar jau karaliaus) direktyva operacijoms 1604 m. vasarai buvo sudaryta atsižvelgiant į tai, kad parlamentas paskyrė lėšų sudaryti 9.000 vyrų verbuotą kariuomenę. Ši kariuomenė turėjo sudaryti visos švedų kariuomenės branduolį ir ją tiek sustiprinti, kad užsitęsęs karas būtų užbaigtas vienu smūgiu. Kariuomenė galėjo būti parengta veikti ne anksčiau, kaip sekančiais metais, dėl to ir visa direktyva yra surašyta "susilaikymo" dvasioje. Stralarmas, kuris iki Lennartssono atvykimo į Estiją, ėjo vyriausio kariuomenės vado pareigas, gavo įsakymą užimti Weissenšteiną ir Wesenbergą, bet tuo pačiu jam buvo uždrausta "įsileisti su lenkais į stambesnes kautynes". Direktyva buvo surašyta įsakymo formoje, kuri numatė, kad, jei šituos veiksmus vykdant, pasirodytų, jog Katkevičius anksčiau jo atvyktų į vietą, jis privalo "būti Talline arba kitoje saugioje vietoje ir priešą tik trukdyti".

Laivynas, kaip paprastai, gavo įsakymą trukdyti susisiekimą jūroje, su Ryga, betarpiai Rygos įlankoje ir atviroje jūroje.

Belaukdamas kariuomenės koncentracijos Talline (atitaisymas pernykštės klaidos, kai ji buvo sukoncentruota 2 vietose, Talline ir Narvoje), Stralarmas sugalvojo veikti prieš Felliną, sutrukdyti maisto ir pašaro pristatymą į Felliną, Tartu, Weissenšteiną ir Wesenbergą. Bet tik pradėjęs veiksmus vykdyti, jis tuoj susilaikė ir nukreipė savo armiją prieš Wesenbergą. Nežiūrėdamas mažo čia sutikto pasipriešinimo, jis ir vėl nukreipė savo armiją, šį kartą prieš Weissenšteiną ir rugpjūčio 7 d. pradėjo žygį šios tvirtovės kryptimi. Ir ši operacija pasibaigė niekais, nes Katkevičius, kurio žvalgyba teikdavo jam reikalingas žinias ir perspėdavo apie švedų judėsius, kiekvieną kartą suspėdavo sutraukti atitinkamas jėgas, ir atgrąsindavo švedus nuo jų tikslų. Tačiau du kartu kautynės įvyko, du kartu Stralarmas buvo priverstas, be jokių rezultatų, grįžti į Talliną ir du kartu Karolio IX įsakymas buvo pažeistas. Atsargus Stralarmas įsileido į kautynes su Katkevičium, gal tikėdamas, kad laimėjimas grąžins jam prarastą karaliaus malonę.

Sulaukęs atvykusių iš Švedijos sustiprinimų, Stralarmas rugsėjo 5 d. pakartojo savo žygį į Weissenšteiną ir apgulė tvirtovę. Skubiai atžygiavęs Katkevičius, privertė nuo tvirtovės atsitraukti. Meniško manevro dėka, Katkevičius prasiskverbė tarp švedų, sustiprino tvirtovės įgulą ir išėjo į švedų atsitraukimo kelią į Talliną. Desperacijos apimtas, kad ir šis žygis nepasisekė ir karaliaus įsakymas vėl yra peržengtas, Stralarmas rugsėjo 15 d. susikovė su Katkečium ties Mexhofu.

Kautynės yra įdomios, nes švedai čia pavartojo naują kautynių rikiuotę. Iki šiol pralaimėtos kautynės juos šio to pamokė. Žinodami savo kavalerijos silpnumus ir, įvertindami naikinančią jietininkų (gusarų) smūgio jėgą, švedai atsisakė nuo atskirų kavalerijos sparnų, nes tas neišvengiamai atskirdavo kavaleriją nuo pėstininkų. Stralarmas sustatė savo kavaleriją vienoje linijoje su pėstininkais, turėdamas tikslą (pagal jo pranešimą karaliui) "neleisti priešui sumušti kiekvieną skaidinį atskirai, kaip tas įvyko ties Kokenhusenu ir Wendenu..."

(**Pastaba.** Toks buvo princo Morico Oraniečio, Nassau grafo (1567-1625) ir naujosios taktikos įkūrėjo, principas. Ne be pagrindo princas Moricas yra laikomas Gustavo Adolfo — lauko kariuomenės organizacijos srityje — ir Vobano — inžinerijos mokslų srityje — pirmtakūnu. Organizuodamas niderlandiečių kariuomenę, Moricas įvedė, vieton buvusių didelių, nejudrių pėstininkų, nedidelius padalinius, sugebančius gerai manevruoti, remti vienas kitą ir kuriuose didesnis žmonių skaičius galėjo dalyvauti ugnies kautynėse. Kavalerijoje jis panaikino pikę ir didžiausią dėmesį kreipė į kavalerijos judrumą. Morico kautynių rikiuo-

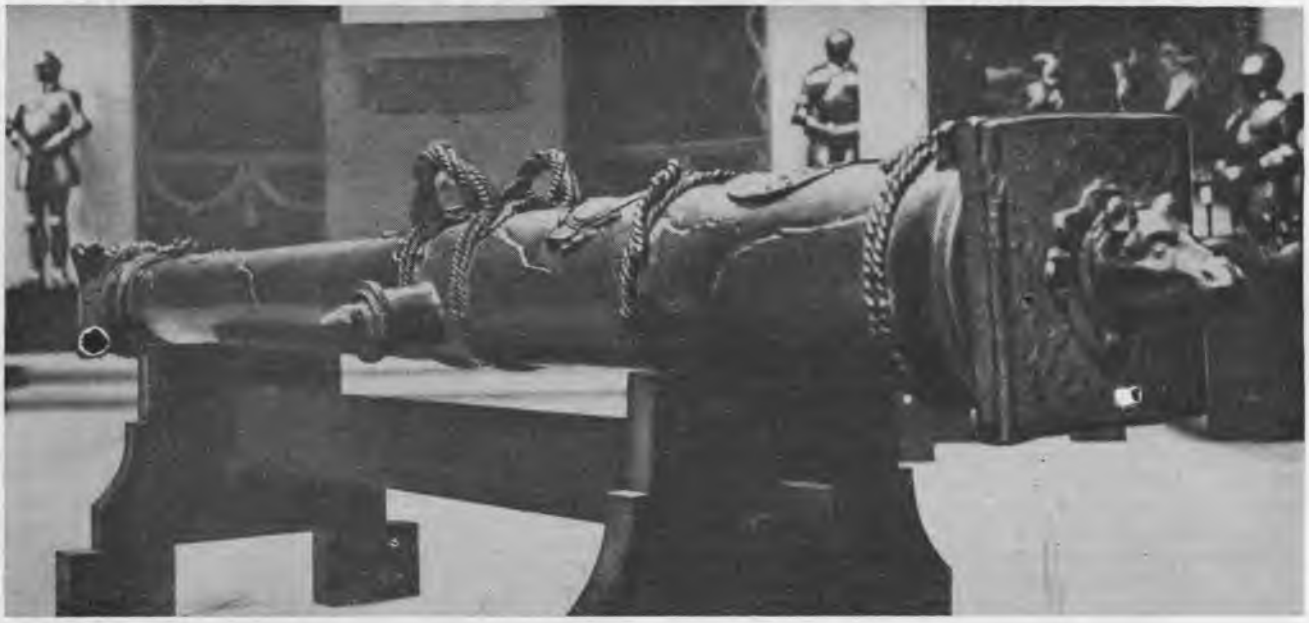

Mykolo Kristupo Radvilos 1602 m. Nesvyžiuje liedinto pabūklo kopija, gauta iš Stockholmo armijos muzėjaus, padėta Lietuvos Karo Muzėjuje. Pabūklas buvo 1625 m. švedų paimtas Biržų pilyje.

tę sudarydavo 3 linijos, kur pikinieriai, muškietininkai ir kavalerija buvo sustatomi šachmatų tvarkoje taip, kad sekančios linijos dalinys stovėdavo betarpiai užpakalyje pirmosios linijos dalinių tarpuose (intervaluose). Pirmojoje linijoje stovėdavo pikinieriai ir muškietininkai, 2-joje (100 — 150 žingsnių atstume) ir 3-joje (250 — 300 žingsnių atstume) už jų būdavo prijungiama ir kavalerija. Jis įvedė savo kariuomenėje tikrą apmokymą ir sudarė pėstijai ir kavalerijai statutus. Šių reformų dėka niderlandiečių kariuomenė greit virto visos Europos kariuomenių mokykla, iš kurios išėjo, tarp kitko, ir Tiurennas.)

Iš esamų dokumentų matyti, kad Katkevičius puolė švedų dešinįjį sparną 6 kavalerijos vėliavomis ir 4 kuopomis pėstininkų (antroje linijoje), o kairįjį švedų sparną — 5 kavalerijos vėliavomis ir 4 kuopomis. Švedų dešinysis sparnas greitai buvo sutryptas, besitraukiantieji švedai užgriuvo ant antrosios linijos ir ją suardė. Kairysis švedų sparnas laikėsi kiek ilgiau, bet, galų gale, irgi buvo sumuštas. Dabar Katkevičius puolė švedus iš visų pusių, ne tik iš sparnų, bet ir iš užpakalio. Kautynės baigėsi katastrofišku švedų pralaimėjimu. Jų nuotsoliai siekė 3000 vyrų, Katkevičius paėmė 7 artilerijos pabūklus, 20 vėliavų ir visą švedų gurguolę (Kelch, psl. 483; Livonijos metraštis, psl. 116).

Šios kautynės nulėmė Stralarmo likimą: karo teismo jis buvo nuteistas mirti, ir iki mirties išsėdėjo kalėjime.

Lennartssonas, kuris kaip tik kautynių dieną atvyko į Talliną, demoralizuotos kariuomenės negalėjo suvaldyti. Trečią kartą iš eilės jis buvo priverstas pagrindines jėgas perkelti žiemai į Suomiją ir į Švediją ir vėl liko bejėgis ką nors rimtesnio nuveikti.

Karolis IX savo direktyvoje žiemai vėl numatė Wesenbergo ir Lais apgulimą ir, eventualiai, užėmimą. Savo direktyvą jis sausio mėn. dar pakartojo, bet gavęs Lennartssono pranešimą apie nepasisekusią operaciją prieš Wesenbergą, tik ironiškai pasakė: "Žiemą per šalta, o vasarą per šilta, niekuomet negalima rasti tinkamo laiko".

Kitais metais Karolis IX turėjo progos parodyti, ką jis pats sugeba nuveikti.

ŠVEDU 1605 METU OFENZYVA LIVONIJOJE IR KAUTYNĖS TIES SALASPILIU (KIRCHHOLMU)

Karo atžvilgiu nelaimingi 1604 metai pastatė Švediją į sunkią politinę būklę. Karolis IX ištisus praėjusius metus mėgino paveikti rusų carą bendromis jėgomis tęsti karą prieš Žygimantą. Tačiau būklė pagrindinai pasikeitė. Žygimantas palaikė pretendentą į Maskvos sostą, melagingąjį Dimitrą. Buvo aišku, jei Dimitrui pasiseks konsoliduoti savo valdžią Rusijoje, jis stos į karą Žygimanto pusėje. Tokia politinė būklė vertė Karolį IX tą vasarą galutinai išspręsti Žygimanto klausimą, kad turėtų laisvas rankas prieš kitą galimą priešą. Čia jį visiškai palaikė susirinkęs parlamentas, kuris reikalavo, kad visi pralaimėjimai būtų atkeršyti ir Livonija, visas jėgas įtempus, užkariauta.

Karolio IX 1605 m. vasaros operacinis planas visai atitiko politinę būklę. Visų veiksmų įžanga turėjo būti Weissenšteino ir Wesenbergo užėmimas, o pagrindiniu tikslu planas buvo numatęs Rygos užėmimą. 1601 mėginimas Rygą užimti buvo sutrukdytas lietuvių-lenkų pagrindinių jėgų. Buvo pagrindo manyti, kad ir šį kartą pagrindinės lietuvių-lenkų jėgos pasirodys ties Ryga, jei tik jai grės tikras pavojus, o tas duos progos vienu smūgiu išspręsti karą ir Livonijos likimą.

Karolis gerai suprato, kad švedų kariuomenės kovingumas nėra tiek pagerėjęs, kad būtų tikras nugalėjimo pagrindas. Dėl to jis nutarė sukurti tokio dydžio kariuomenę, kurios skaitlingumas atsvertų nepakankamą kovingumą. Livonijoje esančios jėgos turėjo būti tiek sustiprintos, kad Weissenšteino ir Wesenburgo užėmimas būtų visiškai užtikrintas, Rygą gi puolančiose jėgose turėjo būti sutelkta viskas, ką

KAIP SOVIETAI IŠSUNKIA SAVO VERGŲ SMEGENIS

J. SKARDIS

Per paskutinius pora metų vakariečių kariniai ekspertai laužė galvas ir buvo nepaprastai nustebinti didesniu sovietų aviacijos triumfu sensacingai parodytu 1955 metų Maskvos oro parodoje. Toje Maskvos oro parodoje vakariečiai stebėtojai buvo ligi susijaudinimo nustebinti, pamatę naują didžiulį sovietų bombonešį, praūžiantį virš jų galvų, varomą keturių galingų turbo-prop motorų. Jeigu tokio dydžio lėktuvas - bombonešis būtų buvęs varomas geriausių tuo laiku amerikiečių ar britų turbo-prop motorų, tai tokiam lėktuvui būtų buvę reikalinga mažiausiai aštuoni motorai, o be to, toks lėktuvas būtų buvęs persunkus skridimui iš viso. "Turbo-prop" pavadinimas kilęs iš to, kad dujomis varoma turbina suka propelerius. Galingumas yra beveik toks pat, kaip sprausminių motorų, tačiau sunaudoja daug mažiau kuro. Lėktuvo paimamas kuras apriboja lėktuvo skrendamąjį nuotolį, ir vakariečiai ekspertai žinojo, kad šis sovietų bombonešis, pavadintas "Meška" (The Bear) gali nuskristi milžinišką atstumą.

Nuo tos parodos Maskvoje 1955 m. šio tipo lėktuvas galima buvo laikas nuo laiko pastebėti sovietų padangėse. Šis lėktuvas buvo sovietų pasididžiavimas ir pagrindinis dalyvis š.m. gegužės 1 d. oriniu jėgų parade, tačiau to lėktuvo motorų istorija vakariečiams buvo savo rūšies paslaptis, kurią pilnai atidengė š.m. vasario mėn. Austrijoje gimęs inžinierius, Ferdinand Brandner, kalbėdamas į mažą grupę aviacijos ekspertų Ziuriche, Šveicarijoje.

Naujasis motoras buvo suprojektuotas ne rusų, bet grupės vokiečių ir austrų, kurie II-rojo Pasaulinio karo metu dirbo garsioje Junkers vokiečių lėktuvų bendrovėje, o vėliau buvo rusų sugaudyti.

Šie vokiečiai ir austrai aštuonerius metus buvo išlaikyti belaisviais toli Sovietų Sąjungos gilumoje. Per tuos aštuonerius metus, kaipo dovaną už jų paleidimą, arba dar tikriau pasakius, tai buvo jų išsilaisvinimo kaina, šie vokiečių ir austrų specialistai pagamino rusams ne tik "Meškos" didžiulį turbo-prop motorą (12,000 arklio jėgų), dvigubai didesnį už vakariečių pasigaminamus, bet dar ir mažesnį turbo-prop motorą, pora sprausminių motorų ir lengvą transporto lėktuvą.

Ferdinando Brandner'io paduodama išgyvenimų už geležinės uždangos apyskaita nušviečia intriguojančią sovietų aeronautikos misteriją, o taip pat ir duoda supratimą apie sovietinius metodus, kaip jie išnaudoja tūkstančius vokiečių mokslininkų, kuriuos susigaudė tuojau pat po karo pabaigos.

Su labai ištvermingu atsidėjimu rusų ekspertai spaudė ir sunkė savo sugautųjų vergų smegenis ir traukė iš jų Hitlerio Vokietijos technologiškas paslaptis ir žingsnis po žingsnio atstatinėjo techniką. Tokiais metodais rusai atrado viską, ką vokiečiai buvo pasigaminę ir išradę, ir kaip buvo gaminama.

"Bear" motorų istorija prasidėjo 1946 m., kada rusai išmontavo Junkers lėktuvų motorų fabriką Dessau, Vokietijoje ir kitą motorų fabriką, Bavarian Motor Works, Strassfurte. Visos iš abiejų fabrikų mašinos buvo išgabentos į Kuibyševą, prie Volgos upės. Sovietų Sąjungai labai reikėjo paruoštų mokslininkų, inžinierių ir darbininkų, todėl daugiau, kaip 800 Junkers fabriko tarnautojų sužinojo, kad jie "savanoriš-

---

Švedija, žiūrint bendros politinės būklės (apsisaugojimas prieš danus), galėjo išstatyti. Jėgos turėjo būti pervežtos jūros keliu tiesiog prie Rygos, arba iškeltos Pernau.

Vos tik pirmiems sustiprinimams į Talliną atvykus, Lennartssonas pradėjo veiksmus prieš Wesenbergą. Pradėta gan triukšmingai, viešai buvo skelbiama, kad Weissenšteino ir Wesenbergo likimas yra jau išspręstas. Tokia švedų parodyta drąsa aiškinama labai paprastai: jiems buvo gerai žinoma, kad tų tvirtovių įgulos yra labai neskaitlingos, Katkevičius, gi, su savo pagrindinėmis jėgomis stovėjo ties Bersen, 5 mylios į šiaurės vakarus nuo Kokenhuseno. Paprastas laiko apskaičiavimas Lennartssonui parodė, kad Katkevičius nesuspės atvykti šitų tvirtovių apginti.

Weissenšteino ir Wesenbergo tvirtovių įgulos, iš tikrųjų, buvo labai silpnos. Atitinkamai įvertindamas švedų pajėgumą, Katkevičius įgulas sudarė Wesenberge iš 100 pėstininkų ir 50 kazokų, o Weissenšteine tik iš 100 pėstininkų. Su sava kariuomene iš 4000 pėstininkų (heidukų), 3000 jietininkų (gusarų), 2000 kazokų ir 600 "vokiečių raitelių" (kirasyrų) jis numatė iš Berseno veikti prieš Narvą. Atskira rinktinė turėjo veikti prieš Pernau.

Liepos 24 d. Katkevičius su 16 vėliavų gusarų, 6 kuopomis heidukų ir apie 100 kazokų atžygiavo į Tartu.

Apie Katkevičiaus atvykimą į Tartu Lennartssonas gavo žinių iš ūkininko (švedams būdingas žvalgymo būdas). Žinias gavęs, jis tuojau sušaukė karo tarybos posėdį, kuriame buvo nutarta: "susilaikyti nuo veiksmų atvirame lauke". Nutarimas buvo padarytas nežiūrint švedų kariuomenės stiprumo. Lennartssono kariuomenę dabar sudarė: 23 kuopos pėstininkų ir 11 kavalerijos vėliavų, viso 3455 pėstininkai ir 1145 raiteliai.

Mobilizacija Švedijoje vyko pilnoje eigoje, bet terminų išlaikyti buvo neįmanoma. Viskas vėlavosi. Karolis, nekantraudamas pradėti veiksmus, nutarė išsiųsti kariuomenę dviem skaidiniais. Pirmasis skaidinys, grafo Mansfeldo, iš 3918 pėstininkų ir 379 raitelių buvo pakrautas į laivus ir rugpjūčio 2 d. išlaipintas Dauguvos žiotyse ties Ryga. Tuojau buvo pradėti Rygos apgulimo darbai. Tuo pat metu Karolis davė įsakymą Lennartssonui su visomis jėgomis žygiuoti Rygos kryptimi ir prisijungti prie Mansfeldo.

Karolio IX skaidinys iš 2246 pėstininkų ir 1250 raitelių rugpjūčio 22 d. atvyko į Pernau. Čia jis gavo Lennartssono pranešimą, kad Katkevičius iš Tartu pajudėjo Rygos link. Pats Lennartssonas su savo kariuomene iššygiavo iš Tallino Pernau kryptimi. Katkevičius, laiku išaiškinęs Lennartssono žygio kryptį, mėgino pastoti kelią ir jį pulti. Bet, kadangi pavyti Lennartssoną jis galėjo vien tik su kavalerija (pėstininkai, žinoma, atsiliko), o švedai, Katkevičiui tik priartėjus, užėmė įtvirtintą poziciją, jo bandymas sutrukdyti Lennartssno žygį nepasisekė. Lennartssonas laimingai pasiekė Pernau ir susijungė su Karoliu.

(bus daugiau)

kai" sutinka išvykti į Kuibyševą. Jau prieš išvežimą buvo aiškiai matoma, kad šie specialistai pasiliks Rusijoje ilgesnį laiką, o rusai buvo nusistatę juos vilioti ir gundyti visokiais būdais ir patogumais. Vokiečiams išvykstant, buvo leidžiama pasiimti savo šeimas ir net namų apyvokos dalykus. Kurie neturėjo ar nemylėjo savo žmonų, buvo įkalbėti pasiimti savo meilužes ar simpatijas. Kai kurie nustebinti ir sumišę vokiečiai staiga buvo prievarta "sujungti" su nemažiau nustebusiomis žmonomis, su kuriomis jie jau nebegyveno ar buvo išsiskyrę prieš daugelį metų...

"Junkers - B.M.W. kolektyvas" taip buvo pavadinta šioji vokiečių grupė, buvo apgyvendinta mažame labai liūdnos išvaizdos kaimelyje prie pat Kuibyševo ir buvo laikomi tikrai izoliuoti nuo vietinių ruskelių. Pagal rusų standartą, vokiečiai buvo labai gerai apmokami už savo darbą.

"Mūsų pirmasis uždavinys", pasakoja Brandner. kuris buvo paskirtas vyriausiuoju pareigūnu motorų konstrukcijoje, "buvo atsiminti ir patobulinti sprausminius motorus, kuriuos mes jau buvome gaminę Vokietijoje. Mums buvo pasakyta, kad mes galėsime grįžti namo tuojau po to, kai užbaigsime šį darbą".

Pagal seną europietišką posakį, vokietis inžinierius, pradedąs tik su gabaliuku duonos, gali padaryti beveik viską, jei jam bus duota pakankamai laiko. Rusai darė stebėtinas pastangas patikrinti šio posakio teisingumą. Kad kiek galima daugiau sužinotų ir išmoktų apie vokiečių techniką, sovietų prižiūrėtojai - pareigūnai vertė savo belaisvius inžinierius ne tik planuoti ir statyti atmintinai ne tik Junkerio sprausminius lėktuvus, tuo laiku tobuliausius pasaulyje, bet net pasigaminti pagrindinius įrankius ir prietaisus, reikalingus jų darbui.

Nežiūrint visokių kliūčių ir trukdymų, vokiečiai darė pažangą, o Brandneris reikalavo dar labiau pasistengti ir pasitempti su tokia energija, kad, jo paties žodžiais, jis buvęs "labai nemalonus žmogus dirbantiems jo vadovybėje vokiečiams".

"Ką gi daugiau aš galėjau daryti? klausia Brandneris. "Mūsų tarpe ir mūsų darbe buvo perdaug nusivylimo ir nusiminimo ir aš jaučiau, kad vienintelis būdas užsimiršti buvo sunkus darbas". Darbo įtempimą padidino dar ir tai, kad visi vokiečiai buvo priversti priimti sovietų metodą, vadinamą "klaidos sistema", sulig kuriuo kiekvienas darbuotojas yra tiesioginiai atsakingas už klaidingą ar blogą mašinos ar prietaiso veikimą ir yra reikalaujamas pataisyti - sutvarkyti tai nustatytu laiku, arba būti nubaustu. Kad būtų aiški atsakomybės linija, Brandneris padalino savo darbininkus į atskiras savistovias grupes ir kiekvienai šių grupių buvo leidžiama daryti tik vieną kurią nors darbo fazę. Pats Brandneris turėjo žiūrėti, kad įvairios fazės būtų koordinuojamos.

1948 m. naujas sprausminis motoras buvo užbaigtas, patikrintas ir patvirtintas.

"Tada ir įvyko mūsų pirmasis nusivylimas", pasakoja Brandneris. "Mums buvo pasakyta, kad turime įvykdyti dar vieną uždavinį prieš leidžiami grįžti namo: sukonstruoti turbo-prop motorą 6000 arklio jėgų. Tuo laiku niekur pasaulyje toks motoras dar nebuvo pagamintas", pasakoja Brandneris, "bet energija, kurią pagimdė viltis išsilaisvinti, mus paskatino griebtis darbo".

6,000 arklio jėgų turbo-prop motoras buvo užbaigtas 1950 m. Šis motoras naudojamas rusų naujo pagrindinio susisiekimo lėktuvo, vardu "Ukraina", apie kurį rusai paskelbė š. m. kovo mėnesį. Tada, kai kurie vokiečiai buvo paleisti vykti namo. Tačiau pasilikusiems buvo patiekta dar vienas uždavinys: padvigubinti energijos galingumą to motoro, kurį jie tik neseniai buvo pagaminę. Gilus nusiminimas apėmė Junkerio kolektyvą: tai buvo milžiniškas uždavinys ir toks sunkus, kad net šiandien nė viena vakarų valstybė neturi tokio motoro gamyboje. Kol šis darbas buvo užbaigtas, 5 vokiečiai nusižudė ir 2 išėjo iš proto. Aštuonerių metų laikotarpyje dar 45 vokiečiai mirė natūralia mirtimi, tai yra didelis procentas iš 800 žmonių grupės.

Sovietų bombonešis "Meška"

"Pastatyti 12,000 arklio jėgų motorą pirmiausia mes bandėme suporuoti du 6,000 arklio jėgų modelius kartu", sako Brandneris. "Tačiau bandomas lėktuvas, varomas tokiais dviem sujungtais motorais, sudužo ir tolimesnės pastangos ta kryptimi buvo nutrauktos".

1952 m. Junkerio inžinieriai pagamino 12,000 arklio jėgų motorą. Tik trys mėnesiai truko vokiečiams inžinieriams pagaminti smulkių detalių brėžinius, o rusai per dvejus metus pradėjo šių motorų gamybą. Apie savo grupės darbą Brandneris sako, kad "aš negalvoju, kad kas nors vakarų pasaulyje patikėtų, kad tiek daug galima pasiekti tokiu trumpu laiku". Gi apie sovietinį greitį ir tempą jis pridūrė: "Normalus išvystymas ar planų įvykdymas Rusijoje atliekamas tokiu greičiu, kad apie tai vakarų valstybės gali galvoti tiktai karo metu".

Statant turbiną, rusai naudojo specialų, karščiui atsparų, kobalto-plieno lydinį su nepaprastu vidiniu įklojimu ("pamušalu"), kas labai patikę vakariečiams inžinieriams, kurie apie tai dabar sužinojo. Viena iš pagrindinių problemų turbo-prop motorų konstrukcijoje yra išlaikymas mažiausios erdvės (tarpo) tarp motoro "pamušalo" ir greitai besisukančios turbinos. Tas tarpas privalo būti nedidesnis, kaip kelios tūkstantosios colio, kitaip motoras nustos energijos. Brandneris išsprendė šią problemą, išklodamas motoro vidų keramiška - metaline pluta, sudaryta iš bronzos, anglių ir grafito, kuriuos reikėjo sutrinti ir išdeginti, kaip paprastas statybines plytas. Brandneris savo išradingą darbą skaito pačiu geriausiu šioj srityje ir šios rūšies visame pasaulyje.

Kaip ir kiti motorai, naudojantieji šį principą, naujas rusų turbo-prop motoras (rusų vadinamas "K motoru", pagal Kuibyševo fabriko direktoriaus Kuznetsovo pavardę, kelia baisų triukšmą. Motorą K bandant triukšmas buvo kurtinantis, kas savotiškai kankino vietinius gyventojus. Tačiau į vietinių gy-

AR TEISINGAI KAI KURIE VOKIEČIAI REIKALAUJA BUVUSIŲJŲ 1939 METAIS VOKIETIJOS SIENŲ?

P. BLIUMAS

Kai kurie kraštutinieji vokiečių politikai vis dažniau pradeda reikšti savo pretenzijas į buvusias Trečiojo Reicho ir Adolfo Hitlerio valdymo laikais užgrobtas svetimų kraštų žemes. Nors Vokietija tebėra padalinta, trečdalis jos teritorijos tebeneša nežmonišką bolševikų okupaciją, jos gyventojai persekiojami ir žudomi, bet tiems vokiečių politikams vėl prireikė Sudetų, Silezijos, Dancigo, Mažosios Lietuvos ir net lietuviškojo Klaipėdos krašto, prie Lietuvos valstybės galutinai prisijungusio 1923 metais sausio mėnesį.

Visa laimė, kad dabartinė kanclerio Adenauerio vyriausybė laikosi nuosaikios ir išmintingos, buvusiųjų 1937 metais Vokietijos sienų atžvilgiu, politikos. Kitaip tie karštuoliai vokiečiai tuojau vėl pradėtų joti į rytus, anot jų pačių žodžių: "Wir reiten nach Osten", arba "Drang nach Osten".

Prieš pradedant tokį žygį, jie turėtų gerai pastudijuoti savosios valstybės nešvankaus kūrimosi istoriją: tada jie sužinotų, kad vokiečiams nepriklauso ne tik sudetai, Mažoji Lietuva, prūsai, ar lietuviškasis Klaipėdos kraštas, ir jie ypač galėtų įsitikinti, kad ir didžiosios Vokietijos sostinė — slaviškojo vardo Berlynas yra ne vokiečių, bet jų išžudytų slavų žemėje pastatytas. Negi tie vokiečiai iki šio laiko nebūtų sužinoję, kad senovėje vokiškosios žemės prasidėjo tik už kokio šimto kilometrų į vakarus nuo Berlyno, už Elbės upės?!

Pomeranija, Dancigo koridorius, Mecklenburgas, Ha'šteinas, Brandenburgas, Saksonija ir Silezija kadaise priklausė slavų giminėms, o Pomeranijos rytinė pusė nuo Persuntės (Baltijos jūros rytų įtakas) yra buvus baltų (aisčių) gyventa. Taigi, tos vietos priklausė: dabartinių čekų, slovakų, lenkų, ukrainiečių ir net lietuvių su prūsais protėviams. Senovėje tose vietose gyveno pamarėnai, liutiečiai, bardiečiai, lužičėnai, serbai ir sileziečiai. Dabar ten stovi dideli vokiečių miestai: Štetinas, Stralsundas, Rostockas, Liubeckas, Leipcigas, Dresdenas, Breslavas, Frankfurtas yra ne vokiečių, bet buvusiose slavų žemėse pastatyti, o toks Dancigas — vakarų prūsų žemėje.

Senovėje vokiečių žemės buvo tik iki Elbės ir Saalės upių. Bet ir tose vietose buvo slaviškų sodybų ligi pat Weserio ir jo įtako — Fuldos, o vietomis ligi pat Wuerzburgo miesto ir baigiant Elbės sritimis. (Ullstein, "Geschichte des Mittelalters", 1909 m., 567 psl.).

Mokslininkai Boguslavski, Kateržynski ir Sembera mano, kad slavai bus gyvenę net iki Reino upės. Tikrosios vokiškosios žemės viduramžiais sudariusios tik apie 234,372 kv. km.

Vokiečiai gal retai kada tepagalvoja, kad Trečiojo Reicho jėga ir didybė buvo pagrįsta svetimomis

---

ventojų nepatogumus buvo visai neatsižvelgta. Kada stropūs ir griežti sovietų vyriausybės šio motoro bandymai buvo baigti, Brandneriui ir jo bendradarbiams buvo pasakyta, kad jie gali vykti namo, bet dar turi išpildyti paskutinį uždavinį. Rytų Vokietijos komunistinė vyriausybė norėjo mažo trumpiems atstumams keleivinio lėktuvo. Per trejetą mėnesių Junkerio inžinieriai, Brandnerio vadovaujami, suplanavo 32 vietų keleivinį lėktuvą su nauju sprausminiu motoru. Šis lėktuvas, Brandnerio nuomone, dabar jau esąs gamyboje. Tada 1954 m. liepos mėn. visi likusieji gyvi vokiečiai ir austrai specialistai buvo paleisti laisvėn. Kai kurie laisvę atgavusieji vokiečiai pasiliko Rytų Vokietijoje, per kurią jie grįžo iš Sovietų Sąjungos. Rytų Vokietijos komunistinė vyriausybė pasiūlė Brandneriui mėnesinę algą 10,000 markių (apie $2,500) jei jis sutiktų ten pasilikti ir dirbti. Brandneris šį pasiūlymą atmetė, nors jis nejaučia didelės meilės ar simpatijų ir vakariečiams. Brandneris sako, kad Britanija ir Jungt. Amerikos Valstybės nesugebėjo ir nenorėjo, pokarinėje Potsdamo konferencijoje su rusais, sustabdyti sovietų planus dėl "savanoriško" darbininkų gabenimo iš Vokietijos į Sovietų Sąjungą. Todėl britus ir amerikiečius jis skaito kaltais už viso Junkerio kolektyvo kančias ir sunkius išgyvenimus. Brandneris nepasiliko Rytų Vokietijoj ir sugrįžo į savo gimtąją Vieną.

Šiandien Brandneris yra austrų firmos "Maschinenfabrik Andritz A. G.", techniškas direktorius. Ši firma gamina 80% visų Austrijos turbinų daugiausia hidroelektrinei energijai.

Visus savo įvykdyto išradimo ir darbo statistinius davinius Brandner paklojo vakariečiams. Jo motoras K yra suprojektuotas skridimui 36,000 pėdų augštyje ir 550 mylių per valandą greičiu. Šiame skridimo augštyje motoras K sunaudoja tik truputį daugiau, kaip pusę degalų, palyginant su kitos rūšies sprausminiais motorais, įgalindamas lėktuvą nuskristi apie 10,000 mylių atstumą, t.y., beveik dvigubai toliau, kaip amerikiečių karinės aviacijos sprausminis lėktuvas B-52.

Dabar sovietai gali naudoti Bear, kaip kuru aprūpinantį lėktuvą jų didžiuliam sprausminiam bombonešiui, vakaruose žinomam "Bisono" vardu. Kuru aprūpinimas ore yra raktas į tolimų atstumų bombardavimą strategijoje. Su turimais daviniais ir pasiektais rezultatais atrodo visai galima, kad Bear gali skristi ir toliau ir su didesniu kuro kiekiu, kaip bet kuris kitas lėktuvas, dabar naudojamas Britanijoje ar Jungt. Amerikos Valstybėse.

Bear lėktuvas dar yra naudojamas Rusijoje kaip jūrų patruliavimo lėktuvas, o taip pat ir kariniam transportui. Dabar rusai stato milžinišką dviejų augštų keleivinį lėktuvą su 190 vietų, kuris bus irgi varomas K motoro. Šis transporto lėktuvas galės nesustodamas nuskristi iš Maskvos į bet kurį pasaulyje aerodromą.

Brandneris mano, kad K motoras bus masiniai gaminamas kur nors Sibire, tačiau jis tikrai negalįs pasakyti, kur ir taip pat negalįs žinoti kiek K motorų jau yra pagamintų.

"1949 m.", jis pasakoja, "aš pasakiau sovietų oro ministerio pavaduotojui, jog abejoju pažadais leisti grįžti atgal į vakarus, nes žinau per daug įvairių paslapčių. Jis man atsakė, kada motoras bus gamyboje, gali apie tai pasakoti kam tik nori, mums visai tas nesvarbu. Svarbesnis reikalas yra kiek fabrikų tokių motorų gamybai statysime, o tai yra toks dalykas, apie kurį vakarai niekuomet nesužinos".

Vokiečių "Drang nach Osten". Tamsieji plotai yra jų užimtos nevokiškos žemės.

žemėmis ir jose kadaise gyvenusių slavų, prūsų, lietuvių ir kitų tautų kapinynais.

Prieš tūkstantį metų vokiečių valstybės siena buvo ne 70 kilometrų nuo Kauno, ne prie Kybartų, Sudargo, Tauragės, ar Palangos, bet už tūkstančio kilometrų į vakarus nuo tų vietų — už Elbės upės. Taigi, per 900 metų egoistiškai veržli vokiečių tauta, pakeliui naikindama kitas tautas, pasistūmėjo apie 1000 kilometrų į rytus.

Ta pačia proga tenka pastebėti, kad vokiečių ordino kariai riteriai buvo įsikūrę net latvių bei estų žemėse ir nuslinkę ligi Talino, Narvos, kad "vokietybė" anais laikais nukeliavo į rytus, per Pabaltijo kraštus, apie 1500 kilometrų, o į žiemryčius atsidūrė nebetoli Petrapilio.

Kas anais laikais atsitiko su Paelbio ir kitų vietų slavais? Atsakymas trumpas ir aiškus: jų ten nebeliko, jie žuvo. Pirmieji slavai ten buvo išnaikinti. Jau nuo VIII amžiaus, nuo Karolio Didžiojo laikų, per Elbę ėmė veržtis vokiečių pirkliai, misijonieriai, kareiviai ir naujakuriai. Prasidėjo pagonių slavų kardo ir ugnies krikštas ,dygo germaniškųjų markgrafų pilys, augo į padanges vyskupų katedros, plaukė kolonistai. Jau Henriko I laikais (919—936 metais) vokiečiai prasiveržė per Elbę į slaviškas žemes ir nužygiavo į rytus nebetoli nuo Odros upės. Otonas I (936—973 m.) įkūrė Magdeburgo tvirtovę prie Elbes — vokiečių patogiam veržtui į rytus. Pričkus Barzdotasis (Fridrick Barbarosa) 1163 metais užgrobia lenkų Sileziją. 1311 metais vokiečiai jau užima Dancigą.

Kartas nuo karto siūbtelėdavo slavų sukilimų bangos, nušluodavo atėjūnus vokiečius, sunaikindavo jų pastatytąsias pilis, sugriaudavo kitokius jų įrengimus. Bet vokiečiai vėl skverbdavosi į slavų žemes, grobdavo jų turtus, pavergdavo arba iššudydavo žmones.

Slavai tada nebuvo gerai organizuoti, nepajėgė bendromis jėgomis kovoti ir apsiginti, todėl po kelių šimtmečių vokiečiai slavų gyventose žemėse galutinai įsitvirtino. Likusus slavus vokečiai pakrikštijo, bet daug jų savo laiku nepamiršo nusiųsti ir pas Dievą, arba drąstiškai suvokietinti.

Tokiais neramiais karų laikais nemaža slavų turėjo palikti savo gimtuosius namus, apleisti savąsias sodybas ir išsiblaškyti po svetimųjų jau okupuotąsias žemes.

Netekę gimtųjų namų, savosios žemės ir laisvės, slavai vis labiau tirpo užplūdusiose vokiečių masėse. Netrukus vokiečiai ir čia ėmė nusavinti jų turtus, varžyti nuosavybę ir asmens laisvę, versdami juos nuskurusiais darbininkais, kampininkais — pilkąja mase. Tokiose nežmoniškose gyvenimo sąlygose slavai krito doroje, retėjo nuo didelio mirtingumo ir prievarta vokietėjo. Nekitokio likimo susilaukė ir likusieji gyvi savoje tėvynėje, kurioje ne jie, bet atėjūnai vokiečiai pasidarė tikraisiais šeimininkais.

Vokiečiai markgrafai ir vyskupai buvo tada visų slaviškųjų žemių savininkai. Jie dalijo dvarus ir slavų sodybas vokiečiams ateiviams, riteriams ir vienuoliams, o tie savo keliu — vokiečiams valstiečiams. Į atimtąsias slavų žemes pasodinę vokiečius, slavus palikdavo jų tarnais. Netrukus visos slavų žemės atsidūrė vokiečių rankose. Slavai su didžiausiu širdies skausmu turėdavo atiduoti savo tėvų žemę, gimtuosius namus ir turtus atėjūnams vokiečiams. Ir taip apie XVII — XVIII šimtmetį tose vietose slavai baigė žūti. Vokiečių panašiai buvo pasielgta su prūsais ir kitais baltais.

LIETUVOS KARO MOKYKLOS IX-TOSIOS LAIDOS 30-TIES METŲ SUKAKTIS

Šiais metais rugsėjo 8 d. sukanka trisdešimt metų nuo Karo Mokyklos IX-tos laidos išleidimo. Per šį laikotarpį daug kas pasikeitė. Lietuva neteko Nepriklausomybės. Tos laidos dalies jau nebėra gyvųjų tarpe. Vieni mirė natūralia mirtimi, kiti tapo okupantų aukomis.

1924 m. rugsėjo 20 d. kandidatai į Karo Mokyklą rinkosi A. Panemunėn. Atlikus patikrinamuosius egzaminus ir sveikatos tikrinimą Karo ligoninėje, dalis kandidatų nubyrėjo. Po galutinės atrankos, spalio 5 d. buvo priimti kariūnais ir paskirti į 2-rą kuopą.

Minėtai laidai mokslas buvo prailgintas, įvestas trijų metų mokymas. Pats mokslas paskirstytas į tris kursus: ruošiamąjį, jaunesnįjį ir vyresnįjį. Iš kurso į kursą pereinant reikėjo laikyti egzaminus. Laike trijų metų, dėl įvairių priežasčių dalis kariūnų apleido mokyklą.

Trijų metų bėgyje taip pat pasikeitė dalis ir kadro karininkų bei lektorių: vieni buvo perkelti i kitas kariuomenės dalis, kiti išsiųsti studijuoti į užsienius į įvairias Karo Akademijas. Be to, keli išėjo atsargon. Kadro karininkais tada buvo šie karininkai:

gen. ltn. J. Galvydis-Bykauskas — Karo mokyklos v-kas;

mjr. Pr. Kaunas — inspektorius, vėliau mokyklos v-kas;

kpt. Kynas — inspektorius; majorai V. Geštautas, J. Jackus, Juozaitis, Rekašius; kapitonai: J. Kazitėnas-Kaziutis, k. Talevičius, kpt. gyd. A. Petraitis; vyr. leitenantai: A. Pabedinskas, V. Karvelis, F. Neveravičius, K. Dulksnys, Valušis, K. Dabulevičius, A. Urbšas, Tarulis Jankauskas; leitenantai: J. Tapulionis, Žitkevičius, Mačys, Draugelis; ir vyr. ltn. Požėla — mokyklos adjutantas.

Karo dalykus dėstė kadro karininkai ir šie lektoriai: gen. ltn. Kraucevičius; gen. št. pulkininkai: Pundzevičius, Z. Gerulaitis, V. Griganavičius, Zaskevičius; plk. geod. — inž. Krikščiūnas; pulkininkai: K. Žukas, V. Jonavičius, J. Vyšniauskas, Navakas, plk. gyd. Matulionis; plk. ltn. S. Rusteika, mjr. inž. A. Novickis, mjr. inž. Slapšys, kapitonai: A. Austas, Kniukšta, kpt. gyd. A. Jurgelionis; vyr. ltn. J. Balčiūnas, vyr. ltn. vet. gyd. Mašanauskas, civiliniai: Jungmeisteris (fechtavimo instruktorius), muz. Vaičiūnas, vėliau Griauzdė (dainavimą).

Atsargon išėjo šie karininkai: gen. J. Galvydis-Bykauskas, mjr. V. Geštautas, kpt. Kniukšta.

Kiek dabar yra gyvų kadro karininkų bei lektorių neįmanoma pažymėti. Turimais duomenimis yra mirę:

Ats. div. gen. J. Galvydis-Bykauskas — 1942, Lietuvoje; ats. plk. P. Kaunas — 1954.IV.16, Toronte, Kanadoje; mjr. Rekašius — 1924, Kaune; plk. gyd. A. Petraitis — 1954.IV. 29., Butte, Montanoj, JAV; gen. št. plk. V. Griganavičius — 1940, Lietuvoje; plk. geod. inž. Krikščiūnas; kpt. Tarulis; plk. S. Rusteika — bolševikų sušaudytas 1941 VI 24 Minske; plk. V. Jonavičius — 1952 III 9 — Adelaidėje, Australijoj.

Bolševikų išvežti: brig. gen. Z. Gerulaitis, gen. št. plk. K. Dulksnys (šiame straipsnyje karininkų laipsniai žymėti pagal tų laikų kar. įsakymą, vėliau laipsnių pavadinimai keitėsi).

IX-tą laidą baigė ir buvo pakelti į leitenantus 55 kariūnai (abėcėlės tvarka):

1. Adomavičius, Vladas — išvežtas bolševikų;
2. Anučauskas, Anicetas — nuskendo Nemune;
3. Babilauskas, Vacys — likimas nežinomas;
4. Baipšys, Stasys;
5. Balandis, Juozas — išvežtas bolševikų;
6. Balčiūnas, Mečys — likimas nežinomas;
7. Barzdys, Alfonsas;
8. Brazauskas, Balys — likimas nežinomas;
9. Braziukaitis, Karolis — mirė;
10. Bulvičius, Vytautas — išvežtas bolševikų;
11. Dulkė, Fabijonas — likimas nežinomas;
12. Eibavičius, Jonas — likimas nežinomas;
13. Garalis, Stasys — išvežtas bolševikų;
14. Gavelis, Leonas — išvežtas bolševikų;
15. Ivašauskas, Juozas;
16. Janušonis, Matas — likimas nežinomas;
17. Jatulis, Izidorius;
18. Jonavičius, Juozas — likimas nežinomas;
19. Juodžbalis, Kazys — likimas nežinomas;
20. Jurkūnas, Alfonsas — mirė;
21. Kavaliauskas, Petras;
22. Kazilionis, Franas;
23. Kazlauskas, Alfonsas — žuvo eidamas pulko bud. pareigas;
24. Klasčius, Stepas — mirė;
25. Kondratas, Jonas — išvežtas bolševikų;

Pasikeitus krašto šeimininkams, pasikeitė tų kraštų ir tautybės. Tik senieji raštai, vietovardžiai, likusiųjų žmonių pavardės, kai kurie papročiai ir padavimai aiškiai nusako apie anuomet tų kraštų buvusius tikruosius šeimininkus ir nelaimingųjų likimą. Bet Adolfo Htlerio laikais vokečiai stengėsi suvokietinti, arba sunaikinti tų kraštų vietovardžius, žmonių pavardes, jų papročius ir kitus išlikusius tikruosius liudininkus.

Bet istorija niekad neužmirš, kad tose vietose, kur anais gilios senovės laikais slavai ir baltai begindami savo tėvų žemę ir brolių laisvę paguldė galvas, ten dabar ant jų kapinynų stovi puikus paminklas — svetimos tautos ir valstybės sostinė Berlynas, o prūsų žemėje — Karaliaučius.

Iš augščiau minėtų dabartinių vokiečių reikalavimų 1939 metų vokiečių valstybės sienų nesunku suprasti, kad ir ateityje vokiečių, slavų, pabaltiečių ir kitų tautų bei valstybių teritorinių sąskaitų nepavyks taip lengvai išlyginti. Vokietija per Antrąjį pasaulinį karą vėl neteko daug savo valdytų žemių, kurias ji norėtų susigrąžinti. Bet gal daug teisingiau būtų, jei vokiečiai rimtai peržiūrėtų savo protėvių smurtu išplėštų svetimų žemių apyskaitą ir ateityje tokių klaidų nebedarytų. Vokiečiai dabar ne svetimų žemių privalėtų reikalauti, bet drauge su dabartiniais pavergtais slavais, vengrais ir pabaltiečiais glaudžiai suglaustomis gretomis kovoti už savo ir visų pavergtų tautų laisvę ir gyvybę prieš bendrąjį viso pasaulio priešą — kruvinąjį rusišką bolševizmą, nešantį visam pasauliui tokią pat pražūtį, kokia dabar ištiko jų okupuotąsias šalis ir kokia anais tolimos praeities laikais pražudė nelaimingąsias slavų, baltų ir kitas tautas.

26. Kontromavičius, Leonardas — išvežtas bolševikų;
27. Kurklietis, Izidorius — mirē tuoj po išl. iš kaceto;
28. Liaudinskis, Jokūbas — išvežtas bolševikų;
29. Losevičius, Juozas — likimas nežinomas;
30. Milaševičius, Aleksandras — žuvo per bombardavimus Dresdene;
31. Milius, Vincas — išvežtas bolševikų;
32. Mockūnas Simas;
33. Nakrošis, Povilas — žuvo lēktuvo avarijoj;
34. Narbutas, Balys;
35. Narmontas, Silvestras;
36. Petrauskas, Eugenijus;
37. Počebutas, Eduardas — bolševikų nužudytas ties Ašmena;
38. Počebutas, Pranas — žuvo kautynēse su bolševikais ties Seda;
39. Pucevičius, Izidorius — likimas nežinomas;
40. Ralys, Jonas — likimas nežinomas;
41. Ramanauskas, Antanas — likimas nežinomas;
42. Stankevičius, Adomas — likimas nežinomas;
43. Stankevičius, Antanas;
44. Skruodys, Jonas — mirē;
45. Šernas, Jonas — mirē;
46. Šliavas, Zigmas — likimas nežinomas;
47. Švilpa, Antanas;
48. Tervydis, Antanas — išvežtas bolševikų;
49. Tumas, Pranas — mirē;
50. Vaičius, Juozas;
51. Varanavičius, Vacys — likimas nežinomas;
52. Valentukevičius, Jonas — mirē;
53. Vedeika, Petras;
54. Venčkauskas, Vincas — išvežtas bolševikų, mirē Sibire;
55. Vezbergas, Anicetas — likimas nežinomas;
56. Žadvydas, Osvaldas.

Kpt. O. Žadvydas

Kazys Bradūnas

JAUNAMARTĒS UGNIES MALDA

Tarp delnų paēmus šventą indą
Ji per slenkstį žengia verkdama.
Tarp delnų namų ugnelē spindi:
— Dek, ugnele, šviesk negesdama

Visą mano tolimą kelionę
Ir žēruok, žēruoki amžinai.
Te liepsna tavoji vis plasnoja
Kaip širdis man tēviškēs tenai.

Kvapą kepančios pirmosios duonos
Tu paskleisk po svetimas kerčias
Ir dienų dienom gailiuose dūmuos
Tu paslēpki motinos kančias.

Tu sušildyk vandenį šaltinio,
Būk sesuo geroji iš dangaus,
Kai aš prausiu galvą pirmutinio
Mielo, mažo, verkiančio sūnaus.

Tu uždek prie mano karsto vašką,
Kai miegosiu amžinu miegu.
Amžinybei šventą liepsną blaškant
Aš gyva Gabijoje lieku . . .

BOLŠEVIKŲ KALĖJIMUOSE IR ČERVENĖS ŽUDYNĖSE

J. TUMAS

(Tąsa)

Trumpą laiką vėl buvo tylu, tik kairėje kelio pusėje susirinkę vadai ir komisarai negarsiai apie ką tai tarėsi. Netrukus, vienas jų garsiai paklausė:

— Bet kas mus užpuolė ir apšaudė šitame miške?

— Ar tu nežinai, kas užpuolė? Nagi vokiečių nuleisti parašiutininkai. Aš mačiau, kaip jų lėktuvai šį vakarą, pasišalinę nuo Červenės, ilgai skraidė ant šio miško ir, turbūt, tuo laiku numetė parašiutininkus. Jie mus ir užpuolė, norėdami šituos svoločius išlaisvinti. Tarp kitko, per užpuolimą keliolika jų pabėgo, — atsakė kitas komisaras.

Girdėdami tokį komisaro atsakymą dėl miške įvykusio užpuolimo, mes su pulk. Petruičiu supratome, kad jį inscenizavo patys enkavedistai, jis jiems buvo reikalingas pateisinti sumanytas masines kalinių žudynes.

Vadai ir komisarai tarėsi toliau. Vienas jų ir vėl garsiau pasakė:

— Taip bus gerai, sargybinius perveskite iš dešinės pusės kelio į kairę ir viskas bus tvarkoje. Vis tiek mes šitų svoločių išvesti nepaspėsim.

Po to jau neliko jokios abejonės, kad toje vietoje enkavedistai mus visus sušaudys. Tą patvirtino ir geriau už mus žinoję enkavedistų veiksmus rusai. Keli jų verkšlendami pradėjo enkavedistus prašyti pasigailėjimo. Vienas prašė: — Drauge komisare, pasigailėk manęs, aš nesu "političny", aš esu kriminalistas ir tik per klaidą mane paskyrė į šitą svoločių grupę. Drauge komisare, nežudyk nekalto žmogaus! Kitas dejavo: — Drauge komisare, aš esu Kazanės gubernijos ir Minske neilgai gyvenau. Aš esu nekaltas, tiktai Vaska mane be reikalo įskundė. Mano žmona serga ir vaikai maži, kas jiems be manęs duonos uždirbs? Drauge komisare, pasigailėk!

Girdėjosi ir daugiau panašių maldavimų pasigailėti. Mano nervai ir taip jau buvo įtempti, o tie rusų dejavimai dar labiau juos veikė. Trumpais momentais bijojau iš proto išeiti, tai būtų buvę blogiausia. Įtempus visą savo valią, man pavyko pairusius nervus sutvarkyti ir aš apsisprendžiau bėgti anksčiau, negu enkavedistai pradės visus šaudyti. Greitai svarsčiau, kaip enkavedistai ruošis šaudyti, kaip šaudymą vykdys ir savo pabėgimo planą. Girdėjau komisarą sakant, kad sargybinius perves iš dešinės kelio pusės į kairę ,tas reiškė, kad iš tos pusės ir šaudys, reikės bėgti į dešinę. Kas bus pervedus sargybinius į kairę? Jie ten turės išsirikiuoti, vėliau seks vado komanda sargybiniams pasiruošti šaudyti arba mums atsistoti, nes į gulinčius nešaudys. Man labai švarbu buvo pasirinkti tinkamiausią momentą bėgti, nuo to priklausė pasisekimas pabėgti. Aš maniau, kad toks momentas bus tada, kada bus paduodama viena ar kita komanda. Klausydami komandos, sargybiniai bėgančio vieno žmogaus nešaudys, gali šaudyti tik pistoletais ginkluoti vadai ir komisarai, o nakties metu iš pistoletų paleistos kulkos bėgančiam nelabai pavojingos. Nuo kelio iki miško buvo apie dvidešimt žingsnių. Įbėgus į mišką, tarp storų medžių šautuvų ir kulkosvaidžių kulkos jau bus nepavojingos. Jei iki pirmos salvės man nepasisektų į mišką įbėgti, tai krisiu ant žemės, prie jos prisispausiu ir lauksiu, kas bus toliau. Būtų blogai, jei bėgantį sunkiau sužeistų, tokiu atveju būtų sunkiau pas savo šeimą namo sugrįžti.

Taip apsisprendęs ir apsvarstęs pabėgimo planą, pajutau didelį palengvėjimą, nervai nurimo, tik širdis pagreitintai plakė. Didelės baimės nejaučiau, vidujinis balsas man sakė, kad liksiu gyvas. Reikėjo tik savo nervus saugoti, kad lemiamu momentu jie nepakriktų. Kažkada buvau skaitęs patarimą, kad norint nervus išlaikyti tvarkoje, reikia mintis sutelkti į tokius dalykus, kurie jų ne erzintų, bet ramintų. Ant greitųjų nerasdamas nieko tinkamesnio, aš taip galvojau: jei jau mane ir nušaus, tai teks pergyventi tokį trumpą momentą, kokio mano gyvenime dar nebuvo, t.y., ką mirdamas žmogus jaučia paskutinę gyvenimo minutę. Ar tai neįdomu? pats savęs klausiau.

Pasiryždamas bėgti prieš visos voros sušaudymą, aš niekuo nerizikavau. Maniau, kad šaudant visą vorą, beveik nebus galimybės likti gyvam, o anksčiau bėgant vienam, tokia galimybė beveik užtikrinta.

Gulėdamas nekantriai laukiau, kada sargybinius perves į kairiąją kelio pusę. Minutės atrodė taip ilgos, kaip valandos.

Pagaliau, sargybiniams buvo įsakyta pereiti į kairę. Po komandos, jie perėjo per vieškelyje gulėjusius žmones, kaip tiltu ir kitoje pusėje rikiavosi. Tuo momentu aš atsargiai patraukiau savo kojas po pilvu, rankas po krūtine ir kaip zuikis pasirengiau šokti ir bėgti. Širdis taip smarkiai plakė, tartum, norėjo anksčiau už mane pabėgti. Išgirdęs garsiai tartą pirmą komandos žodį: "Svoloči!" (tai buvo komanda gulintiem atsistoti), aš šokau ir pasileidau bėgti į mišką. Aš neatsimenu, kaip peršokau per greta manęs gulėjusius plk. Petruitį ir kitą vyrą ir ar kas nors šaudė į mane bėgantį ar ne. Tas momentas iš atminties visiškai dingo. Atitokau tik tada, kai iki miško liko tik keli žingsniai, bet tuo laiku prasidėjo baisus šaudymas. Enkavedistai stovinčius žmones šaudė automatiniais šautuvais ir kulkosvaidžiais. Aš kniūpsčias kritau ant žemės, prie jos prisiglaudžiau ir nejudėjau. Jau virstant, žaibo greitumu pagalvojau, kad, jei aš gulėsiu kojomis į kelią, tai nematysiu, kas ten dedasi, todėl staigiu judesiu pasisukau kairėn ir išsitiesiau lygiagrečiai kelio. Vieškelyje ir tarp jo ir miško girdėjosi sužeistų, ir mirštančių žmonių dejavimai ir kriokimas. Miško pusėje girdėjau lūžtančių sausų šakelių traškėjimą ir supratau, kad keliems žmonėms pasisekė įbėgti į mišką.

Pragariškas šaudymas tęsėsi tik kelias minutes ir staiga nutilo, tik Červenės kryptimi dar girdėjosi atskiri šūviai.

Po kelių minučių nuo Vervenės atvažiavo du automobiliai ir sustojo ties ta vieta, kur anksčiau tarėsi vadai ir komisarai. Aš girdėjau, kaip prie jų priėjo keli vyrai, atidarė automobilių dureles ir į juos lipo žmonės. Vienas automobilis tuojau nuvažiavo pirmyn, o kitas dar stovėjo vietoje. Staiga nuo jo pasigirdo baisi komanda: patikrinti, ar neliko gyvų! Po komandos, ir antras automobilis nuvažiavo paskum pirmąjį.

Tuo pačiu laiku vėl prasidėjo baisus šaudymas. Pasirodė, kad kelios dešimtys vyrų laike pirmo šaudymo buvo suvirtę į vieškelio griovį, jų tarpe buvo ir plk. Petruitis. Išgirdę įsakymą patikrinti ar neliko gyvų, jie šoko iš griovio ir bėgo į mišką, o enkavedistai juos šaudė.

Aš nebėgau ir pasilikau, kur gulėjau, tik kairiąją ranką dantimis įsikandau ir pasirengiau ją perkąsti ir krauju sau veidą sutepti, jei enkavedistai eitų tikrinti. Aš galvojau taip: guliu ne tarp lavonų, bet vienas, atskirai nuo kitų. Enkavedistai, tikrindami kritusius ir, pamatę mano kruviną veidą, pamanys, kad esu kliudytas į galvą, guliu negyvas ir paliks mane ramybėj. Tuo momentu jaučiau daug didesnę baimę, negu ruošdamasis pabėgti.

Šaudymas greit nutilo. Vienur kitur girdėjau naujai sužeistus dejuojant ir mirštančius gargaliuojant.

Negaliu žodžiais išreikšti, koks didelis buvo mano džiaugsmas, kada enkavedistų vadas garsiai sušuko: kuriems velniams reikalingas patikrinimas, ir taip užteks! Iš didelio džiaugsmo širdis dar smarkiau plakė. Juk aš likau ne tik gyvas, bet ir nesužeistas. Dabar tik laukiau, kad enkavedistai greičiau pasišalintų. Laukti ilgai nereikėjo. Po kelių minučių, jie vieškelyje išsirikiavo ir garsiai kalbėdami nužygiavo Červenės - Bobruisko vieškeliu. Kai aš jau jų balsų negirdėjau, pašokau ir bėgte pasileidau į mišką. Tik spėjau miške nubėgti kelis žingsnius, kaip kažkoks vyras rusiškai paklausė: kur bėgi? Aš taip išsigandau, kad sustojau kaip suparaližuotas, net plaukai ant galvos atsistojo. Maniau, kad pakliuvau miške pasislėpusiems enkavedistams į rankas. Šiek tiek atsigavęs nuo baimės, akis išplėtęs žiūrėjau į tą pusę, iš kur girdėjau nelauktą klausimą, ir prie vieno storo medžio pamačiau tamsų apsiaustą dėvintį vyrą. — Tai kur bėgi? — jis pakartojo klausimą. Aš tik rankos mostelėjimu jam parodžiau, kad bėgu gilyn į mišką. — Ar neisi pasižiūrėti į vieškelį? — paklausė nepažįstamas vyras. Aš neigiamai pakračiau galvą ir jau visai atsigavęs bėgau nuo jo toliau. Aš maniau, kad tas vyras buvo iš mūsų voros ir kad per šaudymą jam pasisekė pabėgti į mišką, tik negalėjau suprasti, kodėl jis nebėgo toliau, bet pasiliko miško pakrašty.

Bėgdamas gilyn į mišką, užmyniau sausą šakelę ir ji lūžo. Man atrodė, kad lūžusios šakelės garsas buvo toks stiprus, jog jį galėjo išgirsti jau toli buvę enkavedistai ir kad jie sugrįš ir vėl mane suims. Dėl tos baimės visą kūną šiurpuliai nukratė. Aš kritau ant žemės, greit nutraukiau nuo kojų batus, vieną pasikišau po pažistimi, kitą paėmiau už aulo ir, turėdamas rankoje "ginklą", pasiryžau nuo enkavedistų juo gintis ir gyvas nepasiduoti, jei jie pasirodytų. Taip "apsiginklavęs", atsistojau ir, priėjęs prie storos pušies, kelias minutes įtemptai klausiau. Miške nesigirdėjo jokio garso, buvo tylu ir ramu. Prie pušies aš atsisėdau ir mintimi perbėgau visa tai, ką išvykus iš Kauno kalėjimo teko pergyventi. Visi tie pergyvenimai jau buvo likę praeity. Dabar aš buvau laisvas ir jaučiausi taip laimingas, kaip gali žmogus jaustis iš numirusių prisikėlęs. Prisiminiau visus nelaimės draugus lietuvius. Maniau, Dievas žino, kas jų liko gyvas ir kur jie dabar?

Buvau susirūpinęs savo ateitimi. Ilgiau sėdėti prie pušies negalėjau, reikėjo kur nors eiti, bet kur? Eidamas į vakarus, susidurčiau su rusų kariuomenės daliniais. Spėliojau, kur tuo laiku galėjo būti vokiečių kariuomenės priekiniai daliniai ir kaip greit jie pasieks šias vietoves. Atsigulęs, pridėjau ausį prie žemės, vildamasis išgirsti vakaruose duslius artilerijos sviedinių sprogimus ir iš to susivokti, kaip toli jie galėtų būti ,bet jokio garso negirdėjau. Prisiminiau, kad pietuose, nepertoli nuo Červenės, yra Pinsko balos. Jas pasiekęs, aš galėčiau, misdamas žolėmis ir jų šaknimis, ten sulaukti vokiečių kariuomenės ir su jos pagalba sugrįžti į Lietuvą. Pasiryžau šį planą vykdyti, eiti tik naktimis, o dienomis slėptis nuo žmonių miškuose ir balose.

Dangus buvo žvaigždėtas, ir pagal žvaigždes buvo lengva orientuotis. Pradėdamas naują žygį, aš atsiklaupiau, karštoje maldoje padėkojau Dievui už tai, kad jis mane saugojo, žygio metu mirties kolonoje davė man jėgų pakelti visus to žygio sunkumus ir nuo mirties išgelbėjo. Pasimeldęs, pasileidau mišku pietų kryptimi.

Červenės žydynes enkavedistai įvykdė naktį iš birželio 26 į 27 d. Iš apie 750 žmonių mažai liko gyvų. Toks pat likimas buvo ir užpakaly mūsų ėjusios dešiniosios grupės žmonių. Apie tuos žmones, kurie buvo paskirti į kairiąją grupę, sužinojau tik liepos 5 d. Minske. Enkavedistai juos visus paliko be jokios apsaugos darže prie kalėjimo. Įsitikinę, kad kalėjime enkavedistų nėra, jie išsiskirstė. Toje grupėje buvo profesorius I. K. ir keliolika kitų lietuvių.

GUDIJOS DURPYNUOSE IR KOLCHOZUOSE

Ėjau lėtai, dažnai sustodavau ir įtemptai klausydavau, ar neišgirsiu kokių žingsnių, bet visur buvo gili tyla. Mano kojinės greit suplyšo, teko eiti basomis kojomis. Užmynęs sausą aštrią šakelę persidūriau iki kraujo vieną koją. Ją perrišau nosine ir norėjau apsiauti batus, bet tada būčiau likęs be ginklo. Dairiausi aplinkui, norėdamas surasti nestorą sausą pušelę ar eglaitę, kurią galėčiau pavartoti kaip ginklą vietoj bato, bet tokios nedidelės nesuradau. Teko eiti toliau basam.

Jau gerokai prašvitus, priešais save pamačiau keliolika neaugštų, tankiai augančių eglaičių. Man pasirodė, kad vienos eglaitės viršutinės šakelės sujudėjo. Kadangi jokio vėjo nebuvo, tai tas šakelių sujudėjimas buvo įtartinas. Skubiais žingsniais priėjau prie artimiausios storos pušies ir už jos atsistojęs atidžiai stebėjau tą grupę eglaičių. Netrukus vienos eglaitės visa viršūnė sujudėjo. Aš atsiguliau ant žemės ir tarp eglaičių pamačiau gulintį susirietusį žmogų. Galvojau, kas jis galėtų būti, pavojingas man ar ne? Dar pamaniau, kad jei jis nuo manęs slepiasi, tai man nėra reikalo jo bijoti. Atsistojau, priėjau arčiau eglaičių ir rusiškai paklausiau, kas jis toks ir kodėl ten guli pasislėpęs?

— Tai aš... aš... aš... ponuli, — drebančiu balsu pusiau lenkiškai, pusiau gudiškai atsakė gulėjęs vyras. — Aš... aš... esu sušaudytas.

Toks jo atsakymas mane prajuokino. Žmogus guli gyvas, su manim kalba ir sakosi esąs sušaudytas.

— Aš irgi esu šią naktį sušaudytas, tad lįsk iš eglaičių ir eisime drauge, — kalbinau jį. Jis buvo augšto ūgio, stambių kaulų, bet liesas ir sudžiūvęs, kaip giltinė. Pasisakė esąs Gudijos ūkininkas, turėjęs ūkį netoli Baltstogės miesto. Prieš metus buvo enkavedistų suimtas ir laikytas Minsko kalėjime už tai, kad buvo kaimo seniūnas. Buvo basas, kaip ir aš ir turėjo aulinius batus. Sutarėm batus apsiauti. Po to, suradom dvi sausas nestoras pušaites, aplaužėm nuo jų šakas ir pasidarėm po gerą baslį. Šis ginklas buvo tinkamesnis už batą.

— Ponuli, tik jūs manęs nepalikit. Aš eisiu ten, kur tik jūs vesit. Visą laiką aš meldžiausi Aušros Vartų Panelei Švenčiausiai, ir Ji mane nuo mirties išgelbėjo. Aš ir toliau Jai melsiuos ir, jei jūs manęs nepaliksit,

Ji ir jus saugos, — prašė mane naujas prietelis. Aš pažadėjau jo nepalikti ir drauge laikytis.

Sutarėm eiti tokia tvarka: aš eisiu prieky ir žvalgysiuos prieš save ir į dešinę, jis — užpakaly manęs ir žvalgysis į kairę ir į užpakalį.

Greit ir saulė patekėjo. Mes ėjom neskubėdami, retkarčiais vienas kitam kelis žodžius pratardami. Jis buvo bepradedąs pasakoti, kaip enkavedistai jį suėmė, bet nebaigęs žodžio, prislopintu balsu sušuko: — ponuli, bėk greičiau už pušies! — ir pasileido bėgti dešinėn prie artimiausios pušies ir ten krito ant žemės. Aš negalėjau suprasti, kokį pavojų ir kur jis pamatė ir sustojęs į visas puses dairiausi, bet nieko nemačiau. Žvilgtelėjau į gudą. Jis ranka rodė į prieky manęs už keliolikos žingsnių buvusias kelias eglaites ir ženklais kvietė eiti prie jo. Aš paklausiau ir, nuėjęs prie pušies, greta jo atsiguliau.

— Ponuli, žiūrėk, tarp tu eglaičių stovi juodu paltu apsivilkęs žmogus. Štai, dabar jis į mus žiūri, dabar pasilenkė ir vis į mus žiūri. Ponuli, tai negeras žmogus, jei jis nuo mūsų slepiasi. Greičiau bėkim iš čia.

Nuo pušies iki eglaičių buvo apie 25 žingsniai. Tankios eglaičių šakos augo nuo pat žemės, be to, esu šiek tiek trumparegis, todėl, kad ir kaip įtemptai aš žiūrėjau, bet tarp eglaičių nieko nemačiau.

— Kodėl jūs manot, kad ten stovi žmogus? Ar neatsimeni, kaip neseniai ir pats nuo manęs tarp tokių eglaičių slėpeisi? Aš esu tikras, kad jis yra toks pats, kaip ir mudu ir mūsų bijo, todėl ir slepiasi. Mes esam dviese, o jis vienas, be to, mes turim po gerą balsį, todėl mums nėra reikalo jo bijoti. Eikim prie jo ir sužinosim, kas jis toks.

— Ne, ne, ponuli, neik prie jo! Aš bijau, gal jis persirengęs enkavedistas ir vėl mus suims! — kone verkdamas prašė gudas.

Aš jį raminau, kad mums nieko blogo neatsitiks, priėjus prie tarp eglaičių stovinčio žmogaus, tačiau jis nesutiko eiti. Tada aš griežtokai jį pabariau, pats pakilau ir, laikydamas rankose baslį, nuėjau prie eglaičių. Priėjęs arčiau, pamačiau stovintį vyrą, kuris, praskleidęs šiek tiek eglaičių šakas, žiūrėjo į mane. Pažinau pulkininką J. Petruitį.

— Ar tu čia, Jonai? — paklausiau.

— Ar tu čia, Juozeli? — savo ruožtu jis paklausė mane. — Kas daugiau su tavimi yra?

Jis išlindo iš tarp eglaičių, mes puolėm kits kitam į glėbį ir pasibučiavom. Pasakiau, kad su manimi yra vienas gudas ir norėjau parodyti, kur jis guli, bet jis jau pats artėjo prie mūsų.

Dabar jau trise žygiavom pietų kryptimi. Maždaug po valandos, dešinėje pusėje miškas baigėsi, toliau matėsi augštais krūmais apaugę klampūs durpynai. Tarp krūmų, vienur kitur augo nuskurę alksniai ir neaugštos eglės. Mišką nuo durpynų skyrė platus spindis. Jis buvo taip švariai nuo krūmų išvalytas, kad per porą kilometrų į abi pusi gerai matėsi. Nutarėm prie to spindžio sustoti ir pailsėti. Pasirinkom miške patogesnę vietą ir visi trys pasislėpėm tarp tankiai augusių eglaičių. Maisto turėjom ten pat, nes aplinkui ištisais plotais augo sodrūs kiškio kopūstai. Juos rinkom ir godžiai valgėm.

Pasisotinus kiškio kopūstais, norėjosi vandens atsigerti. Gudas turėjo skardinį puoduką. Aš pasisiūliau eiti už spindžio į durpyną vandens jieškoti. Palikau paltą slėptuvėj ir išėjau. Įėjus į durpyną, vanduo tryško iš po kojų, bet, deja, jo gerti negalėjau — jis buvo juodas, kaip degutas. Ėjau gilyn į durpyną ir atsidūriau prieš juodą marmalynę. Norint toliau eiti, reikėjo šokinėti nuo vieno krūmo ant kito. Taip pašokinėjęs daugiau kaip penkiolika minučių, įsitikinau, kad tinkamo gerti vandens ten nerasiu. Jau norėjau pasukti atgal, bet kairėje už keliolikos žingsnių pamačiau krūmais neapaugusią nedidelę aikštelę. Keliais šokimais ją pasiekiau ir įsitikinau, kad tinkamo vandens ir ten nebuvo. Toliau eiti nebuvo prasmės, ir nutariau grįžti atgal, kitu keliu. Greitu žingsniu perėjau aikštelę ir jau norėjau lįsti į krūmus, bet iš ten pasigirdo lenkiškai: Sustok, pone! Kaip perkūno trenktas, aš sustojau ir išplėtęs akis žiūrėjau į krūmus. Iš ten greit pasirodė vienas vyras ir lenkiškai paklausė: — Ar tamsta esi lietuvis? — Taip, esu lietuvis, — atsakiau jam lenkiškai. — Pamatęs tamstos uniformą, aš taip ir maniau, kad esi lietuvis. Aš pats esu pusiau lietuvis, pusiau lenkas, mano tėvas buvo lietuvis, o motina lenkė. Mano pavardė Janušaitis.

— Man teko skaityti lenkų kariškame žurnale "Bellona" keletą straipsnių, pasirašytų generolo Janušaičio. Ar jis nebus tamstos giminaitis?

— Jis yra mano vyresnysis brolis.

Mums besikalbant, greta Janušaičio atsirado ir kitas vyras. Tada ir aš priėjau prie jų. Sulindom giliau į krūmus ir pokalbį tęsėm. Janušaitis ir jo draugas pasisakė esą inžinieriai. Abu atrodė dar jauni, apie 30—35 metų. Jie siūlė man laikytis drauge su jais, bet aš atsakiau, kad esu ne vienas, kad miške palikau du draugu. Be to, paaiškinau, kad didesnei grupei bus daug sunkiau slapstytis. Atsisveikinę ir abipusiai palinkėję laimingai sugrįžti namo, išsiskyrėm.

Į slėptuvę grįžau kitu keliu. Jau buvau arti spindžio netoli slėptuvės, kai išgirdau toje pusėje neaiškius vyro ir moterų balsus. Atsargiai prislinkau arčiau kalbančių ir prie spindžio pamačiau vieną vyrą ir dvi moteris. Jie kalbėjo gudiškai. Paklausęs kelias minutes jų pasikalbėjimo, sužinojau, kad jie yra pabėgėliai iš Červenės miesto ir nori vykti į Bobruiską. Iš Červenės jie buvo nuėję iki miško, kur mus šaudė, bet enkavedistai grąžino juos atgal. Civiliams žmonėms tas kelias uždarytas, todėl jie buvo priversti eiti per durpynus ir tą mišką. Atėję iki to spindžio, jie nežinojo, kaip toliau eiti, kad pasiekti Červenės-Bobruisko kelią.

Sužinojęs, kas jie toki, išėjau iš krūmų ir paklausiau, kas jie ir ką čia veikia? Jie pamanė, kad aš esu karys, vadino mane "tovarišč vojennyj" ir papasakojo savo bėdas. Aš norėjau greičiau jais nusikratyti ir nurodžiau jiems eiti spindžiu pusantro kilometro į pietryčius. Ten yra skersinis kelias, kuriuo eidami, pasieks Červenės-Bobruisko kelią. Jie padėkoję, pasiėmė savo ryšulius ir nuėjo nurodyta kryptimi. Kai jie jau buvo nutolę apie pusę kilometro, aš bėgte paskubėjau į slėptuvę ir papasakojau Petruičiui apie susitikimus su lenkais inžinieriais ir gudais pabėgėliais. Tokių pabėgėlių reikėjo laukti daugiau. Ilgiau pasilikti toje slėptuvėje buvo nesaugu. Trumpai pasitarę, nusprendėm persikelti į klampius durpynus.

Perėję spindį, šokinėdami nuo kupsto ant kupsto, nuo krūmo ant krūmo, nutolom nuo sauso miško apie pusę kiolmetro ir suradom didesnį gabalą sausos žemės, kur augo nuskurusi eglė. Ten pasirinkom naują slėptuvę. Sausos žemės užteko visiems trims ištiestomis kojomis atsisėsti. Naują slėptuvę iš visų pusių dengė krūmai. Mus pamatyti galėtų tik priėję visai arti.

Buvom pavargę ir norėjom miego. Susitarėm, kad du gulsim miegoti, o trečias apie porą valandų budės, paskum žadins iš eilės kitą budėti. Metus burtus, man pirmam teko budėti. Petruitis su gudu atsirėmė nugaromis į eglę ir greit užmigo, o aš prie sausos žemės

krašto rankomis iškasiau apygilią duobelę, rieškučiomis išsėmiau iš jos juodą vandenį. Kada duobelė vėl prisipildė, puodeliu pasėmiau vandens ir nudžiugau: vanduo buvo ne juodas, bet rudas, ir iš bėdos galima buvo jį gerti.

Maždaug po poros valandų pažadinau gudą, pats atsisėdau į jo vietą ir greit užmigau ir miegojau apie tris valandas. Pabudau tik todėl, kad labai perštėjo veidą ir rankas. To perštėjimo kaltininkai buvo dideli uodai. Jų buvo milijonai ir taip atkakliai mus puolė, jog sunku buvo nuo jų apsiginti.

Man miegant, gudas pagilino ir praplatino mano iškastą duobelę ir mes turėjom apyšvario vandens.

Su Petruičiu tarėmės, ką toliau darysim, vietoj pasiliksim ar toliau į pietus eisim. Mums rūpėjo kokia yra padėtis rusų - vokiečių fronte Minsko rajone. Vakaruose, iš kur vokiečių laukėm, buvo ramu, nesigirdėjo jokio artilerijos šaudymo. Nežinojom, ar rusai traukiasi, ar naujas dalis į frontą siunčia. Pastaruoju atveju, jų kariuomenės dalys galėjo į frontą eiti ir Bobruisko-Červenės keliu. Tas kelias nuo mūsų slėptuvės buvo netoli, arčiau prie jo priėję, mes galėtume matyti, kas ten dedasi. Pasiryžom eiti arčiau to kelio.

Spindis ėjo iš šiaurvakarių į pietryčius, lygiagrečiai to kelio. Išėjom į spindį ir pasukom į šiaurvakarius, tikėdamiesi rasti skersinį kelią ir juo išeiti i mums rūpimą Bobruisko - Červenės vieškelį. Maždaug už keturių kilometrų tą kelią radom. Ėjom kairiąja kelio puse, prisidengdami krūmais. Aš ėjau priešaky, paskui mane per kelis žingsnius gudas ir paskutinis — Petruitis. Praėjus apie tris kilometrus, prie manęs prišoko gudas ir susijaudinęs tyliai pasakė: — Ponuli, aš matau ten palapines, — ranka parodė į priekį. — Ten vaikšto ir tie kareiviai, kurie mus šaudė, bėkim greičiau į mišką! Aš sustojau už artimiausios eglaitės ir pamačiau už 300—400 metrų kelias dideles palapines ir prie jų kelis enkavedistus. Tuo momentu ir Petruitis prie mūsų priėjo. Greit įėjom į mišką ir, prisilaikydami kelio, traukėmės atgal. Dabar aš ėjau paskutiniuoju. Pasižiūrėjęs atgal, pamačiau kita puse kelio ateinančius penkis ar šešis kolchozininkus. Jie ėjo už mus daug greičiau ir netrukus mus pralenkė ir, tur būt, mus pamatė, nes vienas nuo grupės atsiskyrė ir grįžo link palapinių. Mes tai pastebėjom ir bėgom gilyn į mišką. Gal už kilometro pribėgom klampų durpyną, į kurį negalima buvo įeiti. Petruitis pabandė nuo kranto užšokti ant kupsto, bet nepataikė ir įkrito augščiau kelių į dumblą, aš su gudu vos jį ištraukėm. Gerai, kad saulė jau leidosi ir greit temo. Apie valandą mes ėjom palei durpyną, mišku į vakarus ,naktį praleidom sulindę į kadugius ir birželio 28 d. rytą grįžom į savo naują slėptuvę.

Jei ne gudo geras regėjimas, tai mes vėl būtume pakliuvę enkavedistams į nagus. Nesužinojom, ar nuėjęs link palapinių kolchozininkas mus išdavė ir ar enkavedistai mūsų jieškojo, ar ne.

Tą pačią dieną, anksti rytą dėl neatsargumo, o gal labiau dėl smalsumo, žuvo daktaras Kupčiūnas, rodos, Petras. Jis sakėsi kurį laiką buvęs dienraščio "XX Amžius" bendradarbis. Apie jo žuvimą lenkas žurnalistas taip papasakojo miške sutiktam lietuviui, kurio pavardę pamiršau:

— Birželio 27 d. anksti rytą netoli tos vietos, kur naktį įvyko žudynės, miške sutikau lietuvį, daktarą Kupčiūną. Susipažinę, pasipasakojom, kaip mums pasisekė išsigelbėti ir abu panorėjom pasižiūrėti, kaip žudynių vieta atrodo dienos metu. Daktaras ėjo pirmas, o aš už kelių žingsnių paskui jį. Dėl atsargumo eidami tylėjom. Kai priėjom miško pakraštį ir daktaras išėjo iš miško, aš išgirdau komandą: "Stok, rankas augštyn! Aš kritau ant žemės ir atbulas šliaužiau atgal. Po kelių minučių išgirdau du pistoleto šūviu ir supratau, kad daktaras žuvo.

Liepos 5 d. Minske apie tą liūdną žinią papasakojo kalbėjęs su lenku žurnalistu lietuvis.

Sugrįžę į slėptuvę buvom pailsę ir iki pietų pasikeisdami miegojom. Pabudus, labai norėjosi valgyti, bet durpyne ir kiškio kopūstų nebuvo. Alkį mažinom, gerdami vandenį. Aš dar turėjau palto kišenėj truputį cukraus ir po žiupsnį daviau Petruičiui ir gudui.

Vakar taip ir nesužinojom, kas dedasi Červenės - Bobruisko vieškely, o mums tai labai rūpėjo. Petruitis pasisiūlė eiti pasižvalgyti pietryčių kryptimi tinkamesnės vietos. Po poros valandų jis grįžo ir pranešė suradęs patogią vietą už poros kilometrų. Jam pailsėjus, išėjom į jo parinktą vietą ir po valandos ją pasiekėm. Tai buvo gražus jaunas beržynas, pro jį ėjo krūmais apaugęs griovys ir buvo pakankamai sausa, o kas svarbiausia, kad už dviejų kilometrų rytuose matėsi Bobruisko - Červenės vieškelis, kurį mes galėjom stebėti. Dabar turėjom dvi slėptuves. Jei kas mus čia pastebėtų, mes grįžtume į seną vietą.

Naujoje vietoje aš prisilaužiau berželių šakų, jas prieš saulę pasiklojau ir atsigulęs greit užmigau. Petruitis atsigulė pavėsy ant griovio kranto, o gudas kasė naują šulinį. Petruitis skundėsi, kad jį krečia drugys, ir jo temperatūra pakilusi.

Nežinau, kaip ilgai buvau miegojęs, kada Petruitis mane pažadino ir pasakė girdėjęs pietuose šunis lojant. Jis manė, kad šunys lojo kolchoze ir kad tas kolchozas turėtų būti netoli. Jis sakė, kad gerai būtų, jei vienas iš mūsų nueitų į tą kolchozą, gal galima būtų iš ten parsinešti kokio maisto ir pats pasisiūlė eiti. Aš atsakiau, kad sirgdamas jis negali eiti, eisiu aš. Petruitis pakartojo, kad tik jis vienas gali eiti, nes aš su kariška uniforma negaliu žmonėms pasirodyti, o gudu jis nepasitiki. Po kelių minučių ginčo aš sutikau, kad jis pats eitų. Jis prikalbėjo gudą duoti jam savo apiplyšusius kaimiečio drabužius ir persirengęs išvyko. Iki saulės nusileidimo buvo apie trys valandos.

Mes su gudu nekantriai Petruičio laukėm, tikėdamiesi, kad jis parneš iš kolchozo šiek tiek duonos. Bet ir saulė jau nusileido, pradėjo temti, o jo vis dar nebuvo. Aš labai susirūpinęs spėliojau, kas su juo galėjo atsitikti ir bijojau, kad kolchoze jį galėjo suimti ir perduoti enkavedistams. Gudas buvo nemažiau už mane susirūpinęs, tik ne dėl Petruičio likimo, bet dėl savęs.

— Ponuli, ar vakar aš nesakiau, kad jis negeras žmogus, dabar ir pats matai, kad jis pats toks yra. Jūsų draugas mus abu apgavo. Jis paėmė mano prastus kaimiečio drabužius, man atidavė savo poniškus ir nuo mūsų pabėgo. Ką aš dabar veiksiu su jo drabužiais? Kiekvienas kolchozininkas, mane pamatęs, supras, kad aš ne vietinis ir perduos enkavedistams, o tie ir vėl mane šaudys, — verkšlendamas skundėsi senis.

Aš jį raminau ir įtikinėjau, kad Petruitį iš seniau pažįstu, kaip padorų žmogų, kad jis mūsų neapgavo ir nepabėgo, bet jį galėjo kokia nelaimė ištikti, ir todėl jis negrįžta.

Sutemus, visą apylinkę apgaubė toks tirštas rūkas, kad už poros žingsnių nieko nesimatė. Aš sėdėjau ant griovio kranto ir klausiausi, ar neišgirsiu grįžtančio Petruičio žingsnių. Gudas vaikščiodamas pusbalsiai meldėsi. Staiga, blykstelėjo žaibas ir sugriaudė griaustinis. Netrukus prapliupo smarkus lietus. Tuo momentu išgirdau Petruitį šaukiant: — Juozai, atsiliepk! Aš pašokau nuo griovio kranto ir sušukau: — Jonai,

aš čia! — Aš negaliu paeiti, ateik man į pagalbą! — šaukė Petruitis. Aš pagriebiau lazdą ir paskubėjau prie jo. Po kelių minučių suradau jį už pusės kilometro nuo mūsų slėptuvės. Jį smarkiai krėtė drugys. Pridėjęs ranką prie kaktos, pajutau žymiai pakilusią temperatūrą. Uodų sugeltas, jis sirgo maliarija, kuria jau kartą buvo sirgęs. Beveik vilkte parvilkau jį į slėptuvę, nes tikrai negalėjo eiti. Jis sakė, kad artimiausias kolchozas yra už kelių kilometrų ir iki jo jis nedaėjęs, nes eidamas augšta žole per pievas labai pailsęs. Kai saulei leidžiantis jis pamatė kolchozą, tai iki jo dar buvo apie keturi kilometrai, ir jis turėjo grįžti atgal.

Iki vidurnakčio smarkiai lijo, ir ant mūsų neliko sauso siūlo. Po lietaus oras atšalo. Mes gulėjom ant perlytos žemės, beveik vandeny, prisiglaudę vienas prie kito ir per naktį nemiegojom, tik auštant aš truputį primigau.

Birželio 29 d. rytas buvo gražus, saulėtas, rūkas išsisklaidė. Drugys nustojo Petruitį krėtęs, ir jis užmigo. Aš atsikėliau, nusiaviau batus ir basas vaikščiojau po rasą. Pamačiau keletą mažų rudų varliukių, šokinėjančių žolėje. Dingtelėjo mintis, kad aš galiu jas pagauti, užmušti ir jų šlauneles suvalgyti. Nors buvo gaila nekaltus gyvūnėlius žudyti, bet badas privertė. Pirmą pagautą varliukę užmušiau, nuplėšiau užpakalines kojytes, nulupau nuo vienos odelę ir norėjau nuryti, bet negalėjau. Nemalonus jausmas mane visą supurtė, pradėjau žiaukčioti, ir varlės šlaunelė iš burnos iškrito. Tada palto kišenėje suradau keliolika grūdelių cukraus ir, įsidėjęs į burną antrą varliukės šlaunelę, kartu su kruopele cukraus nurijau. Tą rytą suvalgiau apie 20 varliukių šlaunelių ir netrukus pasijutau stipresnis. Badas privertė tapti varliamušiu gandru.

Saulei pakilus, mūsų drabužiai išdžiūvo. Petruitis jautėsi geriau. Aš buvau neramus dėl Petruičio ligos ir mąsčiau, ko gi mes, tūnodami balose, susilauksim? Kas bus, jei vokiečiai greit nepasirodys, o Petruitis galutinai susirgs? Tada mes visi galim badu mirti. Juk per visą savaitę mes buvom gavę tik po kelis šaukštus sriubos Minsko kalėjime ir po 100 gramų duonos Červenėje. Balose ir kiškio kopūstų nebuvo. Susirūpinęs ateitimi, aš stengiausi įtikinti Petruitį, kad dar tą pačią dieną mums reikia balas apleisti ir eiti į vakar jo matytą kolchozą. Pradžioje jis nenorėjo apie tai ir kalbėti, bet, pagaliau, man pasisekė jį įtikinti, kad mums būtinai reikia taip pasielgti.

Apie ketvirtą valandą po piet, apleidom slėptuvę ir išėjom vakar Petruičio matyto kolchozo ieškoti. Perėjus beržyną ir už jo karklų krūmus, prieš mūsų akis atsivėrė kelių ketvirtainių kilometrų didžiulės pievos su daugybe į žemę įkastų augštų karčių, kurios buvo naudojamos šieno kūgiams krauti. Pievų žolė buvo vešli ir augšta, vietomis kelių siekė, trukdė eiti ir labai vargino, todėl ėjom lėtai ir dažnai ilsėjomės. Pievos tęsėsi apie du kilometru, o už jų vėl matėsi krūmai. Perėję tuos krūmus, pamatėm kitas, šiek tiek mažesnes, pievas. Už pievų, maždaug už 3 — 4 kilometrų, ant kalno, matėsi didokas kolchozas ir prie jo, dešinėje, didelis miškas.

Pavakary buvom jau visai arti kolchozo, iki jo liko netoliau pusės kilometro, reikėjo tik pereiti išklampotas ganyklas. Petruitis buvo taip nusilpes, kad negalėjo eiti ir atsigulė. Jį vėl drugys krėtė. Prie jo atsisėdau ir aš su gudu, neišmanydamas, ką toliau daryti. Apsižvalgiau aplinkui ir gale kolchozo ant kelio pamačiau grupę moterų ir paauglių vaikų. Kai kurios moterys į mūsų pusę rankomis rodė. Apie tai pasakiau Petruičiui. Jis prašė mane eiti su gudu į kolchozą kur, pailsėjęs, ir jis ateisiąs. Aš taip ir padariau. Gale kolchozo mus sutiko jau anksčiau matytos moterys. Aš joms pasakiau, kad mes trise esam pabėgę nuo vokiečių, ilgai pėsčiom keliavę, labai pavargę, kelias dienas nieko nevalgę ir prašiau duonos. Moterys atsakė, kad kolchoze jau nuo Velykų duonos niekas neturi ir mums gali duoti tik bulvių. Prašiau duoti bulvių. Tuo laiku prie mūsų priėjo apysenis vyras ir pasakė atnešiąs mums duonos. Aš jam padėkojau, ir jis skubiai pasišalino. Paklausiau moteris, kas per vienas tas geras senis? Jos atsakė, kad jis yra kolchozo kerdžius, kad tik jis vienas turi duonos ir paaiškino kodėl. Kerdžius už savo darbadienius gauna lygiai su kitais darbininkais savo dalį grūdais ir pinigais. Be to, kiekviena kolchozininkė, norėdama, kad kerdžius geriau prižiūrėtų jos karvę vasarą, dar nuo savęs šį tą jam duoda, todėl jis daugiau už kitus ir duonos turi.

Netrukus kerdžius grįžo ir padavė man ir gudui po gerą riekę duonos. Dvi moterėlės atnešė po dubenėlį rūgštaus pieno. Mes godžiai valgėm, o gudai mus klausinėjo, iš kur esam ir kaip čia patekom. Aš jiems pasakojau, kad esame iš Lietuvos, nuo Vilniaus ir, karui prasidėjus, nuo vokiečių pabėgom. Gudai, tur būt, nelabai man tikėjo, kraipė galvas ir pašnibždom kažką tarp savęs kalbėjo. Valgydamas, aš garsiai pasakiau savam gudui, kad mes turim palikti duonos ir Jonui (Petruičiui). Kerdžius paklausė, ar tas žmogus, kuris guli ganvkloje, yra mūsų draugas Jonas ir kodėl jis ten pasiliko? Aš atsakiau, kad jis yra mūsų draugas, serga maliarija, negali paeiti ir todėl ten pasiliko.

— Gerai, balandėliai, jūs suvalgykit visa duona, jūsų draugui aš atnešiu daugiau, — pasakė gerasis kerdžius ir nuskubėjo atnešti duonos. Viena senutė sakė turinti geros giros, kuri gelbsti prieš maliarija, ir pažadėjo pati nunešti Jonui. Kita moterėlė atnešė ligoniui porą žalių kiaušinių. Netrukus sugrįžo ir Kerdžius su duona. Su kiaušiniais ir duona aš paskubėjau pas Petruitį ir jam papasakojau, kaip gudai mus sutiko. Jam valgant, atėjo ir senutė su ąsotėliu giros ir dubenėliu rūgštaus pieno. Su savimi ji atsivedė kelerių metų savo sūnaus berniuką. Atsisėdusi prie mūsų, ji pasakojo apie savo šeimos ir kolchozo gyvenimą. Kolchozas vadinosi Palčini (Pirštelіai). Dauguma jo gyventojų buvo katalikai, kelios šeimos pravoslavų ir dvi sentikių. Visi gyventojai buvo pamaldūs, naktimis slaptai krikštijo naujagimius ir visi neapkentė komunistų.

— Gerai darot, balandėliai, sakydami žmonėms, kad esat pabėgę nuo vokiečių. Atsargų žmogų ir Dievas saugo, atsargumas ir jums reikalingas. Mūsų kaimo žmonės žino, kad jūs esate iš tų, kuriuos ana naktį komunistai šaudė miške prie Červenės. Mes jus pamatėm einančius pievomis prie mūsų kaimo ir supratom, kas jūs esat. Bet mūsų nebijokit, niekas mūsų kaimo žmonių jūsų neišduos. Mūsų kaime nėra tos šeimos, iš kurios enkavedistai nebūtų ko nors suėmę ir išvežę, ir niekas nežino, kur jie yra, tartum juos žemė prarijo. Štai ir šito berniuko tėvas, mano sūnus, prieš porą metų vieną naktį buvo suimtas ir išvežtas. Antrą sūnų šiemet į kariuomenę paėmė, gal ir jo jau gyvo nėra. Bet tai Dievo valia, ir mes turim jai paklusti. Taigi, balandėliai, būkit ir toliau atsargūs, nes yra nemaža ir blogų žmonių. Te Dievas jus saugo, — baigė senutė ir, atsikėlusi ir mus peržegnojusi, grįžo į kolchozą.

(Bus daugiau)

IŠ MINDAUGO LAIKŲ

JO IR LIETUVOS VARDAI, JO TITULAVIMAS, JO KURIJA IR KITKAS

PETRAS BŪTĖNAS

Tai suminėta dokumentuose (K. Būga Liet. k. žod. CXLIII): 1255 m. spalių mėn.: *Mindowe*, Dei gratia *primus rex Lettowiae;* 1257 m. liepos 13 d.: carissimus in Christo filius noster *Mindowe, rex Littowiae* illustris; 1261 m. rugpjūčio 7 d. du dokumentai, kuriuos išskirdamas pavadinu I dok. ir II dok. ir kurie beveik vienodai kalba apie Livonijos ordinui Sėlos priskirtosios dalies ribas = I dok. prasideda: *Mindowe*, Dei gratia *rex Littowiae...;* toliau districtiones vero alterius lateris inter *Selones* (= Sėlonai, t.y. Sėliai, žemė Sėla) et *Littewinos* (=Lietuviai)...; sumini Šventosios deš.-v. įtaką į šiaurę nuo Andrioniškio mstl.: in ripam *Lettowiae;* II dok. prasideda: In nomine Domini, amen. Nos *Mindowe*, Dei gratia *rex Litwinorum...;* toliau: inter *Zelonis* et *Litwinos* (=Sėliai ir Lietuviai); sumini tą patį Šventosios įtaką: ...in unam ripam quae dicitur de *Lettawie;* ripam *Lettowie* ascendendo usque in ripam *Waseweke* (= Vašuoka, Lėvens deš.-p. įtakas į šiaurę nuo Subačiaus mstl.); dokumente apie 1392 m. Šventosios įtakas *Lettowia* ar *Lettawia* jau nebesuminėtas, bet ties tuo pačiu daiktu pasakyta: a Helgebeke (= Šventoji, Neries deš.-š. įtakas) seorsum usque borchwal (= pilis), nomine *Lettow*.

Mindaugo krikštas ir karūnavimas buvo 1251 — 1253 metais. Taigi, tik antraisiais metais po to dokumentai ima šitaip skelbti Mindaugą, jo titulą ir kraštą, taip pat upę bei jos vietoje pilį (burchwal). I dok. ir II dok. yra po Vokiečių ordino pralaimėto Durbės mūšio (į rytus nuo Liepojos mst., Latvijos Kuršo pietvakariuose, 1260 m.), bet prieš Mindaugo sąjungą su D. Naugardu (1262 m.), o jau 1263 metais Mindaugas nužudomas. Iš datinių faktų matome daug svarbių įvykių nutikus palyginti per trumpą laiką.

A. Šapokos Vilnius Lietuvos gyvenime 1954 m. 7 psl. rašoma: "Iš išlikusių Mindaugo dokumentų, kurių autentiškumas, be to, nėra visai tikras, vos dviejuose tėra pažymėta jų išdavimo vieta: Datum in *Lettovia* in *curia* nostra... ir: Datum *Lettovie* in *curia* nostra. Ar čia *Lettovia* reiškia tik vietovę ar visą kunigaikštiją, visą sritį, — sunku pasakyti. Gali būti ir vienaip, ir kitaip. Jokiuose kituose šaltiniuose Mindaugo sostinė nėra minima. Ir ne tik sostinė, bet ir jokia kita jo valdyta pilis, išskyrus Vorutą, kurioje jis 1249 m. buvo užsidaręs ir gynėsi nuo savo priešų koalicijos".

Mindaugo vardas *Mindowe* dokumentuose vienodai rašomas: to mūsų karaliaus ir liet. vyrų vardo senoji lytis yra *Min+daug-as* — dvišaknis žodis, kurio sandų pakaitu būtų *Daug+min-as*, kaip yra Vytautas iš Vyd+taut-as ir Taut+vyd-as ir kt. O lytis *Mind-ow-e* vokiečių įtakos raštuose nebėra dvišaknė: čia prie pirmojo *Min-* sando iš antrojo *daug-* sando tėra likęs pošaknis d ir asmenvardinė bei vietovardinė priesaga *-ov-*, kuri lietuviškai būtų ir *-av-:* Mind-ov-as ir Mind-av-as. Taigi, karalius Mindaugas turi senosios lyties dvišaknių žodžių vardą.

Mindaugas minimas kaip *rex*, taigi *karalius*, o pirmajame dokumente (1255 m.) pridėta *primus:* pirmasis karalius (primus rex Lietuvoje). Kaip prieš rex buvo vadinami Mindaugas, jo tėvas, ankstesni (ir vėlesni taip pat) Lietuvos valdovai ir kunigaikščiai, nežinome. Ivardai *karalius* ir *kunigaikštis*, *kunigas* ir panašūs vėliau atsirado. Gi lietuvių kalboje jau buvo, ir nuo seno taip buvo, *viešpats*, *vieš(as)* + *pats*, o vėliau atsirado ir *valdovas*, dar yra ir *vadas*. Tad pirmučiausia viduramžių *karalių* nustelbia senesnis ir lietuviškas įvardas *viešpats*. Ir Mindaugą viešpačiu galėtumėm vadinti, kaip, pavyzdžiui, yra Panevėžio katedra *Kristaus Valdovo* vardu (vysk. Kazimiero Paltaroko ir prof. Prano Dovydaičio įtaka ir noras), o ne Kristaus Karaliaus.

1255 ir 1257 metų dokumentai šalį rašo vienodai *Lettowia*, taip, kaip 1261 m. I dok. ir II dok. rašo Šventosios upės įtaką *Lettowia ar Lettawia*, Lett-ow-ia, Lett-aw-i-a, o dokumentas apie 1392 rašo burchwal *Lettow*, Lett-ow-, kuri lytis nėra, kaip anos, perkrauta priesagomis ir atitinka lytį *Liet-av-(-a)* ir galop *Liet-uv-a-(-a)*. Iš tikrųjų, Šventosios upės įtakas ir pilis *Latuva*, trm. *Latava*, rus. Lotva, kaip rodo dokumentai, bus buvusi iš šaknies *Leit-*, *Liet-* (dokumentuose *Lett-*). Šitaip dvejopai ir galėjo būti, ir todėl pasiliko tokie dviejų arčiausių giminių vardai: liet-uv-iai, Liet-uv-a ir lat-v-iai "lat-uv-iai", Lat-v-ij-a, slav. Lot-v-a "Lat-v-a". Aišku, kad tautovardinės šaknys *Lat-* ir *Liet-* iš *Leit-* yra artimos giminės ir vieno kelmo, tik pirmosios šaknies balsis *a* yra kietas, o antrosios šaknies dvibalsis *ei* (*ie*) yra minkštas; plg. dėl garsų kietumo minkštumo prūsų *laipa*, lietuvių *liepa* iš *leipa* ir latvių *liepa*. Kodėl šaknyje *Lat-* balsis a kietas atiteko latvių tautai vadinti, o šaknyje *Liet-* (*Leit-;* plg. lat. *leiši* "lietuviai", kur šaknis *leiš-* yra iš *leit-*) dvibalsis *ie (ei)* minkštas atiteko lietuvių tautai vadinti, — gal todėl, kad baltų žemėje į šiaurę aplamai labiau vyrauja balsis a, žodžių balsių platumas, o į pietus priešingai: toje pačioje žodžio vietoje atsiranda minkštasis balsis ar dvibalsis ir vyrauja žodžių balsių siaurumas.

Gi ir 1261 m. I dok. šalį vadina *Littowia*, Litt-ow-i-a, kur kamienas *Litt-ow-* atitinka *Liet-av-(-a)* ir *Liet-uv-(-a);* II dok. rašo rex *Litwinorum*, kur kamienas *Lit-v-in-* su slaviška rūšine priesaga *--in-*, o šaknis *Liet-v-(Leit-v-)* "Lietva, Leitva" dabar yra su lietuviška *-uv-* priesaga Liet-uv-a; tautą I dok. rašo *Littevinos*, Litt-ew-in-os, kur priesaga *-ew-* yra vakarų slavų įtakos ir bendrosios kilmės priesaga *-in-*, II dok. pažymi *Litwinos*, kamienas *Lit-v-in-*, kur ir šiandien lenkiškai reiškia *lietuvis*. Livonijos eiliuotinė kronika XIII amžiaus gale rašo: *Littowen* (=Lietuviai) eine sint genant; Da nach liet ein ander lant, die sint *Letten* (=Latviai) genant. *Litt-ow-en* atitinka *liet-av-iai*, *liet-uv-iai*, bet *Letten* šaknis *Lett-*, matėme, yra randama Lietuvos, lietuvio ir upės vaizduose: *Lett-ow-i-a*, Lett-aw-ie, tik vokiečiai ir lig šiol latvius tebevadina *Letten*.

Taigi, prie Latuvos upės pilis (burchwal) *Lettow*, kamienas Lett-ow-, — vadinasi, *Liet-av-(-a)*, *Liet-uv-(-a)*, kur nebėra dar vienos lotyniškos priesagos *-i-* pridėta. Atrodo, vietovė turi kaip ir tautovardinį vardą. Tai reikšminga, kaip reikšminga, kad ir tos vietos upė to pat vardo: vietovė yra upės vardo, o upės vardas įprastinai gali būti gamtovardinis, žemėvaizdinis. Pati vietovė yra buvusi prie Latuvos upės ir netoli Šventosios upės, gerai gamtiškai apsaugota ir šiaurės-pietų Šventosios dešinės-vakarinės pusės pakrantės trakte, 6 km į žiemvakarius nuo Anykščių mstl. ir 2 km į pietus nuo Andrioniškio mstl., Lietuvos Sėloje, kurią valdė Mindaugas. Už 65 km nuo Latuvos žiočių į žiemvakarius, taip pat Lietuvos Sėloje, yra senas *Krinčinas*, arba *Mindaburija*, miestelis, į rytus nuo Pasvalio mstl. Ryšium su Mindaugo laikų dokumentais ir jo valdomis ateityje numanu, reiktų jieškoti to miestelio ryšių su mindauginės Lietuvos gynimu iš šiaurės pusės, nuo Livonijos ordino antpuolių. Tada labiau galėtų paaiškėti ir Mindaugo Lietuva šių dienų šiaurinėje Lietuvoje. Istoriniai ryšiai su

Šaulių gretos jų šventėje Nepriklausomoje Lietuvoje

V. Augustino nuotr.

Redaguoja Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje Laikin. Centro Vald. Darbo Prezidiumas.

LEISKIT Į TĖVYNĘ!

(ŠVIESIAM ŠAULIO PROF. DR. BERNARDO KODAČIO ATMINIMUI)

"Joks žmogus nėra atskiras vienišas padaras. Daug siūlių ir saitų sieja jį su visa tauta. Kiekvieno žmogaus gyvenimo aprašymas yra mažas savo tautos kultūrinės padėties veidrodis. Ir mano gyvenimas yra mano tautos, berods, mažytėlis, bet visgi veidrodis, kuriame atsispindi jos būvis ir buitis".

(Bernardo Kodačio žodžiai)

Pereitame numeryje trumpai paminėjome šaulio prof. dr. Bernardo Kodačio mirtį. Tačiau TREMTIES TRIMITAS negali atsisveikinti su vienu pirmųjų Šaulių Sąjungos organizatorių bei jos įkūrimo dalyvių trumpa korespondencine žinute. Todėl čia norime giliau pažvelgti į šviesią Velionies asmenybę ir gyvenimą, o ypač į tuos jo gyvenimo faktus, kurie šauliams ir plačiajai visuomenei yra beveik nežinomi.

Paminėjus Bernardo Kodačio vardą, dauguma pagalvos apie jį kaip apie žymų astronomą, mokslo žmogų, Kauno ir Vilniaus observatorijų direktorių, Lietuvos delegatą tarptautinėse geodezinėse konferencijose Helsinkyje, Stockholme, Rygoje, Berlyne, Danzige ir net Maskvoje, arba prisimins jo nuopelnus Šaulių Sąjungai, ypač jos kūrimosi dienomis ir vėliau Klaipėdos sukilimo metu. Tačiau visai nedidelis žmonių skaičius teprisimins jį, kaip knygnešį, ir tiktai labai mažam artimųjų būreliui iškils prieš akis jo ilgas ir dramatiškas kelias į Tėvynę, turėjęs jo charakterio formavimui bei visam gyvenimui lemiamos reikšmės.

Lietuvoje buvo mėgiama daina "Leiskit į Tėvynę". Tremtyje jinai tapo kasdieninė širdies malda:

Leiskit į Tėvynę, leiskit pas savus,
Ten pradžiugs krūtinė, atgaivins jausmus...
Čia jausmai man žūva, kalinė širdis,
Leiskit į Lietuvą, akys ten nušvis!

Šie žodžiai geriausiai apibūdina ir esminius Bernardo Kodačio gyvenimo bruožus, nes jau nuo pat mažens, gyvendamas toli nuo Lietuvos, kai Jos nepriklausomybė buvo tiktai nedrąsi svajonė, jisai nešiojo širdyje Lietuvos vardą ir didelį Jos ilgesį.

Bernardas Otto Liudvikas Kodatis gimė 1879 m. liepos 18 d. Potsdame, prie Berlyno. Jo senelis Liudvikas atkeliavo į Vokietiją iš Didžiosios Lietuvos ir dirbo pas grafą von Tarach Potsdame, didžiavosi savo lietuviška kilme, rūpestingai saugojo savo nesužalotą žemaitišką pavardę, neužmiršo gimtosios kalbos ir savo vaikams įskiepijo meilę Lietuvai. Mirdamas paliko našlę su viena dukra ir keturiais sūnumis, kurių vyriausiajam Augustui, Bernardo Kodačio tėvui, tuomet buvo 12 metų.

Augustas Kodatis baigė Karališkąją Meno Akademiją Berlyne, dėstė universitete ir buvo Berlyno Karališkosios Operos dekoracijų studijos vedėjas. Jaunas būdamas daug keliavo ir buvo išvykęs ieškoti Lietuvos, tik, deja, nesėkmingai: vietoje Lietuvos pateko į Lenkiją, kur iš lenkų gavo apie savo Tėvynę klaidingas informacijas. Kadangi tai įvyko dar eilę metų prieš AUŠROS išėjimą, kai platesnis tautinis lietuvių atgimimo sąjūdis dar nebuvo prasidėjęs, Augustui Kodačiui nepavyko sueiti į kontaktą su tuomet labai negausiais lietuvių veikėjais. Tačiau Kodačių namuose buvo nuolat kalbama apie **Tėvynę Lietuvą**, kas mažajam Bernardui paliko neišdildomą įspūdį.

Augustas Kodatis mirė 1890 metais, pavesdamas savo šeimą (žmoną Mariją su trimis vaikais — Bernardu ir jo dviem sesutėm) globoti broliui Otonui. Otonas Kodatis, Bernardo dėdė ir globėjas, kurį jis mylėjo kaip tėvą, buvo didelės erudicijos, tvirto būdo ir labai kilnaus charakterio žmogus. Davęs žodį mirštančiam broliui Augustui globoti jo šeimą, išsižadėjo

---

Krinčinu-Mindabarija iš anų laikų turėtų būti ir paties Pasvalio, kur Gedimino laikais tebebuvo gedimininė pilis. Atitinkami strateginiai punktai vis per keliolika kilometrų ir čia, kaip ir kitur Lietuvos valstybės pasieniais, buvo ar turėjo būti, nuo Livonijos kardininkų ordino mūsų šalies valdovams besiginant.

Minėtieji dokumentai ir bus buvę Mindaugo "in *curia nostra*" išduoti, o ta mindauginė kurija galėjo būti ir Lettow, atseit, Lietava-Lietuva prie Latavos-Latuvos upės, jei Mindaugas strategiškai galėjo būti čia įsitvirtinęs nuo Livonijos ordino, užėmusio šių dienų Latvijoje padauguvio žiemgalius ir padauguvio Sėlius ir tuo būdu grasinusio pačiai Lietuvos valstybei, šįkart mindauginei Lietuvos valstybei. Gal ta Lettow-Lietuva vietovė nebus buvusi svarbiausia Mindaugo kurija, bet kad vietovė buvo jo pilis — dokumentai skelbia. Istorikai, turbūt, pripažins, kad dokumentus gali valdovai išdavinėti ir nepagrindiniuose savo šalies punktuose — ne sostinėse. O Lettow-Lietuva buvo kaip tik svarbus mūsų valdovų karinis ir gal sritinės administracijos centras. Senovės Romoje buvo net 30 kurijų. Tad kiek panašiai galėjo ir Lietuvoje būti.

Šaulys prof. B. Kodatis (kairėje) su savo buvusiu studentu dr. R. Zalubu Vilniuje, prie astronomijos observatorijos

savo asmeniškos laimės, persiskirdamas su sužieduotine, kad galėtų visą likusį gyvenimą paaukoti globėjo pareigoms. Be vokiečių kalbos, mokėjo prancūziškai, angliškai, itališkai, graikiškai, lotyniškai ir hebraiškai, dirbdamas vyriausiuoju korektorium vienoje didelėje Berlyno leidykloje. Skyrė daug dėmesio lietuvių kalbos filologinėms studijoms, buvo įsitikinęs lietuvis. Tvirtai tikėjo ir visada griežtai tvirtindavo, kad Lietuva dar kartą atsikels ir bus laisva, ir jog tam momentui jau dabar reikia ruoštis. Todėl auklėjo jaunąjį Bernardą susipratusiu lietuviu, išnaudodamas kiekvieną progą jautrioje vaiko širdyje kurstyti net iki trečios išeivijos generacijos rūpestingai išsaugotą Tėvynės meilės ugnį.

Ypač vienas įvykis iš vaikystės dienų giliai įstrigo Bernardo atmintin. Buvo jis tuomet jaunas mokinukas vienoje Berlyno gimnazijoje. Jo sąsiuvinių taip vadinamose "etiketėse" visur buvo lietuviškai užrašyta pavardė — KODATIS. Sykį literatūros mokytojas, grąžindamas atgal rašomuosius, sąsiuvinio etiketėje nuo pavardės raudonu rašalu nubraukė lietuvišką galūnę "is" ir parašė Bernardui kuolą (vokiškai — penketuką) už nemokėjimą taisyklingai rašyti savo pavardės. Tą patį vakarą, tikrindamas Bernardo mokyklos darbus, dėdė Otonas pastebėjo mokytojo sudarkytą pavardę ir berniukui liepė kreiptis į literatūros mokytoją sekančiais žodžiais: "Mano dėdė ir globėjas prašo Tamstai, Pone Mokytojau, pasakyti, jog tai nėra mano sąsiuvinis; prašau man duoti mano sąsiuvinį". Bernardui išpildžius šį dėdės paliepimą, perpykęs mokytojas kelis kartus rėžė jam į žandą, sakydamas: "Aš geriau už tavo dėdę žinau apie tavo vardą ir pavardę, aš žinau, ką darau. Marš į savo vietą, o rytoj į gimnaziją ateik drauge su savo dėde!"

Sekančią dieną nuvykęs į gimnaziją, dėdė pareiškė trauksiąs literatūros mokytoją į teismą už pavardės žalojimą, jei reikalas nebūsiąs tuojau sutvarkytas. Išsigandęs mokytojas dėdės atsiprašė gimnazijos direktoriaus akyvaizdoje, ir nuo to laiko niekas gimnazijoje nebebandė vokietinti Bernardo Kodačio pavardės.

"Ar šiaip ar taip, toks įvykis labai įstringa vaiko sielon", — rašo prof. B. Kodatis savo atsiminimuose, — "vis labiau ir labiau ėmiau jaustis svetimas Vokietijoje. Įtampiai prašiau dėdę, kad man papasakotų apie Lietuvą... Turėdamas 12—13 metų, jau jausdavausi lietuviu, nors lietuviškai kalbėti tada dar nemokėjau".

Berlyne baigęs gimnaziją, Bernardas ten pat baigė mokytojų seminariją, dėstė gimnazijoje matematiką ir tuo pat laiku studijavo Berlyno universitete matematiką, filosofiją ir astronomiją.

Kai Bernardui suėjo 18 metų, dėdė nusprendė, jog jaunuoliui atėjo laikas žengti dar didesnį žingsnį savo tautos link. Parūpinęs jam lietuvišką gramatiką, liepė mokytis savo protėvių kalbos. Bernardas šią gramatiką ėmė studijuoti su tokiu entuziazmu, jog ją visą išmoko atmintinai. Vėliau pakliuvo į jo rankas ir LIETUVIŠKA CEITUNGA, kurioje perskaitė atsišaukimą į Berlyno "lietuvninkus", kad stotų į Berlyno lietuvių draugiją. Nuvykęs į draugijos susirinkimą, Bernardas ėmė kalbėti lietuviškai pagal savo išmoktąją gramatiką, tačiau niekas jo nesuprato. Bet sutiktieji Berlyne lietuviai draugai jam padėjo, ir su jų pagalba B. Kodatis už poros mėnesių kalbėjo lietuviškai jau visai laisvai. Jo pirmasis mokytojas buvo prūsų lietuvis Martynas Pozingis, su kuriuo juodu drauge rūpestingai išstudijavo Simano Daukanto Lietuvos istoriją.

Dar spaudos draudimo laikais, B. Kodaitis išvyko aplankyti Mažosios Lietuvos, o iš ten ir savo tėviškės — Didžiosios Lietuvos, lydimas dėdės žodžių: "Turime atrasti savo Tėvynę ir kovoti už ją — laikas pribrendęs!" Per sieną pervažiavo veždamasis su savim slaptos, draudžiamos lietuviškos spaudos ir žymiosios Mažosios Lietuvos veikėjos Mortos Zauniūtės rekomendacinius laiškus lietuvių veikėjams Vilniuje. Pirmi Vilniuje sutikti lietuviai buvo Antanas Smetona ir Felicija Bortkevičienė. Jų padedamas, B. Kodatis suėjo į kontaktą su Jonu Basanavičium, J. Vileišiu, Povilu Visiškiu ir kitais lietuvybės darbuotojais. Naujai atvykusį Povilas Višinskis paėmė savo ypatingon globon. B. Kodatis prie Povilo Višinskio nepaprastai prisirišo, mylėjo ir gerbė (vėliau Višinskis mirė Berlyne ant Bernardo rankų).

Pirmoji kelionė Tėvynėn Bernardui Kodačiui buvo jo lietuviškumo sunkiausias bandymas. Iš puošnaus Potsdamo ir milijoninio Berlyno patekęs į tų laikų skurdžią ir vargingą, svetimųjų valdomą Lietuvą, ne vienas būtų grįžęs atgal su pasigailėjimu ir amžinai žuvęs savo kraštui. Tačiau Bernardas bandymą išlai-

kē. Jo lietuviškumas nuo to nesusilpnėjo, bet dar daugiau sustiprėjo ir subrendo. Po to jis kasmet lankėsi Lietuvoje, vis aktyviau įsitraukdamas į lietuvišką veiklą. Lietuvoje jisai susipažino su senos žemaičių bajorų Gruzdžių giminės dukra, Vyskupo Valančiaus giminaite Viktorija Gruzdyte, kuri 1910 metais tapo jo žmona. 1911 metais jiems gimė sūnus Keistutis, kuris buvo auginamas grynai lietuviškoje dvasioje.

Tolimesnė Bernardo Kodačio veikla, darbas ir nuopelnai Lietuvai jau buvo plačiai paminėti spaudoje. Čia atkreipėme skaitytojų dėmesį tiktai į jo jaunystės ir brendimo metus, nes tas mažai žinomas jo gyvenimo laikotarpis yra neužmirštamas pavyzdys, koks nuostabus dalykas yra Tėvynės meilė, net ir po kelių kartų svetimoje šalyje išsaugojanti žmogų savo tautai.

Ilgus metus mylėdamas Lietuvą iš tolo, atkakliai į Ją veždamasis pro visas kliūtis, pagaliau apsigyvenęs savo protėvių šalyje, Bernardas Kodatis mylėjo Ją taip, kaip tegali mylėti tie, kurie ieško ir randa. Todėl tragiškas faktas, kad jam reikėjo palikti Lietuvą ir vėl patekti Vokietijon, per anksti pakirto jo jėgas ir palaužė dvasinę pusiausvyrą. Tiek Vokietijoje, tiek vėliau Amerikoje jo vienintelė mintis buvo **Lietuva.** Be pertraukos apie Ją svajojo, Jos ilgėjosi, begalo graužėsi ir sau prikaišiojo Ją apleidęs. Savo prisiminimuose karčiai klausia: "Ar mes esame savo garbingų protėvių ainiai? Taip neatrodo, nes mūsų protėviai būtų kitaip pasielgę. Jie būtų laimėję, arba laisvais žuvę!.. Senovės romėnai sakydavo: dolce et decorum est pro patria mori. Bet mes sakome: saldu ir garbinga už Tėvynę mirti, bet dar saldžiau už Tėvynę gyventi ir ėsti svetimą duoną, gal ponas Dievas atsiųs savo dangišką armiją! O broliai ir seserys lietuviai! Gėdingai pasielgėme ir tiek! Susimildami, tiktai apmeluokime patys save!.."

Nujausdamas, kad gal nebegrįš į Tėvynę, savo sielos ilgesį išreiškė sūnui Keistučiui skirtais žodžiais:

"Aš linkiu tau, mylimas sūnau, kad greitai sugrįžtumei Tėvynėn ir joje laimingai, sveikai, ilgai gyventumei. Jeigu aš tuo tarpu mirčiau, tai vežk mano pelenus Tėvynėn ir išbarstyk juos mūsų Laumėnų laukuose. Tenai aš pražydėsiu gražiomis gėlėmis, kurias nuskinsi, suriši į puokštę ir pastatysi ant savo stalo. Tuomet žiūrėsiu į tave gėlių akimis".

Gyvenimo vakarui artėjant, jam vaidinosi Nepriklausoma Lietuva, ir jis išsirengė Amžinybėn su viltimi širdyje: **"Tikiu į Lietuvos ateitį ir sakau: Lietuva vėl bus laisva! Dar Lietuva nepražuvo! Šiuo mane raminančiu įsitikinimu noriu baigti ir naktį sapnuoti nepriklausomą Lietuvą, o save — Jos astronomu. Dar Lietuva nepražuvo — Amen!"**

KAUTYNĖSE VIENI ŠAUDO, KITI BĖGA

Karinių tyrinėtojų yra pastebėta, kad II P. karo metu iš 6 amerikiečių kovotojų šaudė sąžiningai tik vienas, kai kuriuos daliniuose buvo dar blogiau. Korėjos kare tik pusė visų kovotojų buvo sąžiningi kovotojai.

Karinė vadovybė, norėdama sumažinti "nekovotojų" skaičių, darė keletą tyrinėjimų, kurie turėjo išaiškinti, kodėl vieni kovotojai pasirodė gerai, o kiti prastai, taip pat ar galima spėti dar prieš kautynes, kuris kovotojas bus kovingas ir kuris ne. Toki tyrinėjimai buvo pravesti 1953 m. Korėjos kare, išbandžius 310 kovotojų. Tyrinėjimo aplinkybės: patrulių veiksmai, puolimas, priešo puolimo atmušimas, artilerijos ir minosvaidžių ugnies parengimas.

Tyrinėjimų daviniais prie kovingų karių priskirti sekantys:

Korporalas, kuris pasisiūlė savanoriu padėti sužeistam slapukui sugrįžti į savas linijas. Be šalmo ir apsaugos liemenės jis nugabeno sužeistąjį slapuką pakalnėn. Pakelyje buvo užpultas priešo žvalgų, du jų nukovė ir laimingai grįžo su sužeistuoju į dalinį.

Seržantas vadovavo puolimui tikslu atsiimti prarastas pozicijas vienoje kalvoje. Priešo apšaudomas atkasė du bunkeryje užverstus savo vyrus, padėjo paimti priešo bunkerį — šokęs ant bunkerio viršaus įmetė jo vidun granatas. Vėliau nušokęs žemyn, su šautuvu per bunkerio šaudymo angą galutinai pribaigė įgulą.

Eilinis, kuris su kitu kovotoju naktį nugabeno spygliuotų vielų kliūtį visai arti kiniečių apkasų. Ryte su raketų svaidytoju, kuriuo pirmukart kautynėse šaudė, sunaikino 3 priešo bunkerius.

Prie nekovingų priskiriami sekantieji:

Eilinis, kuris numetė raketų svaidytoją, apleido poziciją ir pasislėpė bunkeryje. **Kitas,** kuris, iššovus šviečiamąją raketą, pašoko ir pradėjo šaudyti į orą. Žvalgyboje, vadas turėjo vargo jį sulaikyti nuo šaudymo į įsivaizduojamus taikinius. **Trečias,** kuris pradėdavo šaudyti tik tuomet, kai jo kaimynai jį priversdavo, šaudydami virš jo galvos. Jis teisindavosi, kad negali to pakelti. Vieną kartą jis pabėgo ir karo policija pagavo jį tik po trijų dienų.

Dar **kitas** laike artilerijos ugnies parengimo, krito ant bunkerio grindų ir pradėjo verkti. Aiškinosi negalįs iššauti savo ginklo.

Iš kovingų ir nekovingų karių gausių apklausinėjimų ir psichologinių tyrimų daromos sekančios išvados:

Išvaizda ir laikysena: Apklausinėjimuose kovingieji kalbėdavo laisviau už nekovinguosius, kurie buvo delsūs ir susilaiką atsakymuose. Pirmieji atrodė daugiau pasitikintys savimi, tvarkingesni aprangoje ir judėsiuose.

Kilmė: Kovingųjų šeimos turėjo didesnes ir pastovesnes pajamas ir gyveno geresniuose namuose. Kovingųjų šeimos daugiausia turėjo nuosavus biznius. Nekovingieji dažnai turėjo apleisti mokslą ir eiti dirbti, kad pagelbėtų šeimai.

Gyvenimas namuose: Kovingųjų namuose buvo mažiau trynimosi, daugiau harmonijos. Jų šeimose tėvas būdavo drausmės palaikytojas ir autoritetas. Drausmė būdavus nepergriežta ir dažniausia palaikoma žodžiais.

Priešingai, nekovingųjų šeimose tėvas buvo miręs jaunuoliui nesulaukus 18 metų, arba tėvai nebuvo susituokę, arba tėvas bendrai nesirūpino šeima ir motina buvo drausmės prižiūrėtoja ir vykdytoja. Čia drausmė buvo palaikoma daugiau fizinėmis priemonėmis, dažniau ir klaidingai.

J. A. VALSTYBĖS

Armijai gaminami, bandomi ir projektuojami nauji ginklai. Juos projektuojant turima tikslas: pagerinti judrumą žemėje ir ore, bei padidinti ugnies jėgą. Tobulinami tankai, gaminamos skraidančios platformos, nuo kurių gerai galima sekti, ko ankstyvesniuose karuose buvo pasigendama. Pereito karo metu divizija išsiskleisdavo 10 mylių gilumon ir 7 myl. platumon. Dabar tas plotas bus žymiai didesnis. Todėl nauji ginklai turi siekti toliau ir būti galingi. Tam tikslui pasitarnaus raketos.

Oru permestos dalys kausis priešo užnugary. Divizijos atsidurs užpakaly divizijų. Taip kad armijos giluma ištįs, vietoj 100 mylių iki 500 mylių.

Yra suprojektuotas atomine energija varomas sunkvežimis, kuris gali važiuoti per gilų sniegą, jis tinkamas sniegų plotuose. Gali vežti 15 tonų. Taigi degalų nepritruks, kaip atsitiko gen. Paton tankams Prancūzijoje.

Patobulintas prieštankinis pabūklas, 8 tonų svorio, pats judąs, gali būti išmestas parašiutais, neturi šarvų; jį saugoja jo greitis, ugnies jėga ir patikimumas.

Palengvintas lengvas tankas yra 40% lengvesnis už dabartinį (panaudotas aliuminijus). Jis yra žemas, veikimo spindulys 100% didesnis. Numatomas gaminti masiniai kitais metais.

Bandomas naujas malūnsparnis su turbininiu motoru, dvigubai greitesnis už dabartinius. Pritaikomas tarnybai oro motociklas, kuris, pakilęs iki medžių viršūnių, gali gerai sekti priešo linijas. Nuo jo galima paleisti raketas tik paspaudus mygtuką. Jis pats gali nunešti raketą ant taikinio.

Sėkmingai bandomos skraidančios platformos. Nuo jų galima vairuoti toli skrendančias raketas, sekti priešo linijas. Jos tinkamos žvalgyti atominio sprogimo ploto nuodingumą, vykdyti sproginimo uždavinius. Pakilti ir nusileisti reikalauja labai mažo ploto. Gali skristi iki 7½ val. Jas galima pervežti sunkvežimiu, nuo jo gali ir pakilti.

Kovingieji dažniau prisimena savo motiną, kaip švelnią asmenybę, negu nekovingieji.

Vietovė: Nepastebėta skirtumo tarp kilusių iš didelių miestų, miestelių ir kaimų.

Darbas ir pinigai: Kovingieji daugiau sutaupė ir anksčiau pradėjo taupyti. Nekovingųjų dauguma turėjo šelpti savo šeimos narius namuose. Kovingieji namuose uždirbo ir išleido daugiau pinigų, pradėjo anksčiau dirbti ir prižiūrėjo daugiau žmonių darbovietėse.

Užklausti apie ateitį, kovingieji dažnai pareikšdavo norą užimti vadovaujamas vietas, įsigyti nuosavą biznį, vesti ūkį ir p. Nekovingieji su netikrumu pareikšdavo, jog greičiausia jie grįš į senąjį darbą, kuris dažniausia buvo nespecialus.

Didelis nuošimtis kovingųjų turėjo čekių sąskaitas bankuose. Skolindavos pinigų iš draugų ir bankų, išrašydavo asmeninius čekius, vieni keliaudavo į tolimus, nepažįstamus miestus.

Veikla civiliniame gyvenime: Kovingieji pasireikšdavo veiklūs, rasdavo ką nors daryti laisvalaikiu — tvarkymas sodelio, dirbinėjimas rūsyje-dirbtuvėlėj, automobilio taisymas, lošimas pokerio ir pan.

Nekovingieji tokiais dalykais neužsiimdavo, jei laisvalaikyje kuo užsiimdavo, tai būdavo virimas ar piešimas.

Sveikata: Kovingieji buvo vidutiniai vienu coliu augštesni ir aštuoniais svarais sunkesni už nekovingus. Paprašyti apibūdinti savo sveikatos stovį, jie dažniausiai pareikšdavo, jog jų sveikata yra puiki. Nekovingieji dažnai skųsdavosi nugaros skausmais, esą pavargę, be to, neretas iš jų dar ir 9 metų amžių peržengęs šlapindavosi lovoje.

Išsimokslinimas ir socialinis gyvenimas: Kovingieji yra mokęsi maždaug pusmetį ilgiau, negu nekovingieji ir jų pažymiai geresni. Kovingieji praleido žymiai daugiau laiko lankydami savo draugus bei įvairius pasilinksminimus, jie lengviau įsijungdavo į sporto ir kitokius klubus.

Nekovingieji anksčiau ir dažniau turėdavo pasimatymus su mergaitėmis, negu kovingieji. Lytiniai santykiauti su moterimis nekovingieji pradėdavo vidutiniai vienais metais anksčiau: 14.3 m. amžiaus, o kovingieji 15.8 m. Tuo tarpu jie vesdavo vienais metais vėliau, negu kovingieji (nekovingieji — 20.6 m. amžiaus, kovingieji 19.7 m. amžiaus).

Bendras išsilavinimas: Didžiausias skirtumas tarp kovingųjų ir nekovingųjų pastebimas bendram išsilavinime. Pirmųjų įvertinamas 94 taškais, o pastarųjų tik 84.

Amžius, vedybinis stovis, pašauktas ar savanoris, tie dalykai neturi daug įtakos į kovingumo vertę.

Išvados: Tyrinėjimo autoriai daro išvadas, kad geras ar blogas kovotojas gali būti atpažintas dar prieš pradedant jį paruošti; tas atpažinimas palyginti paprastas: nesudėtingi apklausinėjimai ir tyrimai.

Be to, jie duoda patarimus, kaip jų tyrinėjimų daviniai gali būti panaudoti praktiškai:

— Turi būti pripažinta, kad Armijai (sausumos kariuomenei teks didžioji dalis mažiau išsilavinusių ir menkiau subrendusių vyrų, tas bendrą Armijos kovingumą sumažins.

— Armijos paskirstymo į dalinius tvarkoje turi būti padaryta pakeitimų, kad kautynių daliniai gautų daugiau kovingų karių.

— Atrinktiesiems nekovingiems turi būti duotas specialus apmokymas, kuris jų kovingumą pakeltų.

Žinant karių kovingumo laipsnį, vadai gali juos tinkamai paskirstyti tarnyboms, kuriose jų ypatybės bus geriausiai išnaudojamos. **J. L.**

Amerikos Legiono Dariaus-Girėno Moterų skyrius naują valdybą įvesdino kartu su Dariaus-Girėno posto valdybos įvesdinimu rugsėjo 9 d. 6:30 val. vak. posto salėje, 4416 S. Western Avenue.

Darbščioji Irena Giedraitienė buvo įvesdinta skyriaus pirmininke 1957-1958 metams. Kitos pareigūnės buvo šios: I vicepirmininkė — Helene Ambrose (6418 S. Kildare), II vicepirmininkė — Adelė Milz (5943 S. Richmond), iždininkė — Mary Kareiva (6219 S. Justine), raštininkė — Teresa Rastutis (2647 W. 69 St.), korespondentė — Sophia Stanton (6818 S. Talman), kapelionė — Eva Zubas (6046 S. Kostner) istorikė — Dorothy Lee (6322 S. Washtenaw), tvarkdarė — Josephine Davidonis (7145 S. California), vėliavos globėjos Stelle Misewich (4818 S. Hermitage) ir Florence Patocka (4220 S. Washtenaw).

D. L. K. Birutės d-jos centrinis Chicagos sk. š. m. lapkričio 23 d. 3504 S. Western, Western Ballroom salėje rengia tradicinį koncertą-balių, kurio pelnas skiriamas sušelpti vargstančius Sibire ir Lietuvoje, pirmoje eilėje artimuosius pasilikusių Vokietijoje karių, kurie patys, kęsdami didžiausius trūkumus, nepajėgia saviesiems už geležinės uždangos pagelbėti.

Inž. studentas A. Šakalys, kuris šiuo laiku atlieka karinę tarnybą JAV kariuomenėj, po apmokymo sugrįžo pas tėvus (6423 So. Francisco Ave.) 2 sv. atostogų. Po atostogų bus siunčiamas į užjūrį tolimesniam apmokymui inžinerijos daliniuose.

Leit. John W. Pachankis, lietuviškųjų paminklų dirbtuvės savininko Jono W. Pachankio, gyv. 5819 South Troy St., sūnus, susilaukė sūnaus, kuriam buvo suteikti William-Richard vardai.

Povilas Dirkis, L.V.S. Ramovės Čikagos sk. p-kas kartu su sūnum Kęstučiu skautų akademiku ir L. V.S. Ramovės nariu, kelioms dienoms buvo nuskridę lėktuvu į Washingtoną ir Baltimorę, kur aplankė giminaičio inž. Volerto šeimą ir kitus gimines bei pažįstamus. Be to, apžiūrėjo įvairias kultūrines bei

---

Raketos pakeis bei papildys artilerijos ugnį. Prieštankinė raketa DART palyginti nesunki (apie 100 svarų), paleisti nereikalinga specialios platformos, leidžiama nuo paprasto stovo, galima paleisti ir nuo sunkvežimio. Galinga, veikimas iki 2,000 yardų patikimas, raketa vairuojama.

LITTLE JOHN raketa labai maža, paslanki, greitai paleidžiama ir taikli. Kita — LA CROSS veiksminga prieš bunkerius, jau išsiuntinėta daliniams. Didžiulė raketa RED STONE, balistinė, apie 70 pėdų augščio ir 6 pėdų storio, skrenda iki kelių šimtų mylių.

Priešlėktuvinė raketa NIKE patobulinta ir vadinama NIKE-Hercules gali nešti atominį užtaisą, siekia iki 100 mylių, turi specialų prietaisą, kuris neleis priešo nešamai atominei bombai sprogti.

Dar viena iš raketų šeimos, HAWK (vanagas), kuri, kaip tikras vanagas, iškilusi virš taikinio, puola jį iš viršaus, pati nusitaikydama.

Žinoma, dar yra kitų ginklų, apie kuriuos viešai nepasirodo jokia žinelė.

RUSIJA

Rusai garsiai paskelbė, kad pasigamino ir išbandė tarpkontinentinę balistinę raketą.

Amerikos ir vakariečių raketų specialistų bei karo vadų nuomonės apie tai galima apibendrinti sekančiai:

1. Jei rusai ir sako teisybę, tai jėgų pusiausvyra pasilieka nepakeista.

2. Spėjama, jog Rusija padarė pažangą raketų vystyme, nes paprastai ji apie naujus ginklus nekalba, kol neturi gero pagrindo. Kokia ta pažanga yra, parodys ateitis.

3. Keletą mėnesių anksčiau Amerika išbandė vidutinio atstumo raketą (3000 mylių), kad parodytų, jog tai yra įmanoma.

4. Žinant Amerikos pramonės pajėgumą, sunku patikėti, kad rusai Ameriką šioje srityje pralenktų. Rusų pasigyrimai ją tik paskatins pasiskubinti.

Dabar Amerika yra apsupusi Rusiją bazėmis, iš kurių lengvai gali Rusijos gyvybinius centrus pasiekti ir sunaikinti ar tai atominėmis bombomis iš bombonešių ar trumpesnių atstumų raketomis. Žinoma, Rusija gali pažeisti ir Ameriką, bet negali jai suduoti mirtino smūgio.

Amerika jau senai projektuoja priešraketinę raketą. Tikima, jog apie 1960 metus ji jau pasirodys miestų gynyboje.

Rusai vėl demonstravo savo karinį laivyną, dabar šiauriniam Atlante. Kaip tik tuo pat laiku (rugsėjo mėn.) Atlante vyko vakariečių laivyno manevrai. Reiškia vieni kitus turėjo progos stebėti. Spėjama, jog rusai manevrams buvo sutelkę apie 100 povandeninių laivų. Rusai įspėjo vakariečius, jog kai kurie vandenys bus pavojingi vakariečių laivams rusų laivyno manevrų metu. Vakariečių nuomone, rusai taip demonstruodami savo jėgą, siekia politinių tikslų — sustiprinti savo įtakos plėtimą arabų valstybėse. **J. L.**

Priešlėktuvinės apsaugos raketa HAWK

KARIAI ir JAUNIMAS

MŪSŲ TARPE

Rugsėjo 28-29 dienomis Bostone, Mass., įvyko rytinio JAV pakraščio skautų vadų suvažiavimas. Dalyvavo apie 40 atstovų iš Bostono, Brocktono, Worcesterio, Hartfordo, New Britaino, Waterburio ir New Yorko. Iš padarytų veiklos pranešimų paaiškėjo, kad Rajone šiuo metu yra 315 skautų, kad metų bėgyje Rajonas surinko virš 800 dol. Džiamborės Fondui, Worcesteryje buvo gražiai pravesta sporto šventė, New Yorko tuntas ir Worcesterio vietininkija turėjo puikias vasaros stovyklas; atskira stovykla buvo surengta vilkiukams.

Suvažiavimo meut vieton pasi-Matonio, buvo paskirtas ps. A. Batraukiančio Rajono Vadeivos v.s. A. nevičius. Suvažiavimo dalyviai vieningai pageidavo, kad didžioji Amerikos ir Kanados lietuvių skautų tautinė stovykla, kuri pramatoma sekančiais metais rugpjūčio 16—30 d., įvyktų ne prie Čikagos, bet Niagaros krioklių apylinkėje.

Per Padėkos Dienos savaitgalį New Yorke įvyks Liet. Stud. S-gos JAV-se visuotinis suvažiavimas. Šiam reikalui yra rezervuotos patalpos Hotel New Yorker posėdžiams ir bankietui. Visos Amerikos studentai kviečiami Padėkos Dienos savaitgalį praleisti New Yorke.

Liet. Stud. S-gos New Yorko Skyriui vadovauti šiais mokslo metais yra išrinkta valdyba sekančios sudėties: V. Jakas, K. Paprockaitė, L. Petrauskaitė, V. Ramanauskas ir V. Virbickas.

Jubilėjinė jūrų skautų stovykla, įvykusi rugp. 11—31 d.d. prie Čikagos, praėjo su pasisekimu. Dalyvavo apie 100 skautų bei skaučių iš Čikagos, Detroito, Clevelando, Los Angeles ir Toronto. Stovyklos vadovai buvo Vl. Petukauskas, L. Knopfmileris, B. Stundzia, Ig. Petniūnas, B. Michelevičius, S. Makarevičius, dr. K. Aglinskas, kun. J. Raibužis, S. J., E. Vengianskas, R. Mieželis ir L. Slenys.

Šiuo metu vyksta rinkimai į augščiausius Lietuvių Skautų S-gos valdomuosius ir vykdomuosius organus. Bus išrinkta nauja Taryba, Vyriausias Skautininkas,-ė ir jų pavaduotojai, Garbės Teismas ir Kontrolės K-ja.

Rugp. 30 — rugs. 2 d. prie Delhi, Kanadoje, puikiai praėjo Akademinio Skautų Sąjūdžio studijų dienos — stovykla. Stovyklavo 76 studentai iš Clevelando, Čikagos, Detroito, Hartfordo, Toronto ir Urbanos. Pašnekėsius skaitė V. Stasiškis, B. Vaškelis, Stp. Kairys, V. Kamantas, D. Šeputaitė, I. Čepėnaitė, A. Avižienis ir T. Remeikis. Studijų dienų ruošos darbą atliko ASS Toronto skyrius. Stovyklai vadovavo G. Šernas, R. Stravinskaitė, J. Liubinskas, A. Banelis, M. Slapšys ir A. Kulys.

Rugp. 24 — rugs. 2 d.d. Catskill kalnuose, Andes, N. Y., puikiai praėjo New Yorko skautų - skaučių -tovykla. Stovyklavo virš 80, iš kurių būrelis skaučių buvo iš Elizabetho, N. J. Vadovai — A. Noakaitė, D. Audėnaitė, L. Petrauskaitė, D. Alytaitė, B. Ulėnaitė, R. Kezys, J. Ulėnas, R. Klivečka, Br. Nemickas ir kt.

Spalio 12 d. New Yorko skautų tėvų-rėmėjų k-tas buvo surengęs sėkmingą jaunimo vakarą. Programoje pasirodė skautų vyčių oktetas, tautinių šokių grupė, akordeonistas L. Karmazinas, kuris vedė programą, pianistė D. Audėnaitė ir kt.

Stud. Skautų Korp! Vytis CV pirm. senj. A. Mickevičius persikėlė gyventi į 1546 N. LaSalle St., Chicago 10, Ill., tel. SU 7-9008.

Nuo sekančių metų iš savo pareigų žada pasitraukti akademikų skautų bei skautų vadovų žurnalo "Mūsų Vytis" vyr. redaktorius ps. Eg. Vilkas. Jo ir redakcinio kolektyvo tvarkomas "MV" sulaukė naujų bendradarbių, sustiprėjo turiniu ir tapo patrauklus ir populiarus žurnalas.

---

istorines vietas. Vieną gražią popietę praleido Atlanto pakrantėje poeto Bradūno įsigytoje vasarvietėje, kurioje savaitgalius praleisti suvažiuoja nemažas skaičius iš Baltimorės naujų lietuvių ateivių.

DLK Birutės karių šeimų dr-jos Čikagos skyriaus valdyba jau įteikė Balfui savo auką sumoje $150.00, kurią prašo paskirti Sibiro lietuvių šelpimui. Pageidaujama, kad už minėtus pinigus būtų nupirkti siuntinėliai ir pasiųsti per Šveicarijos Raud. Kryžių, per kurį galima siųsti po ketverius siuntinėlius per metus vienam asmeniui.

Omahos LSK Lituanica suruošė savo nariui **Stasiui Mickevičiui,** išvykstančiam į kariuomenę, išleistuves. Išleistuvių puoton buvo pakviesti ir Stasio Mickevičiaus tėvai.

Sfc. Vytautas F. Mikolaitis

DU BROLIAI KARIAI

Sfc. Vytautas F. Mikolaitis iš Brooklyn, N. Y., tarnauja USA priešlėktuvinėje artilerijoje. Korėjoje jam teko būti karo lauke nuo 1952 m. ligi paliaubų pasirašymo. Po paliaubų perkeltas Japonijon. Išbuvo ten beveik tris metus. Šiemet parvykęs iš Japonijos, buvo nusiųstas į Fort Bliss, Texas, į antiaircraft Artillery and Guided Missile School, kurioj po 4 mėnesių sėkmingai (93½%) baigė kursą. Vytautas dabar tarnauja Fort Tutton, N. Y.

St. Sgt. Leonardas Mikolaitis (Vytauto brolis), ištarnavęs USA aviacijoj keturis metus Havajų salose, parvyko pas savo tėvus į Brooklyną, N. Y., ir dabar žiūrinėja sau tinkamo darbo. Jis yra pareiškęs, jeigu nepavyktų susirasti pageidaujamo darbo, grįžtų atgal karinėn tarnybon. **J. M.**

ŠIAURĖS AMERIKOS LIETUVIŲ SPORTO ŽAIDYNĖS ROCHESTERYJE

Edvardas Šulaitis

Rugpjūčio 31 d. ir rugsėjo 1 d. Šiaurės Amerikos lietuviai sportininkai, atstovavusieji 12 lietuvių sporto klubų: Sakalą (Rochesteris); Vytį, Aušrą (Toronto); Nerį, Lituanicą (Čikaga); Kovą (Hamiltonas); Kovą (Detroitas); Žaibą (Clevelandas), Dainavą (Bostonas); Grandį, Liet Sp. Klubą (New Yorkas), Gintarą, buvo susirinkę į 1957 m. Š. Amerikos lietuvių sporto žaidynių baigminį (II-jį) ratą.

Po dviejų dienų įtemptų varžybų paaiškėjo naujieji 1957 m. klubiniai nugalėtojai. Vyrų ir moterų grupėje pirmoji vieta ir Dipl. Šefo pereinamoji taurė atiteko Toronto LSK Vyčiui, surinkusiam 260.5 taško (155 I-me rate ir 105.5 — antrame). Antroje vietoje liko Čikagos LSK Neris su 140 taškų. Jaunių, jaunučių ir mergaičių grupės nugalėtoju išėjo Toronto PPSK Aušra, pelniusi 113 taškų, antroje vietoje palikusi Clevelando LSK Žaibą su 111 taškų. Aušrai atiteko Š. Amerikos lietuvių FASK-to pereinamoji dovana, kurią 1956 m. buvo išsikovojęs Detroito Kovas.

Šį kartą varžybos buvo vykdomos keturiose sporto šakose: futbole, lengv. atletikoje, lauko tenise ir plaukyme. Tenka pažymėti, jog užsiregistravusių sportininkų skaičius buvo gana nemažas — 243 žmonės.

Pačios įdomiausios varžybos buvo futbole, kur jau ketvirtu kart iš eilės pergalę pakartojo Toronto Vyties futbolininkai. Jie įveikė Detroito Kovą 7:0 ir baigmėje gana sunkiai nugalėjo Chicagos Lituanicą 2:1. Antroji vieta atiteko čikagiečiams, kurie prieš patekdami į baigmę, nugnybo New Yorko LSK 4:1. Trečią vietą užėmė Detroito Kovas, o paskutiniais liko New Yorko LSK.

Lauko tenise ryškiai vyravo Rochesterio atstovai, kurie vyrų ir moterų grupėse laimėjo visas pirmąsias vietas. Vyrų vienete I vietą išplėšė Amerikos lietuvis W. Lubes, kuris vyrų dvejete kartu su savo broliu taip pat išėjo laimėtoju. Moterų vienete laimėtoja tapo šių brolių sesuo — O. Oskamp. Mišrų dvejetą laimėjo brolio-sesers kombinacija: O. Oskamp - F. Lubes, o moterų dvejete — O. Oskamp - Krygerytė. Jaunių vienete nugalėtojo vardą išplėšė New Yorko atstovas Arūnas, baigmėje sutvarkęs Šeputą (Detroito Kovas).

Lengv. atletikoje geresnių rezultatų nedaug pasiekta. Trumpose distancijose neblogai pasirodė G. Motiejūnas (Clevelando Žaibas) 100 m nubėgęs per 11.6 sek. ir 200 m — 23.9 sek. Vidutiniuose nuotoliuose pirmavo M. Vygantas (Čikagos Neris) ir V. Šeputa (Detroito Kovas).

Moterų grupėje geriausią pasekmę parodė S. Juodvalkytė (Clevelando Žaibas), o pas mergaites — E. Bažėnaitė (Waterburio Gintaras), kuri šuolyje į augštį pagerino žaidynių rekordą (4'7" — 1.40 m).

Geriausių rezultatų buvo pasiekta plaukyme, kur beveik visose rungtyse buvo pagerinti žaidynių rekordai. Čia pirmąsias vietas laimėjo: Giedraitis, Borcišis, Matulis, Kiaunytė, Šimkutė, Špakauskaitė, Burdulis.

Šias žaidynes rengė Š. Amerikos Liet. Fizinio Auklėjimo ir Sporto Komitetas, o jas vykdė Rochesterio LSK Sakalas. Jų organizacinį komitetą sudarė: P. Armonas — pirm., A. Armonaitė — sekr., A. Olis — ižd., A. Drus[illegible] M. Rakutis, V. Grybauskas, K. Gliudnikas ir V. Žmuidzinas — nariai. Reikia pasakyti, nors Rochesterio lietuviškoji kolonija yra mažutė, tačiau ji su nemažu susidomėjimu prisidėjo prie svečių sportininkų priėmimo bei išlaikymo. Tas turėjo nemažos įtakos prie šendros žaidynių nuotaikos pakėlimo, kuri buvo gana puiki bei malonu.

SPORTAS IŠEIVIJOJE

K. M. JUOZAS ŠARŪNAS

Gražią 1940 m. vasarą, su skaudančiomis širdimis ir užčiauptomis lūpomis, mūsų teritoriniai dragūnai ir šauliai buvo priversti atiduoti savo numylėtus, pabalnotus žirgus, uniformas ir sudėti ginklus po okupantų, su raudonomis žvaigždėmis, kojomis.

Mūsų jaunimo karinį pasiruošimą ir sportą komunistinis režimas norėjo sugriauti iš pagrindų ir iškraipyti idealus. Dabartinis "raudonasis sportas" Lietuvoje yra jaunimo organizacija, nieko bendro neturinti su buvusia skautybe ir sportu — neturinti laisvės. Lietuvoje pasilikę sportininkai privalėjo sutikti ir "pripažinti komunistų partijos vadovavimo rolę" sporte.

O kaip yra su sportu už Lietuvos ribų? Laisvame pasaulyje mūsų jaunimas, matydamas prieš save didelius uždavinius, nori sportuoti ir, kiek įmano, dirba. Visa nelaimė, kad skautų ir sportininkų organizacijos daugumoje prisiglaudė ten, kur jos pilnai neįvertinamos, kur visas dėmesys kreipiamas į kitokias organizacijas. Skautų ir sporto spaudos skiltyse matome, kad jų instruktoriai ir bičiuliai labai sunkiai dirba, kad tas organizacijas kuo daugiau išplėtus. Mūsų skautai ir sportininkai labai dažnai pasigenda visos lietuvių bendruomenės paramos ir globos, kokią jie užtarnauja ar kokią galėtų užtarnauti, garsindami visame pasaulyje lietuvių vardą.

Veltui rašoma ir kalbama apie netinkamą šiame kontinente vaikų auklėjimą ir apie tą liūdną faktą, kad daug vaikų pamiršta lietuvių kalbą, o visai užmirštama skautų ir sporto organizacijos, kurios sėkmingiausiai gali įkvėpti jaunimo sporto pamėgimą ir apsaugoti juos nuo tėvų kalbos užmiršimo.

Mes matome, kad beveik kiekvienais metais mūsų skautai, norėdami atstovauti žymesniuose sąskrydžiuose Lietuvą, nieko iš savo artimiausių globėjų negauna, o tam tikslui, iš bendruomenės sunkiai surenkami vos keli šimtai dolerių. O galėtų ir privalėtų būti lengvai surenkami tūkstančiai dolerių. Nejaugi tie du paminėtieji kilnieji tikslai nėra verti visos lietuvių bendruomenės paramos ir globos?

Išminčiai sako: "Sveikame kūne sveika ir siela". "Vargas tam, kurio jaunystė prabėgo be reikšmingesnių jaunatvėje užsimojimų ir išgyvenimų".

Visus tuos žodžius kiekvienas turi atsiminti lygiai taip, kaip kiekvienas buvęs karys, šaulys, skautas ir sportininkas atsimena visus savo išgyvenimus, žodžius, dainuotas dainas, skautiškus ir sportiškus idealus paliktoje ir vis tebekenčiančioje tėvynėje.

A. A. ADM. PLK. LTN. MIKALOJUS GRIGALIŪNAS

Liepos 9 d. sukako du metai, kai Čikagoje nuo širdies smūgio mirė L.V.S. Ramovės Čikagos skyriaus bei Savanorių Sąjungos narys plk. ltn. Mikalojus Grigaliūnas.

Velionis buvo gimęs 1884 m. gruodžio 30 d. Kėdainių apskr., Josvainių val., Čiukiškiu km., stambių lietuvių ūkininkų šeimoje. Vaikystės dienas praleido gimtojo kaimo nepaprastai žavingoje aplinkoje, kurią puošė upės Šušvos pakrantės, kur pats kaimas buvo įsikūręs.

Velionis baigęs Josvainių pradžios mokyklą, įstojo į Mintaujos, Latvijoje, gimnaziją, kurią 1905 m. baigęs buvo pašauktas atlikti karinę prievolę Rusijos armijoje. Tarnavo 186 pėst. Rovno pulke aspirantu. Grįžęs iš kariuomenės ir kiek atsikvėpęs, 1908 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją. 1911 m. nusprendęs nebūti kunigu, išstojo iš seminarijos ir ėmėsi mokytojo darbo Deltuvoje. Ten jį užklupo Didysis karas. Vokiečiams spaudžiant rusus, 1915 m. teko jam apleisti Lietuvą ir dangintis į Rusiją. Apsigyvenęs buvo Voronežo mieste ir iki 1918 m. dirbo pabėgėlių lietuvių šelpimo komitete. 1918 m. pabaigoje velionis grįžta į savą gimtąjį kraštą Kėdainius, kur drauge su kitais patriotais ėmėsi organizuoti apskrities ir valsčių komitetus. Pradžioje sausio, 1919 m., išgirdęs ministerio p-ko Šleževičiaus atsišaukimą, kuriuo buvo šaukiami jauni ir pajėgūs vyrai eiti savanoriais ir stoti į naujai atkurtos Lietuvos kariuomenės dalinius, stoja ginti savo krašto.

Velionis vyksta į Kauną ir įstoja savanoriu į naujai organizuojamą karo intendantūrą. Kiek vėliau, kaip reikalingas pareigūnas, pervedamas į II brigados štabą, vėliau persiformavusi į II divizijos štabą. Dirbdamas divizijos štabe, velionis dalyvavo drauge su kitais savo kolegomis visuose žygiuose prieš bermontininkus Eglainės rajone, prieš lenkus Širvintų ir Simno rajonuose ir prieš bolševikus Utenos rajone. Pradžioje tarnavo karo valdininku. Gi įvedus karininkų laipsnių sistemą, tapo pakeltas į administracijos karininkus. Divizijos štabe jis dirbo kaip raštvedys, kiek vėliau ūkio viršininkas ir buvo divizijos intendantu iki 1938 m. kai išėjo pensijon. 1939 — 1944 m. jis dirbo Amerikos Lietuvių B-vėje Kaune. Vokiečiams traukiantis iš Lietuvos, drauge su kitais tautiečiais ir su šeima pasitraukė į Vakarus. Visų pirma buvo apsistojęs Austrijos sostinėje Vienoje, iš kurios 1945 m. persikėlė į Bavariją ir apsigyveno Muenchene. Už metų persikėlė į Augsburgą ir ten išgyveno iki 1950 m., dirbdamas JAV kariuomenės aprūpinimo įstaigoje. Į Ameriką atvyko 1950 m. ir apsigyveno Čikagoje. Darbą buvo gavęs La Salle National Banke, kuriame išdirbo iki mirties. Buvo apdovanotas: 1) Nepriklausomybės medaliu, 2) Savanorio - Kūrėjo medaliu, 3) Gedimino ordinu, 4) Ugniagesių S-gos garbės ženklu.

Velionis paliko žmoną Jadvygą, buv. Rimkevičiūtę, sūnų Aloyzą Illinois universiteto studentą, dukterį Liuciją Lazauskienę su šeima, gyvenančią Čikagoje ir dukterį Teresę Zaleskienę su šeima, gyvenančią Kanadoje.

Pov. Dirkis

A. a. Adm. plk. ltn. Mikalojus Grigaliūnas

PRISIMINUS A. A. LTN. PULGĮ LUMBĮ

Sužinojau, kad tremtyje kankinio mirtimi Sibire persiskyrė su šiuo pasauliu artilerijos leitenantas, Lietuvos kariuomenės kūrėjas -savanoris, Vyčio Kryžiaus kavalierius, Pulgis Lumbis.

Velionį pažinau nuo 1908 m., kai jis buvo dar mokiniu "Saulės" mokytojų kursuose Kaune, kur vadovavo žymus pedagogas Juozas Vokietaitis ir kai jis priklausė mūsų lietuvių mokinių slaptai kuopelei. Tai buvo stambaus sudėjimo jaunuolis 18—19 m. amžiaus su didele energija ir pasiryžimu Lietuvos ateičiai. 1910 m. jis baigė tuos kursus ir įsigijo mokytojo cenzą. Mokytojo profesija Lumbio kažkaip neviliojo ir jis buvo nusistatęs pasekti kokį nors universitetą, kuriame galėtų įsigyti širdžiai artimesnę profesiją. Tačiau tam buvo reikalingos lėšos, kurių tėvų ūkis ir brolis kun. Mamertas, tuo laiku buves Šančių klebonas, savo laiku jį rėmęs, neįstengė sutelkti.

Tuomet Lumbis važiuoja į savo numylėtus Daugailius ir gauna darbą kooperatyve. Padirbėjęs metus laiko ir, "užsikalęs" šiek tiek lėšų ir gavęs paramą iš brolio kunigo, 1911 m. Lumbis vyksta Petrapilin ir tampa Politechnikumo studentu.

Didysis karas Lumbį užklumpa Petrapilyje. Ten studijas jis tęsė iki 1915 m. pradžios. Pradėjus rusų armijai trauktis iš Pabaltijo, Lumbis nutraukia studijas ir vėl grįžta į Daugailius. Čia jis kažkaip išvengia ir mobilizacijos ir tremties. Atseit, pasilieka Lietuvoje ir, vokiečiams okupavus Lietuvą, Lumbis pasidaro Griučių mokyklos vedėju. Ten mokytojaudamas jis nerimsta.

1917 m. meta mokytojo darbą, vyksta Kaunan ir įstoja į Kauno Kunigų Seminariją. Jį, turintį aukštesnio mokslo cenzą, priima į 3 kursą. Mokslas jam sekasi. Seminarijoje jis išbūna iki 1919 m. pradžios. Ji ten užklupo ir karo pabaiga ir 1918 vasario 16 diena, atnešusi Lietuvai nepriklausomybę. Kaip tik tuo metu prasidėjo nepaprastas judėjimas Lietuvoje: užvirė nepriklausomybės darbas. Čia atkuriama buv. Lietuvos kariuomenė, šaukiami savanoriai ginti krašto, steigiamos įvairios valdymo įstaigos ir t.t. Nors kunigų seminarijos rūmų sienos ir storos, tačiau gandai savaime pasiekia ir klierikus. Jų tautiškumas ir tėvynės meilė keleriopai pakyla ir tos mintys nedavė ramybės ir Lumbiui.

1919 m. pirmomis dienomis naujai formuojamus kariuomenės dalinius perkėlus į Kauną ir man patekus į Kauno Komendantūrą, sugalvojau tuojau aplankyti savo mokslo draugus, esančius Kauno kunigų seminarijoje. Jų skaičiuje buvo ir Pulgis Lumbis. Vieną gražią popietę pasipuošiau pirmąja Lietuvos kariuomenės karininko uniforma ir nužygiavau tiesiog į seminarijos rūmus, kuriuose likimas buvo privertęs ir mane keletą mėnesių pabuvoti. Mane sutiko rūmų sargas ir, be jokių ceremonijų atvedė į svečių salę, kurioje už keliu minučių atsirado Pulgis, Vincas, Jonas, Antanas ir kt. Kiek buvo džiaugsmo, kalbų, dalinimosi įspūdžiais ir t.t. Visi išvardyti buvo tiesiog kariškai nusiteikę ir buvo tokio entuziazmo pagauti, kad tik ir galvojo mesti pasirinkta luomą ir kuo greičiausiai stoti į Lietuvos naujai atkuriamos kariuomenės dalinius savanoriais. Bet, deja, ne visi užsidege didele tėvynės meile klierikai galėjo laisvai seminariją apleisti. Ypač tie, kurie jau turėjo pirmuosius kunigo šventimus, negalėjo taip lengvai atsisakyti.

Pulgis Lumbis kaip tik nebuvo surištas šventimų ir todėl jam kliūčių apleisti seminariją nebuvo. Ant rytojaus po mano atsilankymo išgirdau, kad Kauno kunigų seminarijos auklėtinis Pulgis Lumbis atvyko į Kauno Karo Komendantūra ir užsirašė savanoriu į Lietuvos kariuomenę.

Kadangi Pulgis Lumbis buvo ir "iš stuomens ir iš liemens" stambus vyras, augšto ūgio, tai ir buvo paskirtas į naujai formuojamą artilerijos dalinį - baterija, kuri tuo laiku teturėjo vieną pabūklą, kurį kaip tik teko aptarnauti jam. Būdinga, kad tuo istoriniu pabūklu Lumbis iššovė pirmą šūvį, kuris pataikė tiesiog į Deltuvos kleboniją, kurioje tuo metu buvo susitelkęs rusų bolševikų štabas. Nors paleistas sviedinys ir nesprogo, bet rusų vadus gerokai išgąsdino ir privertė iš ten bėgti.

Šiek tiek aplamdžius bolševikus ir pasukus pabūklą prieš bermontininkus, artilerijos dalinio vadovybė iš vyr. štabo gavo įsakymą, kad yra steigiama nauja karo mokykla ir kad dalinyje esantieji kariai, turį atitinkamą mokslo cenzą turi būti komandiruoti į Kauną, kur jie bus patikrinti ir paskirti į naujai įsteigtą karo mokyklą auklėtiniais, vėliau pavadintais kariūnais.

Lumbis, atvykęs į Kauną ir prisistatęs mokyklos v-kui Galvydžiui-Bykauskui, be jokių kliūčių tapo priimtas ir užskaitytas mokiniu.

Karo mokyklos laida buvo trumpo kurso, dėl mums žinomų ir tuo metu suprantamų aplinkybių. Lumbiui kaip cenzuotam vyrui ir dar turinčiam karinės praktikos, pavyko karo mokyklos kursą baigti pirmuoju. Kariūnas Pulgis Lumbis pakeliamas į pirmąjį artilerijos karininko laipsnį, tuo metu karuža, kuri vėliau pakeitė į jaunesnio leitenanto.

Karužas Lumbis, baigęs karo mokyklą pirmuoju, pasirenka savo tarnybai tą pati artilerijos dalinį, kuriame jis tarnavo eilinių. Artilerijos dalinio vado parėdymu jaunas karužas tuojau skiriamas baterijos vyr. karininku, kuriam beveik savistoviai teko vadovauti baterijai ir kautis su lenkais, nes grįžęs, rado savo dalinį perkeltą į fronta prieš lenkus. Kovose su lenkais, taip vadinamos Seinų katastrofos metu daug lietuvišku dalinių patenka pas lenkus karo belaisviais. Tų nelaimingųjų skaičiuje atsidūrė ir Lumbis. Drauge su kitais, Lumbis lenku nuvežamas net į Galiciją Vadovicų miestą. Lietuvos kariuomenės kareiviai ir karininkai, pateke į lenku karo belaisvę, patyrė sunkias kančias ir neišpasakytą varga, ypač kai bėgo iš belaisvės. Toje kelionėje jie padarė šimtus kilometrų. Ne vienas iš jų žuvo, ne vienas iš ju liko amžinas invalidas. Tuos pačius vargus ir kančias iškentėjo ir Lumbis. Jo pasakojimu, lenkai pasižymėjo nežmonišku žiaurumu mūsų belaisviams. Ne tik kad badu nežmoniškai marino, bet nuolat dar mušė buožėmis ir nagaikomis. Ne viena iš jų nukankino, kai kuriuos labai žiauriai sušaudė. Tačiau ltn. Lumbis kantriai pergyvenęs tuos visus sunkumus, pasprukęs iš belaisvės, grįžo į Lietuvą sveikas.

Kiek pailsėjęs, vėl grįžta į smarkiai nukentėjusi dalinį ir vėl įsitraukia į organizavimo darbą bei kovas. Bet šį kartą neilgai, nes prasidėjo Steigiamojo Seimo rinkimo laikotarpis ir į kandidatų sąrašą iš Darbo Federacijos įtraukiamas ir Lumbis, kuris, kaip tikras liaudies sūnus ir jos suprastas, išrenkamas į St. Seimą atstovu. Gavęs atstovo mandatą, Lumbis atleidžiamas atsargon. Tapęs St. Seimo atstovu, Lumbis tikrai tam darbui ir pasišvenčia.

Visuose seimuose jis būdavo vis perrinktas. Atstovavo jis nepaprastai nuoširdžiai bežemių ir neturtingųjų reikalus. Retas kas kitas taip liaudžiai buvo artimas ir mielas, kaip Lumbis. Būdavo būriais pas jį bežemiai, arba vargšai nuskriaustieji važiuodavo Kaunan, arba jam pasirodžius tėviškėje, pulkais rinkdavosi kaimų žmonės, kuriuos jis savo patarimais nuramindavo, paguosdavo.

A. a. ltn. Pulgis Lumbis buvo kilęs iš lietuvių ūkininkų šeimos Zadavainių km., Daugailių val., Utenos aps. Už nuopelnus tautai ir tėvynei, bei kovas karo lauke, tuometinės vyriausybės buvo apdovanotas pasižymėjimo ženklai ir garbės ordinais: Vyčio Kryžiaus ordinu, Nepriklausomybės bei Savanorio-Kūrėjo medaliais ir kt.

Kaip savanoris-kūrėjas jis buvo gavęs Liukonių dvaro centrą su žeme ir trobėsiais. Ištikus Lietuvą okupacijai, Lumbis su šeima buvo apsigyvenęs Liukoniuose, kur dirbo vietos mokytojo bei vedėjo darbą iki 1941 m. baisiojo birželio 14 d. Tą dieną nakties metu, netikėtai ir nelauktai, buvo užkluptas enkavedistų ir su šeimos dalimi išvežtas į Sibirą, kur tragiškai baigė savo gyvenimą.

To didelio lietuvio, narsaus karžygio ir kovotojo palaikai yra nežinomoje vietoje, priglausti sušalusios Sibiro žemės.

Pov. Dirkis

Plk. ltn. Bronius Pečiulis, Lietuvos kariuomenės kūrėjas savanoris, buvęs Kėdainių karo komendantas, mirė š.m. rugpjūčio 29 d. Toronte, Kanadoje. Palaidotas Toronte.

Plk. ltn. Juozas Bačkus, buvęs 1 gusarų pulko vadas, mirė Sibire. 1941 m. birželio 14 d. jis buvo iš Lietuvos išvežtas į Sibirą.

Eil. Martynas Kizelevičius, Antrojo Pasaulinio karo dalyvis, mirė š.m. liepos 21 d. Vokietijoje. Velionis kilęs iš Alytaus aps. Jo dukrelę 1941 m. birželio mėn. bolševikai išvežė į Sibirą. Velionis kovojo prieš bolševikus, buvo sužeistas ir visą laiką buvo karo invalidas. Ilgai sirgo ir daugiau laiko praleisdavo ligoninėse, negu stovyklose. Jo brolis prieš keletą metų mirė Anglijoje.

Vyr. pusk. Ignas Brazdžiūnas, tarnavęs 5 pėst. D.L.K. Kęstučio pulko štabe (Nepriklausomybės karų metu), mirė Tomsko apygardoje, Sibire.

Eil. Jonas Dimskis, tarnavęs Šiaulių batalione ir kt., staiga širdies liga mirė Lietuvoje.

Pas Don Varnas Posto veteranus

— Spalių 21 d. posto namuose, esančiuose 6816 So. Western Ave., įvyko iškilmės, kurių metu senoji posto valdyba perdavė pareigas naujiesiems valdybos nariams. Buvęs posto komanduotojas J. Shulmistras buvo pakeistas J. Stanaičiu; kiti valdybos nariai: N. Girdvainis, J. Karklys, Vyt. Paškauskas, Ed. Šulaitis, B. Mikėnas, P. Butkus, S. Samoška, M. Mosteika, J. Jatis, K. Savickis ir kt.

— Don Varnas posto moterų pagelbinis vienetas turėjo savo pietus Jacy's restorane rugsėjo 11 d. Pietų rengimo komisijos pirmininke buvo Ann Shulmistras, padėjėja — Annette Mosteika.

— Šiais metais postas yra numatęs prirašyti 100 naujų narių, todėl kiekvieno senojo nario pareiga yra prisidėti prie šio didelio užsimojimo. Del smulkesnių informacijų šiuo reikalu galima kreiptis į posto valdybos narius, jų tarpe ir į šių eilučių autorių, adresu: 1330 So. 51st Ave., Cicero 50, Ill., tel. OLympic 2-4992.

— Posto metiniai šokiai įvyksta spalio mėn. 19 d. Lietuvos Vyčių salėje, esančioje prie 47-tos ir So. Campbell Ave.

— Don Varnas posto gegužinė Bučio darže praėjo puikioje nuotaikoje. Jos metu dirbo šie posto nariai: Vyt. Bandžiulis, Tony Yuknis, Ed. Pocius, P. Butkus, F. Jurgaitis, Jack Jatis, P. Mosteika, M. Mosteika, Charles Stevens, E. Samoška ir kt. Muzikantais buvo George Jonikas, Ted Rurik, Anthony Jonikas, Gordon Gudas.

Edv. Šulaitis

Ramovėnai Čikagoje

Rugsėjo 29 d. Čikagoje įvyko skaitlingas Lietuvių Veteranų karių susirinkimas, kuriame įdomią paskaitą laikė rašyt. Petras Babickas. Jis nušvietė lietuvių gyvenimą ir darbus Brazilijoj bei kitur ir palygino Pietų Amerikos valstybes su Lietuvos gamtovaizdžiais bei architektūra. Rašyt. P. Babickas pareiškė, kad visiems reikia tik kurti ir dirbti dėl Lietuvos, nežiūrint nei luomų nei skirtumų įsitikinimuose. Mažiau plepalų — daugiau darbo!

Po paskaitos vyko susirinkimo programa, kur buvo sprendžiamas savišalpos klausimas, dalyvavimas Lietuvių Tarybos konferencijoj ir kt.

Visi savanoriai buvo kviečiami lankytis susirinkimuose ir dalyvauti Lapkričio 23, Kariuomenės šventės, minėjime lapkričio 29 d. Čikagoje.

Balys Svalia

VETERANŲ VEIKLA

DU SUVAŽIAVIMAI IŠ KARTO

Š.m. rugpjūčio 31 d. ir rugsėjo 1 ir 2 d.d. Čikagos Morrison viešbutyje įvyko reikšmingi ir dėmesio verti du suvažiavimai: Amerikos lietuvių gydytojų konferencija ir A.L.B. Tarybos 3 sesija.

Gydytojų Konferencija

Į gydytojų konferenciją buvo suvažiavę iš JAV, Kanados ir Venecuelos lietuviai gydytojai, viso 121, kurie svarstė savo profesinius reikalus ir skaitė paskaitas. Konferencija buvo iškilmingai atidarvta Dr. Montvilos. Gi konferencijos darbų tvarką vedė Dr. Valaitis. Pirmoje eilėje vyko sveikinimai. Paskaitas skaitė: Dr. Šabanas — iš ortopedijos; Dr. Degesys — apie pooperatyvinį trombolizmą; Dr. Meškauskas apie degeneratyvinius artritus; Dr. Avižonis apie akių ligų gydymą steroidais ir Dr. Adamavičius apie virškinimo organų diagnostines ir bendrai gydymo problemas; Dr. Povilionis — apie įvairius virusus ir apie polio sukėlėją. Be to, buvo ir pranešimų: Dr. Matulionio apie sunkų gydytojo darbą vokiečių okupacijos metu ir Dr. Meškausko apie Kauno med. fak. sunkumus abiejų okupacijų metu. Būta ir diskusijų. Po paskaitų, pranešimų ir diskusijų vyko Lietuvių Gydytojų Draugijos valdymo organų rinkimai. Ta pačia proga įvyko ir gydytojų korporacijos Fraternitas Lituanica 49 suvažiavimas, kuriame aktyviai dalyvavo ir gydytojų bei odontologijų korporacijos Patria atstovės. Suvažiavimo metu buvo pagerbti garbės nariai dr. Basanavičius ir muz. S. Šimkus.

Tapo išrinkta nauja korporacijos valdyba ir nutarta šaukti Čikagoje suvažiavimą ateinančiais metais korporacijos egzistencijos 50 m. proga. Po visų konferencijų įvyko bendra vakarienė su koncertine dalimi ir šokiais. Šiuo suvažiavimu lietuviai gydytojai ne tik savo organizacinę veiklą pagyvino, bet ir prisidėjo prie savo krašto vadavimo bylos.

A.L.B. Tarybos 3-čia sesija

Nors A.L.B. Tarybos 3-čia sesija Čikagoje buvo labai reikšmingas įvykis, tačiau jis ne tik lietuviškoje spaudoje, bet ir visuomenėje praėjo lyg ir nepastebėtas. Tai sesija, kuri peržvelgė nueitą kelią, paplanavo ateities darbus ir aptarė organizacijos beveik visus reikalus. Suvažiavime dalyvavo apie 20 tarybos narių, bet buvo daug daugiau svečių, kuriems buvo duota proga pareikšti savo mintis. Bendrai paėmus, suvažiavime viešpatavo draugiška dvasia, nors retkarčiais vienas kitam ir įgnybdavo. Sesiją atidarė ir vadovavo Tarybos prezidiumo p-kas J. Šlepetys. Po atidarymo sekė eilė įvairių orga-

---

Jonas Mačiukas, buvęs kareivis, rugsėjo 2 d. palaidotas iš Cambridge Nekalto Prasidėjimo bažnyčios.

Martynas Kizelavičius, gimęs 1903 m. rugp. 15 d. Alytuje, II Pasaulinio karo invalidas, mirė š.m. liepos 21 d. Neustadt-Holst. ligoninėje po sunkios ir ilgos ligos.

Kadangi a.a. M. Kizelavičius V. Vokietijoje neturėjo jokių giminių (prieš tris metus laiko Anglijoje mirė jo brolis), tai palaidojimu labai gražiai pasirūpino Neustadt-Holst. stovykloje gyvenantieji lietuviai, nežiūrėdami nei tikybos, nei pilietybės skirtumų.

Rugpjūčio 17-tą So. Carolina valstybėje troko nelaimėje žuvo vyr. seržantas **Karolis J. Gardzala,** 24 metų, gyv. 258 Buttanwood St., Larksville, Pa., ir Roy J. Walker, civilinis bazės pareigūnas.

Kazimieras Belickas, 39 m. amžiaus, II Pas. karo veteranas, tarnavęs Pacifike, Kinijoje ir Burmoje, liepos 24 d., po ilgos ligos mirė Veteranų ligoninėj Dearborne. Velionis gyveno 8174 W. Lafayette, Detroite; buvo ilgametis Dievo Apvaizdos parapijos choro narys, priklausė Šv. Vardo Draugijai ir Detroito Katalikams Veteranams. Mūsų veteranai gausiai dalyvavo laidotuvėse ir sudarė garbės vainiką.

Antanas Zubavičius, Lietuvos kariuomenės savanoris - kūrėjas mirė Northampton Gen. Hospital ligoninėje. Velionis buvo gimęs 1899 m. Panevėžio apskrityje.

Nottinghame mirė **Valdas Miškinis.** Velionis buvo Lietuvos kariuomenės aviacijos puskarininkis — piloto instruktoriaus pareigose.

nizacijų vadų bei įgaliotinių sveikinimai raštu ir žodžiu. Tarp jų sveikino ir M. Rėklaitis, Sav.-Kūr. S-gos ir LVS Ramovės Čikagos skyriaus p-kas P. Dirkis — karių vardu. Pirmoje eilėje buvo išrinkta 5 narių nominacijos komisija, kurios tikslas numatyti kandidatus į Pasaulio lietuvių seima. Po to ėjo įvairių pareigūnų ataskaitiniai pranešimai ir paskaitos. Paskaitas skaitė tarybos nariai: dr. Girnius ir mok. Bendorius.

Iš padarytu pranešimu gavosi įspūdis, kad L.B. Centro Valdybos veikla buvo plati, sudėtinga ir šakota ir kad ji diena iš dienos gyvėja. Bet kad darbas būtų sėkmingesnis ir kad būtų galima visus būtiniausius darbus atlikti, reikalingi pinigai. Deja... jų nėra. O kodėl? Todėl, kad nario mokestis nors ir nedidelis, bet ir tas neišrenkamas. Kiek plačiau buvo apsistota ties kultūrininku pranešimais, t.v., švietimo vadovo Malėno, kultūros — Mikulskio ir fondo — Kreivėno. Pranešėjai sako, kad švietimo reikalai nėra tinkamoje būklėje ir kolkas nėra tinkamu sąlygų tą sritį plėsti, nes nėra vadovėliu, trūksta mokytojų. Buvo pasidžiaugta paruošta ir išleista mokyklos lituanistinė programa. O ypatingas dėmesys buvo atkreiptas į Kultūros Fondą, kurio veikla nėra tinkamai išvystyta ir darbas ten nevisai vykęs, būk tai dėl stokos pinigų ir darbo jėgos — darbininkų.

Po dr. Girniaus paskaitos buvo gyvai pasikeista nuomonėmis įvairiais klausimais. Keltas klausimas dėl komunistinių autorių lietuviškuose vadovėliuose, kelti klausimai, susiję su lietuviška veikla parapijose, kuriose viskas griaunama kas tik lietuviška jaunosios, čia gimusios, augusios ir mokslus išėjusios kunigijos. Pirmiausia tą klausimą iškėlė savo sveikinime Čikagos "Ramovės" p-kas Dirkis, kurio minčiai nuoširdžiai pritarė diskusijų metu tarybos nariai: Gaučys ir dr. Juška. Taip pat buvo pasidžiaugta seserų nuoširdžiu įsijungimu į lituanistikos studijas; reikštas pasitenkinimas bendradarbiavimu su Kanados L. Bendruomene; kelta mintis atskiras organizacijas priimti Bendruomenės nariais ir t.t.

Bendoriaus paskaita "Laivas ant seklumos" sukėlė audrą. Tai buvo ne paskaita, bet bėrinys atskirų žodžių, sakinių, kaltinamoje formoje, kuriuos kiekvienas kitaip suprato. Dėl veiklos buvo visai pagrįstų užmetimų. Paskaitininkas pavadino Bendruomenės organizaciją laivu, kuris esąs ant seklumos, o to laivo kapitonas, nors ir labai geras "bet yra pavargęs ir nepajėgus to laivo nuo seklumos nutraukti". Be to, užmetė, kad organizaciniame darbe nėra tinkamo plano. P-kas Barzdukas pasijuto užgautas. Iš karto aiškinosi, plano pagrindan dėjo įvairias bendruomenės įsteigtas institucijas ir t.t. Bet pagaliau atsistatydino. Žinoma, Taryba jo atsistatydinimo nepriėmė.

Po tų visų diskusijų, ginčų ir išsikalbėjimų buvo išneštos net kelios rezoliucijos, iš kurių viena būdingiausia ir reikšmingiausia tai rezoliucija prieš naikinančius lietuvybę kunigus. Rezoliucijos turinys gana griežtas ir aštrus. Bet vargu ar ta rezoliucija išvys šviesą, nes jai pastoja kelią griežtas protestas Tarybos nario kun. Balkūno.

Anot Tarybos nario Ant. Juškos žodžiu: "Sesijoje paaiškėjo liūdnų dalykų. Jau ne vienas, Lietuvoje gimęs, augę, mokslus baigęs numoja ranka į lietuvybės išlaikymą. O kiek visa tai kainavo gimtajam mūsų kraštui? Pats pasiruošimas tokius kelia į Lietuvos bendruomenės, kaip organizacijos, vadus, generolus... Tačiau, ka daryti, jei vienas kitas tokių neberanda reikalo savo vaikus leisti į lietuvišką mokyklą, nebekalba su jais lietuviškai, nebesidomi visu tuo, kas lietuviška, įkrinta į pesimizmą, tenkinasi kasdieniniu darbu, restoranuose lėkščių plovimu. Pasisakyta, kad tokius 'generolus' tektų pažeminti iki eilinių, nevengiant ir jų pavardes spaudoje paskelbti. Ir atvirkščiai, yra tokių eilinių, kurie net tėvų gimtojo krašto nėra mate, o tiek darbuojasi lietuvybės palaikymui. Šiems pritinka generolo laipsnis... jei į Lietuvių Bendruomenę būtų rašomasi tik dėl garbės ir laipsnių, kaip kai kas pagalvos... Tos laipsnių sąvokos vazidumui išreikšti tėra reikalingos. Visų pareiga yra pradėti nuo eilinio".

Suvažiavusiems Tarybos nariams Cicero Bendruomenė suruošė banketą, kuriame, apart tarybos narių, atsilankė ir šiaip nemažas skaičius įvairių organizacijų vadų bei atstovų. Buvo kalbų ir buvo meninė dalis, kurioje dalyvavo Blandyčių trio, Vasaičių sūnus ir rašytojas A. Baronas.

Posėdžiai tęsėsi visas tris dienas. Pabaigoje, pasibaigus posėdžiams, šokių šventės komiteto p-kas Bronius Šatas visiems dalyviams parodė tautinių šokių šventės filmą.

Pov. Dirkis

LAIŠKAS "KARIO" REDAKCIJAI

Tiesos ir objektyvumo tikslu prašau paskelbti "Karyje" sekantį mano atvirą laišką.

"Kario" redakcija, š.m. rugpjūčio-rugsėjo mėnesio "Kario" numeryje, dėdama prie mano laiško prierašą, kuriame teigiama, kad "P. Kardelio straipsniai apie gen. S. Raštikio atsiminimus, pasirodę "Nepriklausomoje Lietuvoje" — Kanadoje, galų gale virto urminiu visų karių niekinimu iš esmės", prasilenkė su objektyvia tiesa ir yra "Kario" skaitytojų klaidinimas.

Pakartotinai teigiu, kad mano straipsniuose neigiamai buvo atsilieptai t i k t a i apie 1926 metų gruodžio 17 dienos perversmo sumanytojus, dalyvius ir vykdytojus ir ne tiktai karius, bet ir civilius. Tokios nuomonės buvau ir esu, ir tai drauge su atsiminimų autorium, gen. St. Raštikiu, ir tos pačios nuomonės neatšaukiu. Bet "Kario" Redakcijos teigimas, kad tai esąs "urmu visų karių niekinimas", yra nieku nepagrįstas ir todėl visiškai neteisingas.

Dėl kitų "Kario" redakcijos teigimų nėra prasmės ginčytis, nes jie kiekvienam kultūringam asmeniui yra suprantami ir be aiškinimų.

Su pagarba,

J. Kardelis,
"Neprikl. Lietuvos" redaktorius

Malonu, kad šiuo laišku p. Kardelis paaiškina teigimą, paskelbtą jo straipsnyje NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE, kurį čia dar kartą pakartojame, kad p. N.L. Redaktorius nemanytų, jog mes savo pareiškimą apie puolimą **visų** karių išlaužėme iš piršto ir, anot jo, klaidiname KARIO skaitytojus. Štai jis:

"Bendrai aš nežinau fakto, kad puskarininkiai ir leitenantai politiniame gyvenime būtų sukūrę ką nors rimta, pozityvaus, naudinga. **Visi** jie buvo didžiausi garbėtroškos, **visi** siekė maršalų titulų, **visi** prievartavo žmones, kad jiems dar gyviems, statytų paminklus. **Visi jie** buvo begalo žiaurūs. Viena ką jie galėjo padaryti, tai aviantiūrų. Tai buvo tikri avantiūristai, kurie žmonijai atnešė nelaimes, nesibaigiamus vargus, skurdą. Jeigu aš klystu, prašau mane pataisyti ir įrodyti, kurie gi iš tų puskarininkių ar leitenantų ką nors sukūrė pozityvaus, pastovaus, naudinga, ką žmonės atsimintų tikra pagarba ir dėkingumu?" Pabraukimai KARIO Red.

Red.

NĖRA KAM IMTI BELAISVIŲ

Brooklyno lietuviai siuvėjai kai kada papasakoja tokią istoriją:

Baigiantis Pirmajam pasauliniam karui, du Amerikos kareiviai, Brooklyno siuvėjai, Vakarų fronte ėjo žvalgybon per vienas kapines. Buvo tamsi naktis. Staiga tarp paminklų susidūrė su dviem vokiečių žvalgais. Ir vieni, ir kiti nusigando. sumišo, pakėlė rankas pasiduoti,, ginklus, žinoma, numetė, ir pradėjo vieni angliškai o kiti vokiškai rėkti "pasiduodam!" Nei vieni nei kiti nesuprato riksmo reikšmės.

Tur būt, ilgai jie būtų taip rėkę, jeigu, išgirdę riksmą, nebūtų atėję kiti amerikiečiai žvalgai! Jie vokiečius paėmė į nelaisvę, o savuosius areštavo, ir visus keturis parsivarė į dalinį. **P. S.**

KAM KAS BAISIAUSIAS

Dar rusų caro armijoje du naujokai kalbasi apie karių laipsnius.

— Na, Griša, koks laipsnis vyriausias?

— Tur būt, generolo!

— Ką ten generolo, — atsako Miša. Grandinis, brolyt! Nuo jo tu ir aš jau esame daug kartų nukentėję, o generolo dar nematėme savo kareivinėse.

Griša, pakrapštęs pakaušį ir kiek pagalvojęs, sumurmėjo:

— Generolas, tur būt, bijo mūsų grandinio, kad atėjęs negautų su šautuvu pastovėti. **T. K.**

GEOGRAFINĖ PASLAPTIS AR STEBUKLAS?

Siuntiniams siuntinėti į Sovietų Sąjungą ir jos užimtus kraštus bendrovė Package Express Co., esanti 314 Market St., Newark, N. J., savo skelbimuose spaudoje, tarp kitų pažadų, mini, kad siuntinius išsiunčia 48 valandų bėgyje, o siunčiami oro paštu pristatomi 7—10 dienų bėgyje.

Na, per ją ir pasiunčiau oro paštu vaistų siuntinėlį į Lietuvą. Minimai bendrovei įteikiau balandžio 3 d. Newark, N. J. paštas gavo iš jos balandžio 12 d., o Lietuvoje buvo gautas balandžio 20 d. Vadinas, už 17 dienų.

Jeigu 48 val. bėgyje išsiuntė į paštą siuntinį, sakysime, vėliausiai balandžio 5 d., o pašte gauta balandžio 12 d., tai iš viso iki pašto oru ėjo 7 dienas. O iš pašto iki Lietuvos ėjo 8 dienas. Vienos dienos skirtumas.

Žemės keliu nuo Package Express Co. iki pašto eiti, tur būt, užtenka keliolikos minučių, o oro paštu reikia 7 dienų. Čia tai jau galvosūkis. Tur būt, ilgą kelionės trajektoriją turi. Pirma iki mėnulio, o paskui atgal iki pašto.

Sunku susigaudyti tų bendrovių paslaptyse ir reklamų pažaduose. **S. B.**

Jungt. Tautų Maisto ir Žemės Ūkio Organizacija padeda stiprinti komunistinę diktatoriaus Janos Kadar vyriausybę Vengrijoje.

Senatorius **R. L. Hruska,**
(Resp., Neb.)

Už 50 metų nuošimtis, prisilaikančių maitinimosi įstatymų, už savo namų ribų bus visai mažas. Košer maistas bus su pasitenkinimu valgomas visuose didžiuosiuose Amerikos miestuose, kaip žydų, taip ir nežydų.

Dr. Jacob R. Marcus
Hebrew Union College

AUKOJO KARIUI

1. Mickeliūnas V., Ill. $10.00
2. Mikolaitis Jonas, N. Y. 10.00
3. Ruokis Jonas, N. Y. 5.00
4. Citavičius Jonas, Ohio 3.00
5. Bezumavičius H., N. Y. 2.00
6. Kezenius V., Md. 2.00
7. Drabišius P., Ohio 1.00
8. Griauzdė Aleks., N. H. 1.00
9. Ryliškis Andrius, N. Y. 1.00
10. Kačergius V., Canada 0.50
11. Simaniukštis R., Canada 0.50
12. **L. V. S. "Ramovė Detroito Sk.** $92.00

Aukas surinko:

1. Mitkus Jurgis $32.00
2. Garliauskas Stasys 20.00
3. Šadeika Česys 20.00
4. Malinauskas Stasys 15.00
5. Radzevičius Antanas 5.00

Aukojo: Svylas B. — $5.00, Malinauskas St. — $4.00, N.N. — $3.00

Po $2.00: Bacevičius S., Banėnas A., Černiauskas J., Černius J., Garliauskas St., Geldauskas St., Gruzdas J., Karalius J., Kazlauskas G., Kutkus V., Meškauskas J., Mingėla V., Mitkus J., Perminas V., Pumputis K., Radzevičius A., Šadeika Č., Šepetys J.

Po $1.00: Armalis A., Bagužis J., Banionis A., Bartkus St., Bublys V., Černiauskas J., Dalinda V., Damušis V., Dryža St., Gogelis K., Grūnovas L., Gudavičius J., Iljasevičius St., Jonynas J., Jurka A., Kalvėnas L., Kankalis V., Kinčius J., Kodatienė K., Končiūnas V., Krikščiūnas, Lesčinskas J., Naruševičius, Nežinomas, Padalskis P., Pečiūra I., Peseckas L., Petrauskas A., Petrauskas E., Petrulionis J., Ramanauskas L., Ražauskas K., Stanulis Č., Šuopis J., Švoba J., Variakojis St., Varis P., Vedeika P., Vielas, Viskantas L., Žalkauskas A., Žebertavičius V., Žilinskas P.

13. **L. V. S. "Ramovė" Los Angeles sk.** $45.00

Aukojo Po $5.00: Liaudanskas K., Skirmantas Pr., Vec-Zemelis Kr.

Po $3.00: Andrašūnas J., Karalius V., Radvenis G.

Po $2.00: Andrius J., Bertulis J., Fledžinskas Vvt., Gauronskas P. Litvinas P., Milašius J., Nausėda J., Pažiūra Vl., Sumantas M., Šešplaukis Ig.

Po $1.00: Puikūnas J.

14. **L. V. S. "Ramovė" New York'o sk.** $63.00

Aukojo: Po $3.00: Alksninis V., Bileris L., Juodis J., Kepalas K., Kirkyla A., Klinavičius V., Kriaunaitis E., Liaukus J., Petkevičius A., Raulinaitis Z., Sperauskas A., Sutkus B., Suveizdis J., Šaudzis V., Šileika S. Šventoraitis V., Tamošaitis L., Tutinas J., Virbickas L., Zabielskis J., Zaliauskas J.

KARYS dėkoja aukotojams.

Kaina
2 Lt

H. Sienkevičiaus KRYŽIUOČIAI III Tomas

kuriame aprašoma žiaurios Žemaičių kovos su vokiečių ordinu ir didžiausias 15 a. pradžios mūšis ties Žalgiriu, netrukus bus išsiuntinėtas skaitytojams sumokėjusiems už I ir II tomą.

Dar galima gauti pirmuosius du tomus, po $3.00 kiekvieną, arba visus tris už $8.00 tiesiai iš KARIO administracijos.

LAIKRAŠTIS, KURĮ EUROPOS LIETUVIAI GIRIA,

yra "EUROPOS LIETUVIS". Susipažinkit ir jūs ir tada peikite ar girkite. Bet mes nesiūlome katės maiše. Prisiųskite savo adresą (jūsų pažįstamų ar draugų) ir "Europos Lietuvis" keturias savaites lankys jus nemokamai. Adresas: "Europos Lietuvis" administracija, 1, Ladbroke Gardens, London, W. 11. England.

JURGIS REKEŠIUS

LIETUVIS LAIKRODININKAS

65-39 A Grand Ave., Maspeth 78, N. Y.
Tel. TWining 4-7327

★

Gerai atliekami taisymo darbai ir parduodami nauji laikrodžiai

KAS LAUKIA ATSTATOMOS LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS, TAS SKAITO

'NEPRIKLAUSOMĄ LIETUVĄ'

bendruomeninį, nepartinį ir nesrovinį, savaitraštį — rimtą ir objektyvų.

Prenumerata: Kanadoje 5 dol., visose Amerikose 5.50, visur kitur 6 dol. metams.

Adresas: Nepriklausoma Lietuva, 7722 George St., Ville Lasalle, Montreal 32, P. Q., Canada.

LIETUVIŠKA ĮSTAIGA

LIETUVIŠKAS SAVAITRAŠTIS

Prenumerata metams:

J. A. Valstybėse	—	$5.00
Kanadoje	—	$5.50
Kitur	— —	$6.50

Atsk. Nr. kaina 10 centų

Adresas:
1272 E. 71st St., Cleveland 3, Ohio

ATSKIRO NR. KAINA — 60c.

Laisvoji Lietuva

LIETUVIŲ SAVAITRAŠTIS

Prenumerata:

Metams	— —	$4.50
Pusei metų	— —	$2.50
Atsk. Nr.	—	10 centų

Adresas:

911 W. 32nd ST., CHICAGO 8, ILL.

Gerb. prenumeratoriai, kurie dar neatsiskaitēte už 1957 m., prašomi nedelsdami tai padaryti, tuo sutaupysite bereikalingą susirašinėjimą ir padėsite KARIUI punktualiai jus lankyti.

Užsienio prenumeratoriai, kurie dėl valiutos persiuntimo suvaržymo negali atsiskaityti už žurnalą ir knygą, malonėkite pinigus įmokėti KARIO platintojams. Platintojai yra išvardinti žurnalo viršelio 2 pusl. (Pageidaujama, kad prenumeratoriai Anglijoj įmokėtų **"Santarvei"** — 46 Aberdare Gdns., London N. W. 6).

DARBININKAS

VISŲ LIETUVIŲ LAIKRAŠTIS!

Išeina du kartu per savaitę

Kaina metams	$6.00
Brooklyne	6.50
Užsienyje	6.50

680 BUSHWICK AVENUE,
BROOKLYN 21, N. Y.

Phone: PRospect 8-5374

BALYS RADIO & TELEVISION

SALES - SERVICE

Electrical Appliances - Gifts - Records
Cards - Films

2646 West 71st St., Chicago 29, Ill.

CLEVELAND, OHIO

LIETUVIŲ RADIJO KLUBAS

savo savaitinę programą transliuoja kiekvieną penktadienį 7:30 iki 8:15 per WDOK, banga 1260.

Klubo pirmininkas ir bendrųjų reikalų vedėjas Juozas Stempužis, 1152 Dallas Rd., tel.: SW 1-2245

Programos vedėjas

Balys Auginas, 2838 Hampshire Rd., Cleveland HTS 18, Ohio. Tel.: CE 1-5904

SANTARVĖ

Rezistencinis visuomeninių ir kultūros reikalų žurnalas. Administracija J. A. V.:

SANTARVĖ, c/o M. ŽIDONIS,
78 Nash Street, New Haven, Conn.

★

Prenumerata $4.50 metams

Užsisakyti galima per KARIO administraciją.

Prenumerata JAV ir užsienyje: Metams — $6.00, pusm. — $3.00 atsk. nr. — 60c. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu: L. BILERIS, c/o KARYS, 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y., U. S. A.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

•

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE, nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas 10 dienų prieš kiekvieno mėnesio pradžią. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.